

Rapport project “interdisciplinaire expertengroep ter beleidsmatige ondersteuning”

02/07/2021

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5
1. Het algemeen kader	7
1.1. De totstandkoming van de islamitische erediensten	7
1.2. De Coördinatieraad	8
1.3. Raad der Theologen	8
1.4. Zes verschillende bevoegdheden van het EMB.....	9
1.5. Verschillende soorten imams	10
1.6. Erkenning van imams en moskeeën.....	11
1.7. Verschillende geloofsgemeenschappen.....	13
<i>Achtergrond binnen de Marokkaanse gemeenschap:</i>	13
<i>Achtergrond binnen de Turkse gemeenschap</i>	14
<i>Achtergrond binnen de overige gemeenschappen in ons land</i>	14
2. Het informeel islamonderricht.....	16
2.1. Doelstelling	16
2.2. Capaciteiten van de leerkrachten	17
2.3. Doorstroom naar een erkende informele islamonderrichtplaats	17
2.4. Belang	18
2.5. Sterktes en zwaktes van het informeel islamonderricht.....	18
2.6. Lesmateriaal	18
3. Met betrekking tot het imamschap.....	19
3.1. Pijnpunten op basis van literatuur	19
3.2. Resultaten van het empirisch onderzoek.....	20
3.2.1. Erkenning.....	20
3.2.2. Taal	20
3.2.3. Bereik.....	21
3.2.4. Moskeebestuur.....	22
3.2.5. Takenpakket	22
4. De imamopleiding.....	23
4.1. Bestaande initiatieven in België	23
4.1.1. Het ICC.....	23
4.1.2 Académie Européenne de la Culture et des Sciences Islamique de Belgique.....	23
4.1.3 Universiteit Antwerpen	24
4.1.4. KBS/CEMIS	24
4.1.5. CISMOC.....	25

4.1.6 IFEG.....	25
4.1.7. KU Leuven.....	25
4.1.8. Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen/Jisr Al Amana Instituut.....	26
4.1.9. L'Institut de promotion des formations sur l'islam (IPFI).....	27
4.1.10. KU Leuven/vzw AFOR	27
4.2. Knelpunten en drempels bij initiatieven in België uit het verleden.....	28
4.3. Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek met betrekking tot de imamopleiding	28
<i>Nood</i>	28
<i>Organisatie</i>	29
<i>Lesinhoud</i>	29
<i>Professoren</i>	30
<i>Stages</i>	30
4.4. Initiatieven in Nederland.....	31
5. Professionaliseringstrajecten en aanverwante opleidingen	35
5.1. Professionaliseringstrajecten en aanverwante opleidingen in België	35
5.1.1. Lessenreeks aangeboden door het EMB/de Raad der Theologen	35
5.1.2. Proefprojecten professionaliseringstrajecten imams All.....	35
5.2. Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek met betrekking tot professionaliseringsinitiatieven.....	35
5.3. Professionaliseringstraject dat in het verleden werd opgezet in Nederland.....	36
6. Structuren.....	38
<i>Good practice VGM Gent</i>	38
<i>Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek</i>	38
<i>Conclusie uit NTA-onderzoek Nederland</i>	39
7. Communicatie naar en binnen de moslimgemeenschap en naar de buitenwereld toe.....	40
<i>Overheidscommunicatie naar de moslimgemeenschap toe</i>	40
<i>Communicatie binnen de moslimgemeenschap</i>	40
<i>Communicatie naar de moskeegangers en buitenwereld toe</i>	40
8. Conclusies en aanbevelingen	41
I. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het algemeen luik	41
II. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het creëren van een Vlaamse imamopleiding	43
III. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot de professionaliseringstrajecten voor bestaande (niet-)erkende imams én moskeebesturen.....	47
IV. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. het informeel islamonderricht	49
V. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. structuren.....	52
VI. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. communicatie.....	52

9. Samenvattend overzicht van de aanbevelingen.....	55
Bijlagen 1 – 8: Samenvatting bevragingen per moskee	57
Bijlage 9: Algemene samenvatting onderzoeksresultaten	111
Bijlage 10: bijkomende info m.b.t. Duitsland, Frankrijk en VK.....	120

Woord vooraf

Nog nooit was 'islam' zo'n veelbesproken thema in de media, samenleving en politiek als de afgelopen jaren. Moskeeën, informeel islamonderricht en het al dan niet creëren van een imamopleiding van eigen bodem zijn hierbij regelmatig onderwerp van debat. Ook beleidsmakers toonden de voorbije jaren veel interesse in islamgerelateerde topics. Daarbij werd vooral 'over' en niet 'met' moslims gepraat.

Op 1 januari 2020 startte het onafhankelijke expertise- en onderzoekscentrum CIRRA, in opdracht van de heer Bart Somers, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen, het project "Oprichting van een interdisciplinaire expertengroep ter beleidsmatige ondersteuning". Het opzet van dit project was dat CIRRA zich, op een onafhankelijke manier en vanuit binnenperspectief, zou buigen over 4 grote onderzoeksvragen, om hier vervolgens een aanbevelingsnota over te schrijven. Op basis van gesprekken binnen de moslimgemeenschap en onderzoek dat het binnenperspectief centraal stelde, analyseerden de onderzoekers gezichtspunten van leden van deze moslimgemeenschap en vertaalden die naar een beleidscontext. Dit maakt dit project/onderzoek uniek. De vier grote onderzoeksvragen zijn:

- I. Wat is de stand van zaken met betrekking tot een Vlaamse imamopleiding (juridisch, beleidsmatig, maatschappelijk, haalbaarheid)? Welke strategieën kunnen helpen om een draagvlak te creëren binnen de islamitische geloofsgemeenschappen? Welke drempels en verzuhtingen leven er binnen de islamitische geloofsgemeenschappen aangaande de inhoudelijke en vormelijke organisatie van een imamopleiding? Zijn er reeds initiatieven genomen of studies verricht (in Vlaanderen, België of het buitenland)?*
- II. Welke rol kan men het EMB toebedelen om het beleid inzake de lokale geloofsgemeenschappen van de Vlaamse overheid te versterken? Wat zijn de juridische en institutionele mogelijkheden en beperkingen op dit vlak?*
- III. Welke strategische allianties kan men, binnen én buiten de islamitische geloofsgemeenschappen, aangaan ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven inzake de lokale geloofsgemeenschappen van de Vlaamse overheid?*
- IV. Hoe kunnen we moskeeën ondersteunen in het versterken van hun a) management, b) informeel onderwijs, c) transparantie en d) interne en externe communicatie?*

Om tot een aanbevelingsnota te komen, werkten de onderzoekers op verschillende manieren, parallel aan elkaar. Onderstaande adviesnota kwam tot stand en vormt een neutrale weergave van input verkregen uit :

- Beschikbare parlementaire stukken en literatuurstudie;*
- Bilaterale gesprekken die CIRRA voerde met experts uit binnen- en buitenland;*
- Bilaterale gesprekken die CIRRA voerde met afgevaardigden van het Executief van de Moslims van België (EMB);*
- Besprekingen die plaatsvonden binnen de context van een expertencel. Deze expertencel bestond voornamelijk uit islamexperten en academici met een moslimachtergrond en/of een sterke affiniteit met het onderwerp. Zij kwamen van bij de start van het project op regelmatige basis samen en men consulteerde hen aangaande de verschillende onderzoeksvragen. Eén van de aanbevelingen die tijdens een consultatieronde naar boven kwam, was om naast de bevraging van de expertencel ook een moskeebevraging op poten te zetten. Dit vanuit de insteek dat het belangrijk is om de bevindingen, ideeën en vaststellingen van op het terrein mee te nemen, willen we komen tot gedragen en onderbouwde adviezen.*

- *De resultaten uit de moskeebevraging die plaatsvond tussen 1 oktober 2020 en 1 maart 2021. In totaal bevroegen de onderzoekers 48 respondenten van 8 moskeeën. Per moskee interviewde men volgende respondenten uitgebreid:*
 - *de imam;*
 - *de moskeebestuurder = zowel bestuursvoorzitters als andere bestuursleden;*
 - *de docent van het informeel islamonderricht (indien aanwezig);*
 - *iemand van de vrouwenorganisatie die verbonden is aan de moskee (indien aanwezig);*
 - *iemand van de jeugdwerking die verbonden is aan de moskee (indien aanwezig);*
 - *2 moskeebezoekers = personen die de moskee bezoeken, zonder enige officiële verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van de moskee.*

Met het oog op een goede afspiegeling van de werkelijkheid hielden de onderzoekers bij de keuze van de moskeeën rekening met verschillende variabelen: erkend/niet-erkend, landelijk/stedelijk, groot/klein, verschillen qua etniciteit en Vlaanderenbreed.

De uitgetypte interviews zijn voorhanden binnen CIRRA. Omwille van de herkenbaarheid en bescherming van de anonimiteit van de respondenten voegen we deze niet toe aan dit rapport. Bijlagen 1 tot 8 bevatten de samenvattingen van de interviews per moskee en bijlage 9 is de overkoepelende samenvatting van de bevraging over de 8 moskeeën heen.

1. Het algemeen kader

1.1. De totstandkoming van de islamitische erediensten

De islamitische eredienst werd in België erkend door de wet van 19 juli 1974.¹ Net als de andere erkende erediensten, moest de islamitische eredienst over een representatief orgaan beschikken. In 1968, enkele jaren voor de erkenning van de islam, schonk koning Boudewijn het Oosterse paviljoen (Brussel) van de Wereldexpo van 1897 aan Saudi-Arabië. Dat gebouw werd het Islamitisch Cultureel Centrum (1969) en speelde een rol in het proces van de erkenning van de islam. Het was het bevoorrechte vertegenwoordigingsorgaan van de moslimgemeenschappen in België. Gaandeweg kwam er echter meer kritiek, vooral vanuit de Franstalige gemeenschap, die oordeelde dat er een representatiever orgaan moest komen, waarbij de islam geschoeid moest zijn op Belgische leest. Dat mondde in de jaren negentig uit in de oprichting van de voorlopige Raad der Wijzen. Deze kende echter van bij het begin weinig draagvlak. De moslimgemeenschap nam zelf een tegeninitiatief met de Hoge Raad van de Moslims in België, maar de overheid erkende die nieuwe Raad niet en mandateerde nog altijd de voorlopige Raad der Wijzen.

Omdat de noodzaak voor een representatief orgaan duidelijk was, richtte men in 1998 de eerste Moslimexecutieve (EMB) op. Ongeveer 45.000 van de 70.000 mensen die zich opgaven om aan de bijhorende verkiezingen deel te nemen, brachten daadwerkelijk hun stem uit. Zo kwam men tot 68 leden: 51 rechtstreeks verkozenen en 17 gecoöpteerde leden, waarvan de inlichtingendiensten er 2 weigerden. Dit laatste zette kwaad bloed bij de moslimgemeenschap, omdat men die screening als een precedent beschouwde. Bovendien moesten kandidaat-kiezers aangeven tot welke subgroep ze behoorden: de Marokkaanse, de Turkse, de andere culturele gemeenschappen of de bekeerlingen. Dit wekte bij velen indirect de indruk dat elke verkozene zoveel mogelijk successen zou willen opstrijken voor zijn achterban, terwijl elke verkozene in principe het algemeen belang zou moeten dienen en de eredienst op een neutrale manier dienen. Beide aspecten zorgden voor een domper op de installatie van het orgaan en interne spanningen. Na deze verkiezing erkende het Koninklijk Besluit van 3 mei 1999 het EMB officieel.

Het EMB kende niet enkel een moeilijke start; het bleek ook erg moeilijk te functioneren. Van bij het begin moest men zoeken naar compromissen tussen de verschillende moslimgemeenschappen. In 2005 riep het ministerie van Justitie nieuwe verkiezingen in het leven. Een vorm van inmenging, oordeelde de Marokkaanse gemeenschap, die de verkiezingen boycotte en zo de Turkse gemeenschap de vrije hand gaf in de samenstelling van de algemene vergadering. Om aan de Vlaams-Franstalige gevoeligheid tegemoet te komen, opteerde men voor een paritaire samenstelling en verdeelde men de algemene vergadering in 2 kamers volgens taal, elk met een eigen vicevoorzitter.

Bij de nieuwe verkiezingen in 2014 opteerde men voor het delegatiemodel, maar dat bleek een gemiste kans. Moskeeën mochten mensen voordragen, net in een periode dat heel wat jongeren het spoor naar de moskee bijster waren en geen deel meer uitmaakten van een moskeegemeenschap. Het resultaat was, ondanks alle goede bedoelingen, een EMB dat onvoldoende representatief was voor een grote groep jongere moslims, die net nood hadden aan een goede ondersteuning.²

Naast het institutioneel erkende EMB, bestaat er een gediversifieerd islamitisch middenveld met koepelorganisaties dat ondersteuning biedt aan de moslimgeloofsgemeenschappen. Deze zijn veelal georganiseerd volgens etnische, territoriale, ideologische en/of theologische lijnen. Sommige bestaan

¹ Wet van 19 juli 1974 tot erkenning van de administraties belast met het beheer van de temporalia van de islamitische eredienst.

² Benhaddou, K. Is dit nu de Islam? Borgerhoff en Lamberigts, pag. 96.

enkel op lokaal niveau, andere op nationaal niveau of volgens internationale structuren. Op deze organisaties komen we terug in een volgend hoofdstuk.

1.2. De Coördinatieraad

De Coördinatieraad van de islamitische Instellingen van België (CIB) is een burgerplatform dat bestaat uit instellingen, federaties, organisaties en koepelstructuren van de islamitische gemeenschap van België. Deze Coördinatieraad heeft de opdracht om de belangen van de islamitische gemeenschappen te verdedigen met betrekking tot de aspecten die geen verband houden met het beheer van de temporalia van de islamitische eredienst toegewezen aan het EMB. Het EMB en de Algemene Vergadering kunnen bij de Coördinatieraad te rade gaan omtrent allerlei maatschappelijke kwesties. Gezien de historische samenstelling van de islamgemeenschappen in ons land, zetelen in deze raad voornamelijk de Turkse Diyanet (Presidium voor Godsdienstzaken) en de Marokkaanse 'Rassemblement des Musulmans de Belgique'.

1.3. Raad der Theologen

De Raad der Theologen vormt het adviesorgaan voor het EMB aangaande louter religieuze kwesties. Het bestaat uit personen die in België hoog aangeschreven staan voor hun grondige kennis op het vlak van islamitische theologie. De leden hebben een vrijwilligersstatuut en ontvangen enkel een zitpenning voor hun deelname aan vergaderingen.

Hun opdrachten:

- Advies formuleren over theologische onderwerpen die de algemene vergadering of het EMB voorleggen;
- Advies uitbrengen over kwesties die de lokale moskeeën of (inter)nationale religieuze organisaties aanbrengen;
- Nadenken over kwesties van theologische aard die verband houden met het spirituele leven van de islamitische gemeenschappen in België;
- De theologische competenties van de kandidaten voor de functie van imam en islamconsulent beoordelen;
- De imams en islamconsulenten opleiden en beoordelen tijdens de uitoefening van hun functie.³

In het kader van deze laatste twee opdrachten reikt de Raad der Theologen getuigschriften uit. Dit getuigschrift is noodzakelijk voor wie een erkend imam wil worden.

Uit de terreinbevraging valt op dat respondenten regelmatig aangeven nood te hebben aan theologische adviezen. Tegelijkertijd valt op dat de respondenten niet van het bestaan van deze raad op de hoogte zijn. De expertencel vindt een verklaring in het feit dat het orgaan bestaat uit vrijwilligers die slechts enkele keren per jaar samenkomen. Daardoor ontstaat de indruk dat het geheel vrijblijvend werkt en weinig effectief zeggenschap geniet. Door de leden meer zeggenschap en bijkomende bevoegdheden te geven, kan men hun positie versterken, waardoor ze zich effectief kunnen uitspreken over belangrijke kwesties.

³ <https://www.embnet.be/nl/raad-der-theologen>.

Zo zou men hen kunnen betrekken bij de examinering en aanstelling van islamleerkrachten en/of islamconsulenten (wat vandaag in de praktijk niet gebeurt). De bevraging leert dat de perceptie leeft dat de Raad der Theologen enkel zijn stem laat horen bij het bepalen van de start- en einddatum van de ramadan. Momenteel zorgen ze voor heel weinig feedback naar het terrein, terwijl de behoefte aan handvaten binnen het spirituele leven van vele gelovigen nog nooit zo groot was. Achter de schermen buigen de leden zich wel zeer regelmatig over vragen van individuen aan het EMB. Zij komen in die gevallen niet fysiek samen maar leveren hun input via mail. EMB speelt in dat geval tussenpersoon tussen de vraagsteller en de raad.

De expertencel adviseert om de samenstelling te herbekijken zodat de raad meer voeling kan krijgen met de verschillende segmenten binnen de gemeenschap. Dit kan bijvoorbeeld door jongere mensen en vrouwen te laten zetelen in deze raad. Ook qua taalverdeling is er geen evenwicht, hetgeen sommigen tegen de borst stoot. Met de nodige aanpassingen kan de raad meer draagvlak en naamsbekendheid opbouwen.

Indien de Raad der Theologen onvoldoende aangesterkt wordt en niet met één duidelijke stem en de nodige handvaten naar buiten komt, zullen - zoals de voorbije jaren al af en toe het geval was - steeds meer mensen zich verenigen om een alternatief aan de moslimgemeenschappen aan te bieden. Deze organisaties staan in de praktijk vaak dicht bij het terrein en hebben er nauwere contacten, waardoor ze na verloop van tijd meer aanzien genieten.

Sommige geïnterviewden van moskeeën uit het empirisch onderzoek gaven aan geen nood te hebben aan een theologische raad, aangezien ze zelf een imam hebben die voldoende gekwalificeerd is om hun theologische vragen te beantwoorden.

1.4. Zes verschillende bevoegdheden van het EMB

Vandaag kan het EMB in principe volwaardig gebruik maken van de grondwettelijke rechten die een erkenning met zich meebrengt, hetgeen resulteert in zes bevoegdheden:

- de organisatie van het islamitisch godsdienstonderwijs;
- het aanvragen van de erkenning en de supervisie van de plaatselijke geloofsgemeenschappen (moskeeën);
- het verzorgen van de productie van uitbestede uitzendingen op de Belgische openbare radio- en televisiezenders;
- het toekennen van slachtcertificaten voor de rituele offeraars;
- het inrichten van moslimpercelen op openbare begraafplaatsen;
- de aanstelling en opleiding van de:
 - islamconsulenten bij strafinrichtingen, overheidsinstellingen voor jeugdbescherming, ziekenhuizen, rusthuizen en het leger;
 - imams.

De oprichting van een opleiding voor religieuze bedienaars, *in casu* van imams, behoort niet tot de bevoegdheid van de Vlaamse overheid, maar wél tot die van het erkend orgaan. De bevoegdheid om te bepalen welke (specifieke) opleiding imams moeten volgen berust bij het EMB. De overheid (beleidsdomeinen onderwijs, justitie, binnenlands bestuur, integratie en inburgering) nam in het verleden meermaals een faciliterende rol op om verschillende partners rond de tafel te brengen om de mogelijkheden en haalbaarheid tot het creëren van een imamopleiding en/of bijkomende opleidings- en vormingsinitiatieven te exploreren.

Tijdens het empirisch onderzoek peilden de onderzoekers naar de relatie en communicatie tussen de moskee en het EMB. Vijf van de acht moskeeën (niet-erkende) hadden geen relatie en weinig of zelfs geen communicatie met het EMB. Meer zelfs: een aantal moskeeën gaf aan dat het EMB geen meerwaarde biedt voor de moslimgemeenschap. De geïnterviewden stelden dat er weinig respons van het EMB komt en dat hun eigen belangen primeren. Verder gaven de ondervraagden aan dat het EMB volgens hen op een passieve manier werkt en meer verantwoordelijkheden zou moeten opnemen om efficiënt werkende structuren op te zetten. Een deel van de bevraagde moskeeën heeft heel veel twijfels over de rol van het EMB en gaf aan hun vertrouwen erin kwijt te zijn. Daarentegen onderhouden twee erkende moskeeën wel een goede relatie en communicatie met het EMB. Opvallend is ook dat één niet-erkende moskee een goede band heeft met het EMB, maar dit komt omdat de voorzitter van die moskee de huidige voorzitter van het EMB persoonlijk kent. De communicatie over de coronamaatregelen verliep volgens de meeste moskeeën wel heel positief.

De expertencel is voorstander om EMB meer middelen toe te kennen, zodat ze meer mogelijkheden hebben, korter op de bal kunnen spelen, bijkomende taken kunnen opnemen, laagdrempeliger kunnen werken en zichzelf meer op de kaart kunnen plaatsen.

1.5. Verschillende soorten imams

Een imam is de bedienaar van de islamitische eredienst, vaak maar niet noodzakelijk verbonden aan een moskee. Het is een misvatting dat de imam de baas zou zijn van de moskee: hij wordt aangesteld door of werkt samen met het moskeebestuur. In sommige moskeeën werkt hij effectief in dienstverband, maar vaak is het een vrijwilliger. In algemene bewoordingen is de imam diegene die het gebed voorleidt, maar zijn functie binnen de geloofsgemeenschap is breder en verschilt aanzienlijk van gemeenschap tot gemeenschap.

Er bestaan verschillende soorten imams – elk met hun eigen specificiteit en hun specifieke statuten:

- 1) **De hoofdimam of imam-Chatieb** is verantwoordelijk voor:
 - de vijf dagelijkse gebeden (als er geen imam tweede in rang is);
 - de vrijdagpreek en het vrijdaggebed;
 - minimaal twee bijkomende preken per week, naast de vrijdagpreek;
 - daarnaast moet hij drie andere specifieke gebeden leiden: het overlijdensgebed, het gebed van de twee jaarlijkse feesten en de aanvullende nachtelijke gebeden tijdens de ramadan (als er geen imam tweede in rang is).
- 2) **De imam tweede in rang of imam-Ratieb** heeft als taak:
 - de uitvoering van de vijf dagelijkse gebeden;
 - de aanvullende nachtelijke gebeden tijdens de ramadan.
- 3) **De imam derde in rang of imam-Moeaddin:**
 - zorgt voor de aankondiging van en de oproep tot het gebed (de vijf dagelijkse gebeden en de andere);
 - staat de andere imam(s) bij wat betreft inrichting en uitrusting van de eredienst;
 - vult de behoeften van de lokale islamitische gemeenschap in (via het comité van de erkende islamitische gemeenschap);

- ziet toe op het onderhoud en de netheid van de plaats van de eredienst en de handhaving van de orde en de discipline ter plaatse.⁴

1.6. Erkenning van imams en moskeeën

Om het systeem van erkenning van imams en moskeeën te begrijpen, is het belangrijk terug te gaan naar de werking en het ontstaan van de Executieve en het wettelijk kader waarbinnen dit orgaan past, met name de wet van 1831. Twee wetsbepalingen spelen hierbij een belangrijke rol: artikel 19, dat het principe van religieuze vrijheid voorstaat, en artikel 21, waarin de bepalingen rond de scheiding tussen kerk en staat worden geëxpliciteerd.

Deze wettelijke bepalingen moeten gelezen worden in het licht van de historische en politieke context waarbinnen de Belgische staat het licht zag, en dat deels voortvloeide uit een compromis tussen de liberalen en de katholieken. Beide werden immers gedreven door een behoefte te ontsnappen aan het juk van de Nederlandse protestantse monarch Willem I. Het principe van religieuze vrijheid (artikel 19), dat in de grondwetsbepalingen vermeld staat, maakte van België één van de meest progressieve landen in Europa.

Verder was de Belgische wetgever op zoek naar een model dat deels geïnspireerd was door het Franse *laïcité* principe (het principe van scheiding tussen kerk en staat, artikel 21), maar tegelijk daarvan afweek in die zin dat de wetgever religieuze erediensten erkende en ondersteunde.

Voor de liberalen was het belangrijk dat de overheid zo een wettelijk kader creëerde waarbinnen het principe van scheiding tussen Kerk en Staat gegarandeerd was, en waarbij de Kerk de legitimiteit van de staat erkende. De katholieke volksvertegenwoordigers onderstreepten op hun beurt de centrale waarde van de Kerk voor de samenleving, evenals de noodzaak aan financiële compensaties (na de onteigening van bezittingen onder Napoleon) middels erkenning en materiële ondersteuning door de Staat, doch zonder in de organisatie van de eredienst tussen te komen.

Uit die verschillende overwegingen, die een belangrijke onderhandelingsbasis vormden tijdens de beginjaren van de Belgische staat, werkte de overheid het complexe en unieke neutraliteitsmodel uit. Vanaf toen voert de Belgische overheid een proactief beleid van erkenning ten aanzien van de erediensten, met tevens materiële ondersteuning.

De financiering van de erkende erediensten gebeurt echter enkel op voorwaarde dat er een orgaan bestaat dat die financiering beheert. De primaire opdracht van dit orgaan is om het toegekende geld te beheren en te herverdelen naar de verschillende geloofsgemeenschappen.

De oprichting van de Moslimexecutieve van België moet dan ook in eerste instantie gezien worden tegen de achtergrond van dit wettelijk kader, waarbij de islam in 1974 als officiële eredienst werd erkend⁵.

⁴ Uit: <https://www.embnet.be/nl/dienst-imams>.

⁵ Zie artikel: <https://www.mo.be/analyse/de-islam-zal-belgi-nooit-met-n-stem-spreken-toch-de-moslimexecutieve-onmisbaar>

Bovendien maken het decreet van 7 mei 2004 en de bijbehorende uitvoeringsbesluiten het voor het eerst mogelijk om lokale islamitische gemeenschappen te financieren.⁶ Vandaag zijn 26 van de 165 Vlaamse moskeeën erkend.

De erkenningscriteria⁷ zoals bepaald in het Besluit van de Vlaamse Regering van 30 september 2005⁸ zijn de volgende:

- De aanvragen voor een erkenning van een plaatselijke geloofsgemeenschap kunnen uitsluitend ingediend worden door het EMB.
- Het aanvraagdossier moet volledig zijn.
- De gemeenschap moet financieel leefbaar en maatschappelijk relevant zijn en moet de wetgeving inzake het gebruik van talen in bestuurszaken correct toepassen.
- De huidige en toekomstige geestelijke bedienaars moeten voldoen aan de inburgeringsplicht.
- De gemeenschap moet individuen en verenigingen uit de gemeenschap en uit de lokalen van de gemeenschap weren die (oproepen om te) handelen in strijd met de Grondwet en het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.
- De gemeenschap mag geen medewerking verlenen aan activiteiten in strijd met de Grondwet en het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.

De erkenning van een moskee impliceert ook de oprichting van een comité. Het comité is de officiële gesprekspartner van het EMB en de enige vertegenwoordiger van de lokale islamitische gemeenschap voor wat het beheer van de temporaliteiten van de eredienst betreft. In functie daarvan dient men verkiezingen te organiseren in samenwerking met en onder toezicht van het EMB. Het comité bestaat uit 5 verkozen leden en 1 lid van rechtswege (de imam). Via een geheime stemming duidt men een voorzitter, secretaris en penningmeester aan. De leden van dit comité worden verkozen voor een periode van 6 jaar, maar de mandaten dienen om de 3 jaar vernieuwd te worden via een geheime stemming. Het is de opdracht van het comité om de best mogelijke materiële omstandigheden te creëren. In functie daarvan dienen zij jaarlijks budgetten op te stellen, de rekeningen te beheren (bijvoorbeeld uitgaven voor gas, water en elektriciteit, materiaal voor de rituele wassing, religieuze attributen, ...) en deze jaarlijks voor te leggen aan de bevoegde autoriteiten.

De erkenning van een moskee heeft een aantal voordelen. Zo dragen o.a. de provincies financieel bij: ze zuiveren het exploitatietekort aan. Een erkende moskee wordt gezien als een openbare instelling met rechten en plichten, hetgeen o.a. een aantal fiscale voordelen met zich meebrengt. Tot slot kan de erkenning van een lokale islamitische gemeenschap door één van de drie gewesten (Waals, Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) leiden tot de bezoldiging van de imam(s) (naargelang het aantal gelovigen) door de Federale Overheidsdienst (FOD) Justitie.

Van zodra een moskee een erkenning verkrijgt bij het betrokken Gewest, ontstaat er een kader voor de erkenning van een aantal imams voor die moskee. Hiervoor kijkt men naar het aantal gelovigen binnen de geloofsgemeenschap: één imam voor een moskee met tussen de 250 en 500 gelovigen; twee imams voor een aantal gelovigen tussen de 500 en de 1.500 en 3 imams voor meer dan 1.500

⁶ Op 27 juni 2012 keurde de Vlaamse Regering een gewijzigd eredienstendecreet goed waarna het werd verkondigd op 6 juli 2012 met het bevel het in het Staatsblad te publiceren. Het gewijzigde decreet trad in werking op 1 januari 2013.

⁷ Omzendbrief BA-2006/04 betreffende de erkenning van de plaatselijke kerk- en geloofsgemeenschappen (besluit van de Vlaamse Regering van 30 september 2005).

⁸ Besluit van de Vlaamse Regering van 30 september 2005 tot vaststelling van de criteria voor de erkenning van de plaatselijke kerk- en geloofsgemeenschappen van de erkende erediensten (gewijzigd bij besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2012).

gelovigen. De geloofsgemeenschap dient één of meerdere kandidaten voor te dragen bij het EMB, die de kandidaten op hun beurt kan voordragen aan het ministerie van Justitie. Het ministerie dient vervolgens advies te vragen aan het Gewest en Staatsveiligheid alvorens men de imams mag benoemen.⁹

Als men de erkenning goedkeurt, ontvangt de imam een loon (uitbetaald door de Belgische staat), kan hij gebruik maken van een woning, aangeboden door de provincie, en krijgt hij een plek in het moskeecomité. Verder sluit hij een overeenkomst af die bepaalt dat hij 1 dag per week vrij is en 26 dagen verlof heeft.¹⁰

Het erediensdecreet van 2004 verplicht deze erkende bedienaars van de erediensten om een vormings- of inburgeringstraject af te ronden, ongeacht hun verblijfsstatuut of de tijd dat ze ingeschreven staan in het rijksregister.

Pas in 2007, ruim dertig jaar na de erkenning van de islam, ontving de eerste imam in België een bezoldiging van de overheid. Het EMB ontwikkelde een charter waaraan iedereen zich in geval van erkenning dient te houden.¹¹

Doorheen ons empirisch onderzoek viel het woord 'erkenning' op zeer regelmatige basis. Zes van de acht bevraagde moskeeën zagen een erkenning van de moskee dan ook als iets van primair belang.

1.7. Verschillende geloofsgemeenschappen

Het merendeel van de zelfverklaarde moslims in ons land zijn afkomstig van Marokko en Turkije. Hoewel gelovigen de islam als één en onverdeeld zien, vertonen de gemeenschappen onderling veel diversiteit als het aankomt op organisatie en vorming:

Achtergrond binnen de Marokkaanse gemeenschap:

De Soennitische islam is - in tegenstelling tot de Sjietische en sommige andere religies - niet centraal of hiërarchisch georganiseerd. Er bestaat met andere woorden niet zoiets als een Paus of een Vaticaan die de krijtlijnen uitstippelen en het geheel van bovenaf aansturen. Mede daardoor bestaat er binnen de Marokkaanse gemeenschap geen overkoepelende structuur die (gekwaliceerde) imams aanlevert. Imams worden aangeduid binnen de eigen moskeegemeenschap (bottom-up i.p.v. top-down). Tijdens bilaterale gesprekken kwam naar voren dat de invloed van de Marokkaanse Staat en traditionele hiërarchische verenigingen op de Marokkaanse gemeenschap wordt overschat.

Het Marokkaanse ministerie van Religieuze Zaken richtte in 2008 een Europese Raad van Marokkaanse Geleerden op. Marokko betaalt, behalve de leden van de raad (waaronder ook een aantal imams), geen predikers of imams in Europa, zoals dat wel het geval is bij de Turkse imams. In de praktijk heeft deze Raad weinig draagvlak. Bovendien hebben ze ook geen controlefunctie op de imams en predikers die in Europa actief zijn. Wél organiseerden ze in het verleden studiedagen rond 'vrijdagprediking in een Europese context' in verschillende Europese steden.¹²

⁹ KB29/6/2009.

¹⁰ Zie: https://www.embnet.be/sites/default/files/charter_nieuw.pdf.

¹¹ Zie: https://www.embnet.be/sites/default/files/charter_nieuw.pdf.

¹² <http://ceomeurope.eu>

Achtergrond binnen de Turkse gemeenschap

Ondanks het feit dat er ook binnen de Turkse gemeenschap geen uitgesproken hiërarchie is op vlak van geloofsovertuiging, wordt het opleidingsluik voor de imams in ons land binnen deze gemeenschap wel sterk gestuurd. De Turks-islamitische gemeenschap kenmerkt zich door sterke banden en lidmaatschappen met Turkije. Diyanet neemt hierbij een voortrekkersrol op zich. Diyanet is het Turkse overheidsorgaan dat instaat voor religieuze zaken. Het staat in voor alles wat te maken heeft met de religieuze beleving van de Turken, van de aanstelling van de imams tot richtlijnen voor de vrijdagspreeken. Diyanet is een van de grootste Turkse staatsinstellingen, met bijna 120.000 personeelsleden, een budget van 1,7 miljard euro en ruim 86.000 moskeeën in beheer. De instelling groeide sterk sinds de partij van president Erdogan, de AKP, aan de macht kwam. In de meeste landen waar een Turkse minderheid woont, heeft Diyanet een afdeling.

Net als in de meeste West-Europese landen heeft Diyanet in ons land sterke banden met de Europese hoofdzetel in Keulen. In België beheert Diyanet ruim 70 moskeeën, waarvan er 35 officieel door de Belgische overheid erkend zijn en enkele andere een erkenningsaanvraag indienden. In Vlaanderen zijn er zo'n 42 moskeeën die behoren tot die Diyanet-structuur, waarvan er 13 zijn erkend door de Vlaamse overheid. Andere grote bewegingen zijn Milli Gorus en Suleymanli.

Vanuit de Turkse gemeenschap is men van oordeel dat de opleiding van een competente imam een werk van lange adem is dat uit verschillende fases bestaat. Vandaag maakt men hiervoor gebruik van de knowhow, infrastructuur en middelen van de Turkse gemeenschap. Diyanet maakt een duidelijk onderscheid tussen een theologische opleiding en een imamopleiding. De theologische opleiding volstaat voor personen die bijvoorbeeld islamleerkracht of -consulent wensen te worden, maar zij kunnen niet per definitie imam worden. Men is ervan overtuigd dat je zelf een roeping moet hebben om imam te willen worden.

Vandaag komt de overgrote meerderheid van de imams uit Turkije. Zij worden traditiegetrouw ingezet als lesgevers binnen het informeel islamonderricht. Turkse imams voor moskeeën die onder Diyanet, het Turkse Presidium voor Godsdienstzaken vallen, worden in de regel voor een periode van 4 of 5 jaar uitgezonden. Het Turkse Ministerie van Buitenlandse Zaken betaalt hun loon. Deze gelimiteerde verblijfsperiode in de migratielanden zorgt ervoor dat imams moeilijker voeling krijgen met de taal en de socioculturele en plaatselijke context. Diyanet tracht dit probleem te verhelpen door te voorzien in taallessen en uitgebreide selectieprocedures, screening en voorbereiding van haar reizende imams. De onvolledige beheersing van de taal en kortstondige banden met de lokale gemeenschap blijven echter pijnpunten.

De Diyanet-organisatie tracht dit euvel het hoofd te bieden door de in de migratielanden geboren leden van de gemeenschap de mogelijkheid te bieden om een opleiding (het zogenaamde UIP-programma) in Turkije te volgen, om vervolgens hier aan de slag te gaan. Potentiële imams kunnen dus uitgekozen worden om een diepgaande opleiding en intensieve trainingsprogramma's te volgen in Turkije of op de Europese hoofdzetel in Keulen, waar het professionaliseringstraject zich voltooit.

Achtergrond binnen de overige gemeenschappen in ons land

Bij de Bosnische gemeenschap en moskeeën in ons land is het gangbaar dat imams uit het land van herkomst overkomen om de functie van imam hier op te nemen. Bedoeling is dat deze mensen

voorafgaandelijk een diploma hoger onderwijs behaalden aan de faculteit islamitische wetenschappen, richting imamopleiding, in Bosnië. Deze hogere studies nemen 3 jaar in beslag en volgen meestal (maar niet verplicht) op een traject waarbij jongeren – analoog aan ons leerplichtonderwijs – gedurende 4 jaar naar een ‘madrassa’ gaan.

Deze ‘madrassa’ verschilt van een klassieke algemene secundaire school door het feit dat er hier naast de algemene vakken ook veel oog is voor competentieontwikkeling tot imam, islamonderricht, enz. Potentiële imams die deze vooropleiding niet genoten, dienen een toegangsexamen af te leggen alvorens ze aan de faculteit islamitische wetenschappen kunnen starten. In beide gevallen gaat het om private initiatieven die los van de Bosnische overheid georganiseerd en gefinancierd worden.

Imams die uitgenodigd worden door de moskeevereniging en daar een jaarcontract weten te bekomen, kunnen in België blijven voor zolang de arbeidsduurovereenkomst loopt (dit wordt meestal per jaar herbekeken). Imams die als vrijwilliger naar hier komen, dienen na 3 maanden terug te keren. In het verleden volstond het als de imam enkel schoolliep in de ‘madrassa’, doch tegenwoordig is er wel de verwachting dat men de hogere studies eveneens voltooit. In de overgrote meerderheid van de gevallen wordt de imam ook ingezet als lesgever binnen het informeel islamonderricht.

2. Het informeel islamonderricht

Vandaag zijn er in Vlaanderen heel wat informele islamonderrichtplaatsen en deze zijn vaak verbonden aan moskeeën. Deze worden soms verward met ‘islamscholen’, als zouden ze onder de bevoegdheid vallen van de minister van Onderwijs. Dit is echter een misinterpretatie. Het zijn niet-erkende cultplaatsen waar vrijheid van vergaderen en verenigen geldt. Lesgevers werken niet in loondienst of als contractueel, maar zijn meestal vrijwilligers die enkel een vrijwilligersvergoeding ontvangen.

De focus binnen deze informele islamonderrichtplaatsen ligt meestal op het letterlijk uit het hoofd leren reciteren van de Koran in het klassiek Arabisch. Daarnaast krijgen de leerlingen meestal een basispakket Arabisch: leren spreken, lezen en schrijven. Op sommige plaatsen voegt men daar nog andere vakken aan toe, zoals islamitische opvoeding, Koranexegese, Koranwetenschappen, Hadithwetenschappen, islamitische jurisprudentie, ...

De lessen Arabisch worden veelal gegeven door leerkrachten met een gedegen pedagogische en Arabische kennis. Zij behaalden vaak in hun land van herkomst een pedagogisch bekwaamheidsbewijs of werden in België opgeleid. De lessen worden meestal onderwezen door de imam.

De informele islamonderrichtplaatsen die losstaan van de moskeeën bieden vaak minder Koranlessen aan. Zij vinden immers dat de moskeeën een fout maken door de focus te veel te leggen op memorisatie, waardoor de leerling achteraf wel heel veel tekst uit de Koran uit het hoofd kent, maar niet de betekenis ervan, en bovendien de Arabische taal onvoldoende of niet spreekt. Zij leggen eerder de nadruk op een goede kennis en beheersing van de Arabische taal. De leerkrachten op deze plekken zijn meestal geen imams en geven doorgaans zowel taal- als Koranlessen.

Voor de meerderheid van de moslims is basiskennis over het geloof en minstens een deel van de Koran uit het hoofd leren belangrijk omdat een minimale kennis nodig is om het gebed te kunnen verrichten. Dit is dan ook één van de redenen waarom moslimouders hun kinderen – meestal vanaf de leeftijd van vijf à zes jaar – naar een informeel islamonderricht sturen. De intensiteit van de lessen verschilt van plaats tot plaats. Het meest gebruikelijke is dat de jongeren er les volgen op woensdagnamiddag en/of zaterdag en/of zondag. Deze intensiteit is – gezien de huidige context waarin kinderen vaak ook nog andere buitenschoolse activiteiten hebben – de meest haalbare. Dit neemt niet weg dat in een aantal informele islamonderrichtplaatsen op nog meer dagen les wordt gegeven.¹³

Informele islamonderrichtplaatsen moet je beschouwen als de basis voor Koranonderricht. Men moedigt talentvolle jongeren aan om hun kennis van de Koran aan te scherpen. Heel soms vertrekken deze jongeren in hun latere tienerjaren naar het buitenland om zich verder te professionaliseren in privé-instituten die Koranwetenschappen aanbieden. Een aantal onder hen stroomt nadien door naar een imamfunctie.

2.1. Doelstelling

Uit de interviews uit het empirisch onderzoek blijkt dat alle moskeeën zich focussen op het leren lezen van de Koran, de Arabisch taal, het memoriseren van delen van de Koran, bidden en de basisregels van de islam. Sommige etnische groepen onderstreepten ook het belang om de moedertaal aan te leren. Het is duidelijk dat zowel de ouders als de moskeeën zelf de focus leggen op het reciteren van de Koran in het Arabisch, waardoor Arabisch leren lezen prioritair is. Daarbij moeten leerlingen een aantal kleine

¹³ Benhaddou K. en Le Roi E., Halal of niet? Alle vragen omtrent islam en onderwijs in Vlaanderen beantwoord. Borgerhoff en Lamberigts, 2019.

hoofdstukken van de Koran vanbuiten kennen (voldoende om het gebed te kunnen verrichten). Men beschouwt dit als de belangrijkste vorm van dagelijkse aanbidding die een moslim zou moeten verrichten. Enkele moskeeën van niet-Arabische origine vinden het ook belangrijk om de eigen taal onder de knie te krijgen. Ze zijn van oordeel dat het essentieel is om hun identiteit te bewaren. Eén moskee stelde dat ze via het islamonderricht de leerlingen ook inzichten geven over de maatschappij.

2.2. Capaciteiten van de leerkrachten

De onderzoekers peilden naar de capaciteiten van de leerkracht. Drie van de acht moskeeën vinden dat de leerkrachten de Arabische taal machtig moeten zijn en kennis moeten hebben van de Koran. Dit waren moskeeën met een Arabische etniciteit. Dit in tegenstelling tot drie niet-Arabische moskeeën die het gebruik van de moedertaal door de leerkracht belangrijk achtten. Drie moskeeën die verbonden zijn met een internationale koepelstructuur hebben toestemming nodig van deze laatste vooraleer ze een leerkracht kunnen aanstellen. Zij kunnen die toestemming verkrijgen nadat de leerkracht een positieve test aflegt. Wat opvalt binnen dit onderzoek is dat bij twee moskeeën met dezelfde etniciteit de imam zelf de lessen verzorgt.

Twee van de bevroegde moskeeën vinden het belangrijk dat hun leerkrachten een pedagogisch diploma kunnen voorleggen. Verder poneerden twee moskeeën dat de docenten een diploma van en ervaring uit het thuisland zouden moeten hebben. Uit de bevraging kwam naar voor dat slechts drie moskeeën het belangrijk vonden dat de leerkrachten Nederlands kunnen spreken. Daarnaast waren er moskeeën met een niet-Arabische etniciteit die noch kennis van de Nederlandse taal, noch van de Arabische taal als voorwaarde hanteerden bij de aanstelling van een leerkracht. Uiteraard moet de docent wel Arabisch kunnen lezen.

Er werd benadrukt dat het stellen van hoge eisen aan leerkrachten natuurlijk een zeer moeilijk gegeven voor de moskeeën is aangezien ze met vrijwilligers werken. Dit gaat soms ten koste van de kwaliteit van het onderwijs. Binnen de erkende moskeeën die deelnamen aan het onderzoek was het de imam die het lesgeven voor zijn rekening nam.

2.3. Doorstroom naar een erkende informele islamonderrichtplaats

Alle respondenten van alle moskeeën vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkende informele islamonderrichtplaats per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie tot imam. Toch kwamen uit de bevraging enkele bedenkingen naar voor.

Eén respondent plaatste de kanttekening dat ze wel moesten weten wat de leerlingen precies zouden leren binnen die erkende plaats en wie de leerkrachten zouden zijn. Een andere participant uitte zijn zorgen over een eventuele geheime agenda, waarbij de overheid een bepaalde vorm van islam zou willen opleggen. Eén moskee deelde mee dat die plaats een erkenning van hun internationale koepelorganisatie zou vereisen.

Het opstarten van een islamitische secundaire school vonden sommigen een beter idee. Een andere deelnemer vond dat er weinig toekomstperspectief is om imam te worden, waardoor men eerst het statuut van de imam aantrekkelijker zou moeten maken. Meer moskeeën erkennen zou daarbij een middel kunnen zijn. Tot slot vreesde één respondent dat er weinig of geen interesse zou zijn bij jongeren voor het beroep van imam.

2.4. Belang

De respondenten waren het er unaniem over eens dat het informeel islamonderricht belangrijk is om de Koran in het Arabisch te kunnen lezen, om enkele kleine hoofdstukken te memoriseren en vervolgens de dagelijkse gebeden uit te voeren. Daarnaast vonden de meeste moskeeën het belangrijk om basiskennis over de islam mee te geven aan kinderen en jongeren.

Drie moskeeën gaven aan dat ze zich vragen stellen bij de betrokkenheid van de ouders. Ze hadden immers de indruk dat sommige ouders de moskee zien als een soort opvang waar ze hun kinderen kunnen droppen en waardoor de eigen verantwoordelijkheid om hun kinderen islamitisch op te voeden, wegvalt. Daarnaast waren er drie moskeeën die het informeel islamonderricht belangrijk vinden om de kinderen op het rechte pad te houden. Vanuit één moskee werd zelfs de vrees geuit dat 'onze' kinderen zullen eindigen zoals de christenen in ons land, en hun religie links laten liggen. Vervolgens poneerden twee moskeeën dat het informeel islamonderricht belangrijk was om de juiste normen en waarden mee te geven aan kinderen en om de levenswijze van de profeet aan te leren. Tot slot was het opvallend dat twee moskeeën van dezelfde etniciteit veel belang hechten aan de kennis van de moedertaal, dit vanuit de idee dat dit tot hun identiteit behoort.

2.5. Sterktes en zwaktes van het informeel islamonderricht

De respondenten kregen de vraag wat de sterkste punten van hun informeel islamonderricht zijn en wat er beter zou kunnen. Zes van de acht moskeeën antwoordden dat hun sterkste punt hun leerkrachten zijn. Bij drie moskeeën was het de imam zelf die de lessen verzorgde binnen het informeel islamonderricht. Van deze drie moskeeën zijn er twee erkend, waardoor dit behoort tot het takenpakket van de imam. De respondenten vinden het uitstekende imams.

Twee grote moskeeën (met een grote gemeenschap) deelden mee dat ze over een heel goede organisatie en grote klaslokalen beschikken. Eén ervan is erkend, waardoor ze hun middelen konden gebruiken voor hun ruimtes en ondersteunend didactisch materiaal. Deze twee moskeeën doen beroep op leerkrachten met een pedagogisch bekwaamheidsbewijs. Organisatorisch en qua ruimtes waren deze twee moskeeën echt uitstekend. De leerkrachten zijn hier duidelijk de draaischijven van het informeel islamonderricht.

Op gebied van werkpunten vonden zes van de acht moskeeën dat ze meer ruimte nodig hadden. Zelfs diegene die al veel ruimte hadden, wensten nog meer ruimte. Het probleem is hier duidelijk dat er te weinig middelen zijn. Daarnaast vonden drie moskeeën dat ze meer gekwalificeerde leerkrachten nodig hebben. Sommige moskeeën hebben 6 à 8 leerkrachten, andere slechts één, waardoor ze extra geschikte leerkrachten goed kunnen gebruiken. Tot slot kwamen ook de volgende zaken aan bod: ouderbetrokkenheid, betere communicatie, beter didactisch materiaal en meer focus op begrip van de Koran.

2.6. Lesmateriaal

Op dit moment bestaat er nog relatief weinig (Nederlandstalige) theologische literatuur over de islam in de Belgische context. Het vergt tijd en middelen om goede literatuur en vakdidactisch materiaal te

ontwikkelen dat kan gebruikt worden binnen het informeel islamonderricht, een vooropleiding, imamopleiding of professionaliseringstraject.

Er wordt aangegeven dat het materiaal dat wel bestaat, bovendien vaak gekleurd is. Het is intussen een decennia-oude klacht dat Saudi-Arabië sinds de jaren '70 heel wat middelen stak in de wereldwijde verspreiding van hun staatsgesteunde lezing van Islam, onder meer via vertaalde boeken. Wat echter de huidige situatie is met betrekking tot de verspreiding via leerboeken of leermiddelen voor informeel islamonderricht, is recentelijk nog niet onderzocht. Ook is het onduidelijk op welke manier de alternatieve stemmen die steeds vaker de kop opsteken in Saudi-Arabië, ook hun weg vinden naar de wereldlijke diaspora. Verder onderzoek dient zich dus aan naar de precieze afkomst en insteek van het gamma aan (leer)boeken en leermiddelen dat voorhanden is voor het informeel islamonderricht, alsook naar eventuele noden en hiaten die zich in ons land aandienen. Wat zijn hierin de wensen en uitdagingen van leerkrachten, leerlingen, ouders, en moskeebesturen? Uit ons eigen onderzoek blijkt alvast dat de opmaak van een Thomas-variant voor de ondersteuning van lesgevers als een grote meerwaarde zou aanvoelen.

Tijdens het empirisch onderzoek vroegen de interviewers of de moskeeën nood hebben aan didactisch of leermateriaal. Volgens de bevragingen is er geen nood aan leermateriaal, aangezien alle moskeeën aangaven gebruik te maken van bestaande boeken die overal te verkrijgen zijn. Eén moskee was momenteel wel zelf eigen lesmateriaal aan het maken. Vijf van de acht moskeeën geven nog traditioneel les zonder beamer of smartboard. Zij gaven aan dat ondersteunend materiaal meer dan welkom is.

Drie moskeeën gaven aan dat ze geen eigen klaslokalen hebben. Een reden hiervoor is de grootte van de gemeenschap. Hoe groter de gemeenschap, hoe meer donaties om te investeren in ruimtes en didactisch materiaal. Zij benadrukken dat erkenning van een moskee, waarbij financiële steun wordt geboden, een aanzienlijke duw in de rug kan betekenen om grotere ruimtes aan te schaffen of te huren. De moskee die het beste uitgerust is en organisatorisch heel sterk staat, gaf aan dat dit mogelijk is omdat ze een erkende moskee zijn.

3. Met betrekking tot het imamschap

3.1. Pijnpunten op basis van literatuur

Op dit moment ontvangen 22 imams een bezoldiging van de overheid. Daar ligt **een eerste pijnpunt**. In meer dan 140 moskeeën is het de moskeegemeenschap die de imam betaalt. Zij bevinden zich vaak in een onzekere situatie wat inkomsten en job betreft, waarbij ze afhankelijk zijn van de financiële bijdragen van de (lokale) gemeenschap.

Een **tweede pijnpunt** is dat, ondanks de vaak hoge scholingsgraad, nauwelijks vijf imams in Vlaanderen Nederlands spreken in hun moskee, terwijl jongeren net iemand zoeken die hun taal – en dat is het Nederlands – spreekt. Vaak wordt dit gezien als één van de mogelijke redenen waardoor jongeren wegdrijven van de moskee in hun zoektocht naar hun religieuze islamitische identiteit, recht naar soms eerder malafide websites van sterke organisaties. Deze laatsten hebben marketingmachines die op volle toeren draaien en bewust op zoek gaan naar de populaire kanalen van de jeugd, in de eerste plaats sociale media.

Een **derde pijnpunt** is dat de huidige besturen van de moskeeën in Vlaanderen verouderd zijn. Bovendien zijn het voorzitterschap en de besturen in de moskeeën vaak al jaren ongewijzigd. Nochtans

zou een vernieuwingsoperatie, met een verkozen bestuur, jongeren weer naar de moskee kunnen lokken en antwoorden geven op de vragen waar jongeren vandaag mee worstelen.

Een **vierde pijnpunt** is dat imams in Europa een immens takenpakket hebben in vergelijking met de Arabische wereld, waar ze traditioneel het gebed voorgeaan en waar alle andere islamitische aangelegenheden de bevoegdheid zijn van het ministerie van Islamitische Zaken. In Europa is de imam zelf dat ministerie: hij moet het debat voeren en voeden, hij moet met jongeren in contact komen, hij moet de straat opgaan om jongeren te ontmoeten, hij moet lessen geven in de moskee, huwelijken zegenen, zich buigen over huwelijksgeschillen. Om dat immens takenpakket tot een goed einde te brengen, moet het statuut van imam aantrekkelijk worden: een degelijk loon, betere arbeidsomstandigheden en meer ruimte voor professionalisering.¹⁴ Mogelijk alternatief is dat er extra ondersteuning van hen wordt geboden via officiële integratie van andere (ook vrouwelijke) autoriteiten die hulp kunnen bieden waar nodig.

Een **vijfde pijnpunt** is dat men vandaag weinig onderscheid maakt tussen de verschillende categorieën van imams. Deze categorieën - met hun eigen specificiteit en statuut (cf. Charter EMB) - hebben nood aan een verschillend professionaliseringstraject en juridisch statuut.

3.2. Resultaten van het empirisch onderzoek

3.2.1. Erkenning

Het pijnpunt met betrekking tot erkenning werd bevestigd door het uitgevoerde empirisch onderzoek.

De meeste imams waren niet erkend en gaven aan afhankelijk te zijn van de financiële steun van de bestuursleden van de moskeeën. Slechts twee moskeeën hebben erkende imams (één moskee heeft zelfs 3 erkende imams) die betaald worden door de overheid. Heel opvallend tijdens dit onderzoek was dat er drie moskeeën zijn die zonder imam zitten. Twee ervan zijn wanhopig op zoek naar een imam, maar laten wel optekenen dat ze een fulltime imam niet kunnen betalen. Dus kijken ze naar imams die het vooral vrijwillig willen komen doen. Voor de vrijdagpreken komt er wel een imam die daarvoor een (beperkte) vergoeding ontvangt. Eén moskee zou een imam krijgen vanuit het thuisland door hun koepelorganisatie, maar de imam krijgt geen visum van de overheid. Nochtans zou de koepelorganisatie instaan voor de financiële vergoeding van deze imam. Daarbovenop is deze moskee de grootste moskee van zijn stad met een heel grote geloofsgemeenschap. Zij doen beroep op gepensioneerde islamleerkrachten die de vrijdagpreken komen verzorgen.

Ondanks het pleidooi van de meeste moskeeën om snel erkend te worden, was er ook een getuigenis van een imam die poneerde dat sommige moskeeën geen erkenning willen omdat ze vinden dat een imam geen al te groot loon mag ontvangen. Zij mogen volgens hem niet materialistisch zijn en dus niet te welvarend. Volgens deze getuige, brengt dit echter het neveneffect met zich mee dat sommige imams zich genoodzaakt voelen om zich tegen betaling in te laten met alternatieve praktijken.

3.2.2. Taal

Het empirisch onderzoek bevestigde het hoger vermeldde pijnpunt met betrekking tot kennis van de Nederlandse taal. De interviewers peilden immers naar de zwakke punten van de imams. Alle bevroegde participanten en moskeeën haalden aan dat de Nederlandse taal het grootste werkpunt van de imams is. De helft van de imams spreekt enkel Arabisch en de andere helft spreekt enkel de

¹⁴ Benhaddou, K. Is dit nu de Islam? Borgerhoff en Lamberigts, p. 100.

eigen moedertaal. Enkele imams poneerden dat ze basiskennis hebben van de Nederlandse taal, maar de preken gebeuren in het Arabisch of in de moedertaal, al dan niet met vertaling.

In het empirisch onderzoek sprak geen enkele imam vlot Nederlands. Ook gebruikte geen enkele imam de Nederlandse taal bij hun preken. De meesten vonden dit wel belangrijk en probeerden er daarom ook aan te werken. Eén imam was van mening dat de taal niet het belangrijkste is, maar wel de theologische kennis. Hierbij vergeleek hij de situatie met die in Nederland, waar volgens hem jonge predikers die de taal machtig zijn soms verkeerde informatie meegeven aan jongeren omdat ze geen grondige theologische studies genoten.

Slechts bij twee van de acht moskeeën gaven alle participanten aan dat de imam een zeer goede band heeft met de jongeren. Weliswaar ging het hier om jongeren die dezelfde taal spreken en dezelfde etniciteit hebben als hun imam, want anders zou de taal een spelbreker zijn. In deze moskeeën namen de imams het initiatief en gaven ze dagelijks lezingen. Eén ervan is erkend, waardoor dit tot zijn takenpakket behoort. Daarnaast zijn deze twee imams 7 dagen op 7 in de moskee aanwezig, en voortdurend bereikbaar op hun telefoon, waardoor ze als heel toegankelijk worden gezien door de jongeren.

3.2.3. Bereik

Bij twee moskeeën was er een discrepantie tussen de bestuursleden (en imam) en de moskeegangers, waarbij de bestuurders van mening waren dat de imams wel banden hebben met de jongeren, terwijl de moskeegangers stelden dat die band er niet is. Zij stelden vast dat slechts weinig jongeren zich tot de imams richten omwille van de taalbarrière. Hierbij poneerden een aantal respondenten dat de jongeren het taboe vinden om naar de imam te stappen en dat er schaamte heerst aangaande bepaalde onderwerpen. Ongetwijfeld zal ook de nabijheid van andere kanalen voor opzoeken van informatie hierin ook een rol spelen.

Volgens de moskeegangers nemen de imams zelf geen initiatief en gaan de jongeren daarom op zoek naar een islamleerkracht of iemand in de familie met wat kennis over de islam. Als dit laatste niet aanwezig is, startten ze een zoektocht op het internet, met in een aantal gevallen mogelijke risico's van dien. Eén participant zei dat het behoort tot hun cultuur dat imams zich bezighouden met de ouderen in hun gemeenschap.

Tot slot waren er drie moskeeën die stelden dat de imams geen banden hebben met de jongeren, aangezien de imams enkel en alleen aanwezig zijn tijdens de vrijdagpreken, waardoor er zelfs geen mogelijkheid bestaat om een band te creëren met de jeugd. Hierbij formuleerde één moskee de opmerking dat het ook lag aan de jongeren zelf, aangezien ze zelden naar de moskee komen. Eén moskee had net een nieuwe imam aangesteld met als doel een goede connectie te creëren met de jongeren.

Er werd tijdens het onderzoek gekeken in hoeverre de imams moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereiken. Hier waren alle participanten het erover eens dat de imams vooral mensen bereiken die aanwezig zijn tijdens de vrijdagpreken. Naast de vrijdagpreken waren er vier imams die openstonden voor iedereen en die vaak aanwezig waren in de moskee, waardoor ze dicht bij de moskeegangers stonden. Twee onder hen verzorgden dagelijks lezingen en gaven lessen in het weekend aan de kinderen en jongeren. Een andere imam, die net aangesteld was, was van plan om wekelijks gezinnen thuis te bezoeken. In één moskee bestond er een discrepantie tussen de bestuursleden (inclusief de imam) en de moskeegangers. Volgens de bestuursleden bereikte de imam alle moskeegangers, terwijl een andere, vrouwelijke respondent vermeldde dat de imam geen vrouwen bereikte. Een jonge

participant was van mening dat de onderwerpen die de imam gebruikt vaak ver van de realiteit en leefwereld van jongeren liggen en dat hij hen daardoor niet bereikt.

Volgens een aantal vrouwelijke participanten bestaat er wel een soort schaamtebarrière tussen de imams en meisjes. Meer theologisch geschoolde vrouwen zouden hier kunnen helpen om banden te scheppen met de meisjes. Dit laatste punt wordt erkend door de expertencel en zorgt er ook voor dat ze er veel heil in zien om vrouwen meer prominente functies te laten bekleden binnen de moskee.

3.2.4. Moskeebestuur

Uit het empirisch onderzoek bleek dat vijf van de acht moskeeën zelf aangeven dat ze beschikken over een gezonde tot zeer gezonde mix binnen hun bestuur. Het bestuur bestaat immers uit zowel jonge(re) als oudere mannen en vrouwen. Echter opvallend was wel dat drie van de acht moskeeën geen vrouwen in hun bestuur hadden.

3.2.5. Takenpakket

Het empirisch onderzoek bevestigde het hogervermeld pijnpunt met betrekking tot het uitgebreide takenpakket van de imams. Uit de bevraging kwam immers naar voren dat bijna alle respondenten en moskeeën vonden dat imams multifunctioneel zouden moeten zijn, waarbij ze van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder is en meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt dan in het thuisland. Hierbij gaf een imam een getuigenis over hoe zwaar en ondraaglijk het statuut van imam is. Hij vermeldde dat de imam te veel taken heeft binnen en buiten de moskee, zoals geboortes zegenen, huwelijken voltrekken, begrafenisceremonies begeleiden, geschillen oplossen, ...

Er werd ook gesteld dat de imam wordt verwaarloosd omdat er geen afgebakend (gedetailleerd wettelijk of arbeidsrechtelijk) kader bestaat waarbinnen hij deze taken allemaal uitvoert. Hij kan bij niemand te rade gaan, waardoor hij er alleen voor staat. Men stelde dat in de thuislanden er ministeries van religieuze zaken bestaan die zich ontfermen over dergelijke zaken, terwijl hier de imam op zichzelf dit ministerie vertegenwoordigt, weliswaar zonder kabinet of medewerkers.

Tot slot waren de bestuursleden en imam van één bevraagde moskee van mening dat de taak van de imam zich beperkt tot de moskee, waar hij enkel de vrijdagpreken geeft en de gebeden voorleidt. Zij vonden dat er geen verschil was tussen de jobinvulling hier in België en die in het buitenland.

4. De imamopleiding

4.1. Bestaande initiatieven in België

4.1.1. Het ICC

Het Islamitisch Cultureel Centrum (ICC) zag in 1969 het levenslicht in Brussel. Vanaf 1989 stonden zij in voor de opleiding tot imam, leerkracht islamitische godsdienst en de Arabische taal via het Institut Islamique Européen d'Etudes Supérieures (IIEES). De vorming werd gegeven in het Arabisch, duurde vier jaar en leverde een niet-erkend licentiaatsdiploma op.

Het statuut van het Islamitisch Cultureel Centrum van België werd in het verleden geregeld door een concessieovereenkomst. De parlementaire onderzoekscommissie 'Terroristische Aanslagen' stelde in hun onderzoek echter vast dat de concessie werd toegekend in een maatschappelijke, religieuze en institutionele context die ondertussen aanzienlijk veranderd is. De Veiligheid van de Staat toonde bovendien tijdens hoorzittingen in de context van deze commissie aan dat de Grote Moskee een rol speelde in de verspreiding van een 'radicale' islam. Op basis van deze informatie beval men om redenen van openbare veiligheid aan om de concessieovereenkomst van de Grote Moskee te beëindigen.

Deze beëindiging werd een feit in maart 2018. Een nieuwe concessieovereenkomst zal worden gesloten met de vzw Beheersvereniging van de Grote Moskee van Brussel, een koepelvzw die het technische en administratieve beheer van het complex van de Grote Moskee opneemt. Binnen de vzw zijn verschillende instanties vertegenwoordigd: het Executief van de Moslims van België (EMB), de verantwoordelijken voor de organisatie van een tentoonstellingsruimte, de lokale geloofsgemeenschap zelf en de Académie des formations et des recherches en études islamiques, die zal instaan voor de nieuwe opleiding van de bedienaars van de islamitische eredienst. Die vier partners zullen zich binnen de koepelvzw door experts laten bijstaan op financieel en juridisch vlak, alsook door vertegenwoordigers van de Regie der Gebouwen, de FOD Justitie en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In afwachting kende men een tijdelijke terbeschikkingstelling aan de EMB toe. Dit betreft een loutere bezetting ter bede, in afwachting van het sluiten van een definitieve concessieovereenkomst met een nog op te richten overkoepelende vzw Grote Moskee. De Académie voor opleiding en onderzoek van islamitische studies (AFOR), die binnen de Grote Moskee een opleiding voor bedienaren van de islamitische eredienst moet opzetten, zag op formeel vlak het levenslicht, aangezien haar statuten op 2 augustus 2019 werden gepubliceerd.¹⁵ (Zie verder voor meer uitleg.)

4.1.2 Académie Européenne de la Culture et des Sciences Islamique de Belgique

In 1995 richtte men in Brussel de VZW Alkhayria Belgica op. Zij boden via de Académie Européenne de la Culture et des Sciences Islamique de Belgique een vijfjarige opleiding aan in het Frans. Het doel van de organisatie bestaat naar eigen zeggen in 1) het behartigen van de nood aan moslimkaders in de gemeenschap en 2) het verkondigen van een islam die rekening houdt met de Europese context. Deze

¹⁵ Zie [https://www.dekamer.be/doc/ccri/pdf/55/ic069.pdf#search="moskee](https://www.dekamer.be/doc/ccri/pdf/55/ic069.pdf#search=): Verslag van 10/12/2019 van de gemeenschappelijke vergadering van de commissie voor Binnenlandse Zaken, Veiligheid, Migratie en Bestuurszaken en de commissie voor Justitie.

opleiding wordt niet erkend door de overheid, maar wel door het EMB en levert veel islamleerkrachten af.¹⁶ Momenteel ligt deze werking stil.

4.1.3 Universiteit Antwerpen

In 2003 vroeg het Vlaams Parlement via een resolutie¹⁷ de oprichting van een universitaire faculteit Islamitische Godsdienstwetenschappen aan, waar aan academisch-theologisch islamonderricht en -onderzoek werd gedaan. Aanleiding van deze resolutie was het kwantitatieve en kwalitatieve tekort aan islamleerkrachten in Vlaanderen. Het engagement van de regering dat hierop volgde, resulteerde in 2009 in de inrichting van een postacademische vorming 'Verdieping in de Islam' aan de Universiteit van Antwerpen.¹⁸ Ook deze werking bestaat momenteel niet meer.

4.1.4. KBS/CEMIS

In 2004 en 2006 publiceerde de Koning Boudewijnstichting twee studies met als belangrijkste conclusie dat er nood was aan samenwerking met de moslimgemeenschap. Idealiter zou er een representatief orgaan komen dat interne normen met betrekking tot het beroepsprofiel van een imam kon opstellen, om zo tot één opleiding te komen waarin de verschillende strekkingen binnen de Belgische moslimgemeenschappen konden vinden.

De 'commissie van wijzen', samengeroepen door toenmalig minister van justitie Onkelinx, zag dit anders. Zij zag een bereidheid bij de moslimgemeenschap om een imamopleiding in de schoot van de Federale Staat te aanvaarden, en zag het als een grondwettelijk recht om opleidingsvoorwaarden voor de te financieren bedienaren te formuleren.¹⁹

In 2008, onder bevoegdheid van toenmalig minister van onderwijs Frank Vandenbroucke, voerde CEMIS van de UAntwerpen een studie uit die peilde naar de haalbaarheid van een vormingsaanbod voor islamkaders. Uit dit onderzoek bleek dat het draagvlak voor het creëren van een academische opleiding die zowel erkend is door de overheid als door het EMB binnen de verschillende moslimgemeenschappen in België groot is. Bovendien duidde het rapport op de nood aan moslimintellectuelen en -onderzoekers van eigen bodem. Binnen dit onderzoek komt eveneens de vaststelling dat de verschillen tussen de vier islamitische rechtsscholen als weinig significant worden beoordeeld: islamitische jongeren in West-Europa hebben er veelal geen probleem mee dat de lesgever tot een andere rechtsschool behoort. Wel geven de meeste actoren aan dat ze het belangrijk vinden dat binnen een imamopleiding de diversiteit aan rechtsscholen aan bod komt en dat een docent niet enkel 'lesgeeft over en vanuit de eigen rechtsschool'.

In 2009 kende Frank Vandenbroucke nog een ad-hocsubsidie toe aan CEMIS voor de inrichting van een postacademische vorming 'verdieping in de islamitische godsdienst' tijdens het academiejaar 2009-2010. Het betrof de eerste publiek gefinancierde vorming voor islamitische voorgangers in Vlaanderen. Een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid, de UA, het EMB, de inspecteur-adviseurs Islam, de IFE-Gent en de Erasmushogeschool Brussel stond in voor de opvolging

¹⁶ www.almizanacademie.org.

¹⁷ Resolutie betreffende het islamonderricht in het onderwijs, Parl.St.Vl. Parl.2002-03, nr 1619/4.

¹⁸ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, Parl.ST.VL.Parl, 2001-07, nr 1227/1.

¹⁹ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, Parl.ST.VL.Parl, 2001-07, nr 1227/1.

van deze postacademische vorming.²⁰ De postacademische opleiding trok geen islamitische voorgangers of potentiële imams aan, maar wel een honderdtal godsdienstleerkrachten islam. CEMIS diende een tweede en derde aanvraag in tot verlenging van de vorming, maar deze werd geweigerd wegens onduidelijkheid van de aanvraag en het niet voldoen aan de vooropgestelde verwachtingen.

4.1.5. CISMOC

In 2002 zag het Centre Interdisciplinaire d'Etudes de l'islam dans le Monde Contemporain (CISMOC) het levenslicht. Zij werkten samen met UCL en bieden een Franstalige vorming aan rond actieve moslimkaders.

4.1.6 IFEG

In het academiejaar 2006-2007 kreeg de privéopleiding 'de islamitische faculteit van Europa - Gent (IFEG)' voor het eerst vorm. Het doel is om een vijfjarige opleiding op masterniveau (3 bachelorjaren en 2 masterjaren) aan te bieden rond 'het verdiepen van de kennis van de islam' en dit aan de hand van zowel academische als theologische vakken. Vrijwilligers doceren de vakken in het Nederlands. Deze opleiding, die zich richt tot potentiële imams en islamleerkrachten, is niet erkend en niet geaccrediteerd.²¹

4.1.7. KU Leuven

De KU Leuven startte in het academiejaar 2014-2015 met de optie 'Islamitische theologie en godsdienstwetenschappen'. De optie maakt deel uit van de Master in de Wereldreligies, die verder bestaat uit een gemeenschappelijk opleidingsgedeelte en een masterproef in relatie tot de gekozen optie. Voor de professionele bachelors uit de lerarenopleiding secundair onderwijs met onderwijsvak islamitische godsdienst bestaat een schakelprogramma, waarbij studenten die niet beschikken over een academische bachelor de nodige competenties kunnen behalen om door te stromen in de master. Studenten die dat wensen, kunnen een specifieke lerarenopleiding volgen om later als leerkracht in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs en het hoger onderwijs aan de slag te gaan.

Elke academische bachelor of master geeft rechtstreeks toegang tot de opleiding (geen specifieke religiewetenschappelijke of theologische vooropleiding vereist). Professionele bachelors moeten eerst een academische bachelor verwerven om toegelaten te worden tot de masteropleiding. Volgens de website heeft deze opleiding onder andere als doel om "de kritisch-reflectieve competenties van de studenten te stimuleren en te versterken en dit over zowel interne als externe aspecten van de islamitische traditie. Daarnaast reflecteren de studenten over islam in relatie tot de Westerse cultuur, andere (godsdienst)wetenschappelijke benaderingen en andere godsdiensten. In de opleiding biedt men concrete vormen van interreligieuze dialoog aan, zodat de studenten een beeld krijgen van de dynamieken en mogelijke drempels bij interreligieuze communicatie. "

²⁰ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, Parl.ST.VL.Parl, 2001-07, nr 1227/1.

IFE-Gent = Islamitische Faculteit van Europa Gent; een privaat alternatief zonder erkenning van de Vlaamse overheid, dat tertiair onderwijs aanbiedt vanuit een theologische invalshoek.

²¹ www.ifeg.be.

De KU Leuven beschouwt deze opleiding niet als een imamopleiding. Concreet richten zij zich in hun communicatie tot studenten die vanuit hun professionele omgang met islamitische leerlingen, cliënten of patiënten de noodzaak voelen om meer te weten over hun religieuze achtergrond. Daarnaast richten zij zich tot islamleerkrachten die reeds aan het werk zijn, maar hun wetenschappelijke kennis willen verdiepen op masterniveau; tot gelovigen die op zoek zijn naar manieren om hun geloofstaal uit te diepen, en tot studenten die de uitdagingen van een interculturele maatschappij zien en meer achtergrondkennis willen verwerven om er op een betrokken manier mee aan de slag te gaan.²²

Deze opleiding kende een beperkte instroom van studenten en was voornamelijk in trek bij vrouwelijke studenten en niet-moslims die interesse toonden in de thematiek.

4.1.8. Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen/Jisr Al Amana Instituut

De Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen startte in het academiejaar 2014-2015 met het proefproject 'Professionaliseringstraject voor imams en imams-in-opleiding'. Dit traject omvat seculiere opleidingsonderdelen rond thema's recht, migratie, bemiddeling en diversiteit, via creditcontracten door de instellingen van de associatie, en theologische onderdelen zoals Koranwetenschappen en Arabische literatuur, aangeboden door het Jisr Al Amana Instituut. Het is de bedoeling dat huidige en toekomstige imams naast religieuze opleidingsonderdelen ook seculiere opleidingsonderdelen (zoals recht, bemiddeling, ...) kunnen volgen om meer aansluiting te vinden met de samenleving waarin ze wonen en werken.

Het project van de AUHA bereikte de beoogde doelgroep niet. Slechts een enkele student schreef zich in voor de seculiere vakken die de instellingen van de associatie aanbood. De ingeschreven studenten volgen enkel de theologische vakken aan het Jisr Al Amana Instituut. Als grote knelpunten voor de imams kwamen de te zware belasting van de opleiding naast hun functie van imam naar voor, en het slechte tijdstip (dagonderwijs). Men noemde ontoereikende kennis van het Nederlands als belangrijkste oorzaak voor het niet-bereiken van de doelgroep.

Het Jisr Al Amana Instituut zelf organiseert een programma voor kinderen en jongeren vanaf 11 jaar. Naast Koranmemorisatie en -recitatie, krijgen de kinderen ook lessen in de Arabische taal en bespreekt men de biografie van de Profeet uitgebreid. Men geeft deze lessen op woensdagnamiddag, zaterdag en zondag voor in totaal 10 uur. De jongeren worden opgedeeld, afhankelijk van hun kennisniveau van de Koran en het Arabisch.

Volwassenen kunnen eveneens op zaterdag en zondag cursussen volgen om de Koran te reciteren en memoriseren. Daarnaast richt het instituut zich specifiek tot imams, moslimleerkrachten, mannelijke en vrouwelijke predikanten en consultants. Voor hen zetten ze een driejarige opleiding op met vakken als geloofsleer, islamitisch denken, Koranwetenschappen, Hadithwetenschappen, islamitische jurisprudentie en Arabische taalkunde. Bedoeling is om jongeren op te leiden tot gekwalificeerde experts in religieuze en humane vakken en om opbouwende dialogen en interculturele communicatie te bevorderen met alle segmenten van de samenleving, in het bijzonder met de leden van de verschillende geloofsgemeenschappen. Het instituut heeft een samenwerkingsovereenkomst met de Usul Ad-Dienfaculteit van de Al-Qarawiyyin Universiteit, gelegen in de Noord-Marokkaanse stad Tetouan.²³

²² <https://theo.kuleuven.be/islam-studeren/>.

²³ <http://www.jaai.be/Opleiding/>.

Het merendeel van de studenten die deze opleiding aanvatten, was reeds in het bezit van een bachelordiploma in een andere richting. Ondanks de verdienstelijke poging van het instituut, hadden hun docenten onzekere en kwetsbare statuten, wat ervoor zorgde dat men niet altijd de juiste profielen kon aantrekken en er regelmatig sprake was van absenteïsme van de docenten. Een ander pijnpunt: het instituut en het EMB slaagden er nooit in om samen een kader uit te werken waarin onder andere opgenomen is over welke competenties of kwalificaties men zou moeten beschikken om 'af te studeren als goede imam' of om 'een goede imam te kunnen worden'.

4.1.9. L'Institut de promotion des formations sur l'islam (IPFI)

De toenmalige Franse gemeenschapsminister van hoger onderwijs, Marcourt, richtte in 2015 een commissie op. In deze commissie zetelden 2 onafhankelijke professoren, 3 vertegenwoordigers van het EMB, 3 vertegenwoordigers van hogescholen, 2 vertegenwoordigers van het kabinet Marcourt, 1 vertegenwoordiger van de Waalse minister-president en 2 leden van de Académie de recherche et d'enseignement supérieur (ARES). In de schoot van deze commissie ontstond in 2017 in Brussel l'Institut de promotion des formations sur l'islam.

Hun doelstellingen waren het inventariseren van bestaande islamopleidingen, het organiseren van conferenties, de voorbereidingen treffen van een bachelor en masteropleiding islam voor onder meer toekomstige imams en het oprichten van een interuniversitaire stoel islam. Ze richtten zelf geen lessen in, maar gaven wel de nodige ondersteuning aan Franstalige hogescholen of Franstalige universiteiten die islam aanbieden.

Het instituut maakte het ook mogelijk om via de UCLL lessen te organiseren met het oog op het behalen van een certificaat 'religies en gemeenschappen' en 'islam en samenleven'. Deze opleiding aan de UCLL is momenteel stopgezet.

4.1.10. KU Leuven/vzw AFOR

In februari 2020 startte de eerste zogenaamde Belgische imamopleiding, een samenwerking tussen de KU Leuven, het EMB en de federale overheid. Concreet vatte op 1 februari 2020 de kaderovereenkomst van 3 jaar aan tussen de KU Leuven en vzw AFOR over het universitair getuigschrift 'Religie en samenleving'. Het getuigschrift heeft als doel om de complexiteit van de religieuze ervaring te leren begrijpen en om te leren analyseren vanuit een interdisciplinaire religiewetenschappelijke benadering (psychologie, filosofie, sociologie, recht, geschiedenis, politieke wetenschappen, ...).

Concreet bestaat de opleiding uit een aantal reguliere opleidingsonderdelen binnen de domeinen godsdienstpsychologie en – sociologie, Arabische filosofie, ethiek, recht, de dialoog tussen christelijke en islamitische gemeenschappen en historische vakken over het Midden-Oosten en Noord-Afrika. De eerste editie werd gepland voor het tweede semester van het academiejaar 2019-2020. Als hij het traject binnen de KU Leuven heeft afgerond, kan de student ervoor kiezen om het vervolgtraject aan te vatten buiten de universiteit, namelijk via vzw AFOR.

In haar communicatie benadrukt de KU Leuven dat de opleiding niet enkel bestemd is voor de geestelijke leiders van verschillende godsdiensten, maar evenzeer geschikt is voor iedere geïnteresseerde die een religieus discours wetenschappelijk wil analyseren. De cursussen kunnen ook gevolgd worden door kandidaat-imams in het kader van een breder opleidingsprogramma dat buiten de universiteit wordt georganiseerd.

Vzw AFOR, voluit Académie de Formations et de Recherches en Etudes Islamiques, zag het levenslicht in april 2019. Afor stelt zichzelf 3 doelen:

- het creëren van een opleiding voor de bedienaars van de islamitische eredienst in België en de islamitische religieuze leiders in ons land, op gebied van de islamitische theologie en godsdienstwetenschappen;
- het voorzien van permanente vorming voor de bedienaars van de islamitische eredienst en de islamitische religieuze leiders in ons land;
- onderzoek in deze domeinen.

Omtrent deze opleiding ontstond vanaf het begin veel discussie, niet het minst binnen de moslimgemeenschap zelf. Zo erkenden heel wat (Turkse) moslims de KU Leuven (waar het eerste gedeelte van de opleiding plaatsvindt) niet als een neutrale instelling. De KU Leuven had immers op het moment van lancering een Gülen-leerstoel, wat gevoelig lag bij heel wat mensen die pro-Erdogan zijn. Een ander punt van kritiek van sommige moslims, was het feit dat deze georganiseerd wordt door een katholieke universiteit. Dit vanuit de redenering dat christenen niets te zeggen zouden mogen hebben over de inhoud van een islamitische leer. Een punt van kritiek specifiek ten aanzien van AFOR was dan weer dat het zwaartepunt qua leden te zeer lag bij mensen uit Wallonië (die automatisch meer affiniteit hebben met de Franse taal dan met het Nederlands en meer draagvlak hebben in Wallonië dan in Vlaanderen).

De start van de opleiding was geen succes: bij aanvang van het tweede semester in februari 2020 daagden geen studenten op. Begin maart 2020 zouden er zich dan toch enkele kandidaten gemeld hebben.

Tot op heden kon men, aldus het EMB, door omstandigheden nog niet investeren in ruime bekendmaking via onder meer brochures. Zij maken zich echter sterk dat men dit op korte termijn wel zal realiseren, hetgeen volgens hen voor een stijging van het aantal inschrijvingen zal zorgen.

4.2. Knelpunten en drempels bij initiatieven in België uit het verleden

- Bij het merendeel van de initiatieven waren er signalen dat er weinig gedragenheid was binnen de gemeenschap, wat zich onder meer uitte in een beperkte instroom.
- Ook het feit dat er regelmatig weinig tot geen toekomstperspectieven bepaald waren en/of het feit dat het effect van de opleiding/het certificaat dat je behaalde vooraf niet duidelijk was, zorgden ervoor dat studenten niet van start gingen met de opleiding.
- Ook het onzekere statuut voor de islamconsulenten, imams, ... zorgde vaak voor een afschrikkende effect.
- Tot slot bleek het opleidingsaanbod vaak onvoldoende toereikend te zijn voor mensen die de Nederlandse taal niet voldoende machtig zijn.
- Wat met het grote aantal vrouwen in deze opleidingen die vandaag niet kunnen doorstromen naar een imam-functie?

4.3. Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek met betrekking tot de imamopleiding

Nood

Tijdens het empirisch onderzoek peilden de interviewers naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten en moskeeën vonden dat het nodig was om een imamopleiding te organiseren in België. Op die manier kunnen we hier imams opleiden die opgroeiden

in onze context, de taal machtig zijn en de nodige theologische kennis bezitten. Dit zou voor iedereen het ideale scenario zijn. Hierbij zouden de hoger geschetste problemen grotendeels verdwijnen en zou er geen tekort aan imams zijn.

Uiteraard kwamen er veel vragen en voorstellen naar boven tijdens het onderzoek. Zo waren er twee moskeeën die zich de vraag stelden of de 'juiste islam' zou worden gedoceerd. Vier andere moskeeën hadden als voorwaarde dat hun koepelorganisatie deze opleiding moest goedkeuren. Eén moskee vond dat men beter zou werken aan het oprichten van een erkende islamitische middelbare school, zoals in hun thuisland. De vrees bestond ook dat de moskeeën verplicht zouden worden om zo'n imam aan te stellen. Volgens één moskee zou het ook een uitdaging zijn om interesse op te wekken bij de jongeren. Tot slot stelden twee moskeeën dat er eerst en vooral moet gewerkt worden aan een toekomstperspectief en aan het statuut van een imam, vooraleer te starten met een imamopleiding. Hierbij maakte een respondent de vergelijking met de huidige islamleerkrachten: voor hen is er veel werkgelegenheid, waardoor er nu ook meer inschrijvingen zijn voor zowel de bachelor – als de masteropleiding.

Organisatie

Vervolgens focuste het onderzoek zich op de vraag wie zich zou moeten ontfermen over de organisatie van zo'n opleiding. Ook hier is er een rode draad in de antwoorden van de participanten van de moskeeën. Volgens de bevroagden moet het een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals de overheid, het EMB, moskeeverenigingen, islamitische organisaties van de verschillende etniciteiten in ons land, een comité van imams en academische instellingen, maar vooral bekende geleerden en koepelorganisaties van bepaalde etniciteiten kwamen naar voren. Eén moskee vond dat het EMB niet betrokken hoefde te zijn binnen zo'n organisatie. Een andere moskee vond dat het netwerk van islamexperten en Cirra ook van de partij moeten zijn.

Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna stelde men de vraag of er eeningangsexamen zou moeten worden voorzien, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens peilden de onderzoekers in welk onderwijsinstituut de opleiding best zou plaatsvinden. Alle participanten verkozen minimum een bacheloropleiding. De meerderheid van de respondenten had een voorkeur voor een masteropleiding. Zij gaven de volgende argumenten: bij het aanstellen van een buitenlandse imam kijkt men ook steeds naar een masteropleiding, het moet een stevige opleiding zijn, in het thuisland is het ook een master en het geeft een betere indruk. De meerderheid van de participanten en moskeeën vonden het sowieso nodig om eeningangsexamen te organiseren, zelfs als de studenten in het bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kan men iedereen op hetzelfde niveau brengen.

Lesinhoud

Heel wat respondenten hadden het moeilijk met de vraag wat de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen was het er wel over eens dat het een mix van theologische en maatschappelijke vakken zou moeten zijn.

Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was wie de ideale lesgever zou zijn voor zo'n imamopleiding. Hierbij was er een rode draad te vinden in de antwoorden van de respondenten. Het zou een specialist moeten zijn, bij voorkeur uit België. Iemand die onze of minimaal de Europese context kent. We zouden Belgische imams moeten zoeken met een specialisatie in een bepaald vak. Op die manier creëren we sterke studenten. Er werd ook geopperd om mensen met een master in theologie te laten doctoreren. Op die manier zouden we zelf docenten kunnen opleiden.

Enkele respondenten vonden het ook belangrijk dat er docenten aanwezig zijn van verschillende stromingen. Op die manier voelt iedereen zich vertegenwoordigd binnen de opleiding en krijgen de studenten een brede waaier aan informatie van de verschillende stromingen. De meerderheid vond wel dat de islamitische lessen moesten gegeven worden door moslims. Als alternatief zou men in het buitenland kunnen zoeken naar gekwalificeerde lectoren die de Engelse taal machtig zijn. Eventueel kan er ook een samenwerking zijn met buitenlandse universiteiten. Eén participant vond dat online lessen in samenwerking met bekende universiteiten ook als oplossing zou kunnen dienen. Eén moskee vond dat hun koepelorganisatie zich hierover moest ontfermen. Sommige imams van de bevroagde moskeeën waren van mening dat zij zelf ook gekwalificeerd waren om de lessen te geven.

Stages

Ten slotte polsten we of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) zouden moeten zijn of zich enkel zouden moeten focussen op de activiteiten in de moskee, zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het erover eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze later eventueel een job zouden aanbieden. Sommige moskeeën verbonden hier wel voorwaarden aan: drie van de acht moskeeën moet eerst de goedkeuring hebben van hun koepelorganisatie vooraleer ze een imam aanstellen. De helft van de bevroagde moskeeën zou kennis van de moedertaal ook als voorwaarde verbinden aan een eventuele aanstelling.

Een opvallende opmerking: enkele respondenten formuleerden de idee om de imam die hier zijn opleiding genoot te laten samenwerken met de bestaande imam die zijn opleiding in het buitenland genoot. Op die manier zou de eerste imam zijn ervaringen kunnen doorgeven aan de nieuwe. De nieuwe imam kan zich op die manier focussen op de jongeren en zijn preken in het Nederlands geven. De bestaande imam zou zich dan vooral bezighouden met de oudere moskeegangers en zo zou de taal- en jongerenproblematiek opgelost geraken.

4.4. Initiatieven in Nederland²⁴

Info afkomstig uit onderzoek

Ook in Nederland vindt het debat om te komen tot een volwaardige imamopleiding al plaats sinds het begin van de jaren 90. Sindsdien voerde men verschillende onderzoeken uit. De meest relevante resultaten uit deze onderzoeken waren:

- Iedereen zag zeker de meerwaarde in van een imamopleiding op eigen bodem, maar tegelijkertijd waren moskeeorganisaties beducht voor het feit dat de overheid zou bepalen wat kandidaat-imams precies zouden moeten leren, kennen en kunnen.
- Een grote bezorgdheid was of het niveau van de opleiding wel vergelijkbaar zou zijn met de gerenommeerde instituten in Marokko en Turkije, zeker gezien het feit dat er in eigen land geen uitgewerkte piste voorhanden was waarbij kandidaat-imams vanop jonge leeftijd klaargestoomd worden voor hun taak.
- De heterogeniteit van de moslimgemeenschap werd gezien als een belangrijke factor die niet uit het oog mocht worden verloren: één opleiding per godsdienstige richting of groepering leek het meest realistisch.
- Belemmerende factoren waren: 1) de autonomie van de vele plaatselijke moskeeën, 2) de geringe scherpste van het begrip 'imam' en de eisen waaraan hij zou moeten voldoen, 3) de verschillende stromingen, 4) een gebrek aan een kader waaruit de kandidaten van de opleidingen zouden worden gerekruteerd, 5) de beperkte beschikbare middelen om een imam na afloop te honoreren.

In september 2020 publiceerde NTA (Nuance door Training en Advies) hun rapport 'Moskeeën in verandering' dat ze uitvoerde in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Voor hun onderzoek voerden ze zes casestudies uit in moskeeën met als onderzoeksvraag: 'welke veranderingsprocessen vonden plaats in moskeeën in de afgelopen drie tot vijf jaar en in welke relatie staan deze veranderingen - of het uitblijven ervan - tot de interne en externe contexten van moskeeën?'

Enkele voor ons relevante vaststellingen uit dit onderzoek:

- De religieuze autoriteiten binnen de moskeeën zijn verdeeld over drie rollen: de imam, de docenten en gastpredikers. De autoriteit van de imam binnen de moskee werd bepaald door zijn theologische kennis, beheersing van de Nederlandse taal, inzicht in de Nederlandse context én de populariteit die hij geniet bij de moskeebezoekers. De beheersing van de Nederlandse taal neemt daarbij een belangrijkere plaats in dan voorheen. Aangezien velen niet voldoen aan dit criterium springen gastsprekers die de Nederlandse taal wel machtig zijn vaak in dit vacuüm. Vooral salafistische organisaties lijken hier goed in onderlegd. Met betrekking tot het Koranonderricht stelde men vast dat er steeds vaker particuliere onderwijsinitiatieven opdoken buiten de moskee om. Moskeebesturen lijken minder zicht te hebben op het religieus onderwijs in hun moskee. De docenten die het informeel onderwijs geven, zijn vaak niet pedagogisch onderlegd en zouden gebaat zijn met bijscholing. Binnen deze context zou men samenwerkingen kunnen aangaan met lokale onderwijsinstellingen, waarbij de docent bijvoorbeeld in de vorm van stages kan werken aan zijn pedagogische en didactische vaardigheden.

²⁴ Imamopleiding in Nederland: een verkenning van draagvlak. Labyrinth Onderzoek & Advies, Utrecht, juli 2019, pag. 17-26. Evaluatie islam- en imamopleidingen in Nederland. Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, december 2012, 121-130.

- Er is een groeiende wens om te komen tot een imamopleiding met een haalbaar en realistisch basiscurriculum vanuit binnenperspectief, dat bovendien aansluit bij de Nederlandse context. Om een initiatief binnen die context te doen slagen, is het cruciaal om de juiste vertegenwoordigers van de verscheidene moskeeën (ethisch, stroming, taal, ...) te betrekken zodat een breed draagvlak ontstaat. Ook dient ingezet te worden op een beter statuut van de imam (arbeidsvoorwaarden, financieel, functiebeschrijving, ...). Een vakbond opzetten kan helpen. Deze kan betere arbeidsvoorwaarden regelen en zorgen dat er binnen moskeeën minder conflicten ontstaan over rollen, taken en verantwoordelijkheden. Men zou in overleg kunnen gaan met bestaande vakbonden om de mogelijkheid van een eigen imamvakbond te onderzoeken.

Gerealiseerde initiatieven

In 2004 startte de Nederlandse overheid gesprekken op met moslimorganisaties. Vervolgens erkende men twee islamitische, representatieve organen als formele dialoogpartners van de overheid: het 'Contactorgaan Moslims en Overheid' en de 'Contactgroep Islam'. Men lanceerde een oproep aan de Nederlandse instellingen die hoger onderwijs aanbieden om met voorstellen voor imamopleidingen te komen. Deze oproep resulteerde in 3 officiële programma's die bekostigd werden door de Nederlandse overheid en 2 particuliere programma's zonder subsidiëring.

Officiële programma's:

- In 2005 startte aan de **Vrije Universiteit Amsterdam** een bacheloropleiding Islamitische Theologie die werd geïntegreerd in het bestaande programma 'Religie en Levensbeschouwing' van de Faculteit der Godsgelerdheid. Men breidde het eenjarig masterprogramma, waarbinnen reeds een specialisatie 'Verdieping Islam' bestond, uit met de specialisatie 'Islamitische Geestelijke Zorg'. De opleiding focuste op het bestuderen van de islamitische theologie in de context van de Nederlandse samenleving. De opleidingen focussen vanuit een binnenperspectief op de islam, wat impliceerde dat de islamitische vakken in principe door moslims werden gedoceerd. Hierbij onderscheidden ze zich van de Universiteit van Leiden (zie verder). De moskeeverenigingen waren in dit opzet niet betrokken. In 2007 werd een overeenkomst tot samenwerking afgesloten met Diyanet, waarbij de insteek was dat cursisten eerst 4 jaar opleiding aan de universiteit zouden volgen en vervolgens 2 jaar in Istanboel. Deze samenwerking kwam uiteindelijk nooit van de grond. Het aanbod zelf bleef wel overeind en werd - ondanks de beperkte interesse - nog uitgebreid. In 2014 startte men met een éénjarige islamitische postacademische ambtsopleiding voor studenten met een universitair masterdiploma Islamitische Theologie. In 2018 startte de Vrije Universiteit samen met de erkende eredienst en gesubsidieerd door de overheid met een opleidingstraject gericht op bijscholing en deskundigheidsbevordering van imams die reeds tewerkgesteld zijn in Nederlandse moskeeën.
- In 2006 startte de **Universiteit van Leiden** met een bachelor- en masterprogramma Islamitische Theologie. Binnen de bacheloropleiding zou er ruimte zijn voor alle islamitische stromingen. De éénjarige Engelstalige master zou zich voornamelijk richten op de hedendaagse islam in Europa. Het opzet was dat studenten eerst vier jaar les zouden krijgen over het buitenperspectief, met vakken ingericht door de universiteit. Vervolgens zouden studenten 2 jaar 'ambtsopleiding' krijgen, ingericht door islamitische koepelorganisaties. Ondanks het oorspronkelijk engagement van verschillende organisaties, kreeg het sluitstuk van 2 jaar ambtsopleiding nooit vorm. Enkele jaren na de start zette men het islamprogramma stop wegens gebrek aan belangstelling en pragmatische, financiële redenen: de kostprijs lag

te hoog in verhouding tot het aantal studenten. Desondanks bieden zij nog verschillende opleidingen aan waarbinnen mensen de islam kunnen bestuderen. Ook startte men met korte onderwijsmodules en onderwijs-op-maat via het internet alsook 'in de buurt' vanuit het idee dat als 'studenten niet naar de universiteit komen, de universiteit naar hen moet gaan'.

- In 2006 richtte **Hogeschool Inholland** een vierjarige hbo-opleiding Islam in die sterk beroepsgericht was en drie afstudeerrichtingen voorzag: Imam, Islamitische Geestelijke Werker en Islamitische Pedagogische Werker. Van bij de start werkte men nauw samen met één van de erkende islamitische organen (men ontving ook specifieke subsidies voor de uitbouw van een goede relatie met de moskeeverenigingen en om de acceptatie door de islamitische gemeenschap te vergroten). Hierdoor werd de opleiding ondersteund door vijf soenitische koepelorganisaties. Verhoudingsgewijs namen aan deze opleiding voornamelijk studenten deel met een Turkse afkomst, daar waar de andere twee (VU en UvL) voornamelijk studenten van Marokkaanse achtergrond aantrokken. Ook dit initiatief werd na enkele jaren stopgezet omwille van de hoge kostprijs. In het najaar van 2012 lag het aantal afgestudeerden op 12 personen.

Private initiatieven:

- **EIUASR** stierf enkele jaren na de start een stille dood nadat ze verschillende malen (politiek) in opspraak kwamen door o.a. controversiële uitspraken van de rector, verdenking van belastingsfraude en zorgen rond de financiële stabiliteit en de kwaliteit van het onderwijs.
- **Islamic University of Applied Sciences Rotterdam**, een opleiding opgezet door Milli Görüs, kwam eveneens enkele keren in opspraak, doch bleef voortbestaan en zorgt sinds 2018 voor een nieuwe particuliere opleiding en islamitische godsdienstdocenten op hbo-niveau. Zij beogen om elk jaar 10 tot 20 afgestudeerde imams af te leveren, hetgeen volgens hen volstaat gezien de beperkte vraag.
- In 2020 startte de overheid opnieuw gesprekken op met de Universiteit van Amsterdam in functie van een nieuw op te richten imamopleiding. Er gaan stemmen op dat de benadering echter opnieuw vanuit buitenperspectief zal zijn in plaats van dat de opleiding vorm zal krijgen vanuit binnenperspectief, waardoor er binnen de moslimgemeenschap opnieuw twijfels rijzen of dit een succesverhaal wordt.

Vastgestelde obstakels over de verschillende initiatieven heen:

- Ondanks de belangstelling onder moslimjongeren voor de islam zorgen o.a. het gebrekkig en onzeker statuut, de lage status van de imam en het beperkte toekomstperspectief ervoor dat men deze opleidingen er vaak 'bij deed', in avond- of weekendonderwijs, naast werk of andere opleidingen. Het niveau bleek dan vaak te hoog om dit 'erbij te nemen' en de uitval was dan ook groot. Deze uitval zou ook te wijten zijn aan het feit dat de opleidingen niet voldeden aan de oorspronkelijke verwachtingen wegens niet authentiek genoeg. Ondanks het feit dat het brede opzet van de opleiding werd gewaardeerd, was er te weinig aandacht voor het Arabisch en theologische kennis en bleken de ideeën aangaande het profiel van de imam te sterk uiteenlopend.
- Er heerste veel wantrouwen bij de motieven van de overheid: zijn de opleidingen opgezet met bijbedoelingen?
- Een aantal opleidingen genoten wel degelijk draagvlak bij de islamitische koepelorganisaties en bij moslimjongeren, maar niet bij de moskeeën en moskeebesturen die vaak nog bestaan uit moslims van de eerste generatie die zich niet konden herkennen in de opleidingen;
- Verzet wegens twijfels over de kwaliteit, duur en opzet, de expertise en achtergrond van de staf en het gebrek aan samenwerking met instituten in islamitische landen. Punt van kritiek

was dat de lesgevers of zelf te weinig kennis hadden van islamitische theologie, of niet beschikten over voldoende didactische vaardigheden. Diegenen die wel voldoende onderricht waren, beheersten het Nederlands en Engels dan weer onvoldoende. De pool van mensen waaruit kon worden geput was bijzonder klein;

- Een met buitenlandse middelen bekostigde imam drukt minder op de moskeebegroting;
- De drie erkende opleidingen kenden relatief veel vrouwen binnen hun studentenpopulatie (bij de bachelor aan de VU en de universiteit van Leiden respectievelijk 55% en 62%). Deze laatsten kunnen niet doorstromen naar een effectieve imam-functie.

5. Professionaliseringstrajecten en aanverwante opleidingen

5.1. Professionaliseringstrajecten en aanverwante opleidingen in België

5.1.1. Lessenreeks aangeboden door het EMB/de Raad der Theologen

Het EMB en zijn Raad der Theologen organiseerden van november 2015 tot oktober 2016 een reeks maandelijkse lessen voor erkende imams en islamconsulenten. Deze lessen waren bedoeld om de kennis van de imams en islamconsulenten te vervolmaken op het vlak van religieuze, sociologische en juridische aangelegenheden. Ze omvatten een maatschappelijk en een theologisch luik. Deze werden zeer gesmaakt, maar stopgezet wegens gebrek aan middelen, aldus EMB.

5.1.2. Proefprojecten professionaliseringstrajecten imams All

Van 1 januari 2016 tot 31 juli 2017 liep het project 'inburgering op maat van imams' binnen het Agentschap Integratie en Inburgering. Dit project speelde in op specifieke leernoden en –behoeften van imams en sloot aan bij het werkveld van de imams in Vlaanderen. De concrete doelstelling van deze trajecten was om imams inzicht te geven in de Vlaamse samenleving en context; hen kennis aan te bieden over de sociale kaart en hen te laten inspelen op diverse vragen van de gelovigen, de lokale gemeenschap en de bredere omgeving. Bovendien hoopten de inrichters dat doorheen/dankzij deze vorming imams inzichten zouden verwerven in, en zouden kunnen reflecteren over hun eigen rol en taak binnen de moslimgemeenschappen. Men wilde hen stimuleren tot dialoog en het actief beoefenen en inzetten van de Nederlandse taal.

Het project hield een geïntegreerd aanbod in van MO-NT2 op maat (lessen maatschappelijke oriëntatie op maat en Nederlands op maat). De trajecten vonden zowel plaats in Antwerpen als in Vlaams-Brabant. In beide gevallen kon er gesproken worden van een positief traject, elk met hun eigen uitdagingen. Zo diende men bijvoorbeeld in Vlaams-Brabant meer tijd te investeren in bekendmaking en werving, terwijl de lokale overheid in Antwerpen zelf al over de nodige platformen beschikte waarlangs de bekendmaking snel en efficiënt kon gebeuren. In Vlaams-Brabant lagen de moskeeën geografisch verder verspreid, waardoor men de gezamenlijke lesmomenten moeilijker kon inplannen.

Het vormingsaanbod hield rekening met de grote diversiteit en deed beroep op gastsprekers die toelichtingen gaven vanuit hun eigen vakgebied. De deelnemers ervoeren het traject als zeer succesvol omdat ze een beter zicht kregen op de uitdagingen in de samenleving, inleiding kregen in maatschappelijke onderwerpen die soms nieuw voor hen waren en ze onderling banden konden scheppen. Tegelijkertijd uitten studenten de nood aan bijkomende lessenreeksen. De deelnemers ervoeren het als zeer zinvol dat het een aanbod op maat betrof aangezien deelnemen aan het klassieke aanbod van lessen waar ook gelovigen van de eigen moslimgemeenschap aanwezig zijn, het eigen leerproces belemmert, doordat er een hoge drempel ontstaat om vrijuit te spreken of de eigen beperkte kennis tentoon te spreiden.

5.2. Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek met betrekking tot professionaliseringsinitiatieven

Tijdens het empirisch onderzoek peilden de onderzoekers ook naar de nood aan professionaliserings-trajecten voor huidige imams en of daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Vijf van de acht

moskeeën vonden dit een goed idee mits er een erkenning aan wordt verbonden, want zonder toekomstperspectief zouden de meeste imams hier niet op in gaan. Enkel de twee erkende moskeeën vonden dat er geen beloning tegenover hoefde te staan. De meeste moskeeën waren van mening dat de imams zeker op gebied van taal, cultuur en maatschappij extra vormingen konden gebruiken. Vervolgens poneerden enkele participanten dat we ze best met rust konden laten en ons moesten focussen op de imamopleiding en/of hen inschakelen om de nieuwe imams te begeleiden. Tot slot meenden ook enkele respondenten dat de imam die trajecten zou moeten volgen voor zijn eigen ontwikkeling en dus zonder verloning.

5.3. Professionaliseringstraject dat in het verleden werd opgezet in Nederland

Het Professionaliseringstraject Imams Nederland-project (PIN-project)

In het academisch jaar 2018-2019 vond voor het eerst het PIN-project plaats in Nederland. Dit professionaliseringprogramma voor in Nederland werkzame imams, vrouwelijke religieuze leiders en moskeebestuurders, is een initiatief van het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO), de Raad van Marokkaanse Moskeeën in Nederland (RMMN) en de Vrije Universiteit Amsterdam (VU). Het project ontving subsidie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Doel van PIN was het aanbieden van een supplementair programma aan imams die in het buitenland zijn opgeleid en nu in Nederland werkzaam zijn. Het programma was gericht op deskundigheidsbevordering voor het werken in de Nederlandse samenleving. De inhoudelijke thema's waren dan ook zo gekozen dat de deelnemers zich toegerust voelen om beter te functioneren in de beroepspraktijk. Deelnemers trinden op competenties en vaardigheden zoals Nederlandse taal, historische en hedendaagse kennis van instituties en recht, en (pedagogisch) inzicht in de belevingswereld van moslimjongeren in Nederland.

Het project bereikte in totaal 75 deelnemers, waaronder 8 moskeebestuurders, en dit gespreid over in totaal 8 etniciteiten. De deelnemende imams waren afkomstig uit 15 verschillende moskeekoepelorganisaties en 11 van de deelnemers waren vrouwen.

Belangrijk aan het project was dat het CMO, de RMMN en de VU in nauw overleg samenwerkten. Zo trokken ze bijvoorbeeld samen langs zoveel mogelijk moskeebesturen en dit vanuit de idee dat het in eerste instantie zij waren die dienden overtuigd te zijn van de meerwaarde van het project. Deze laatsten zijn immers werkgevers en zullen in de praktijk beslissen of ze de eigen imam bijvoorbeeld vrij willen stellen zodat hij deel kan nemen aan het project. Van zodra de belangrijkste moskeeën bezocht waren, ging het PIN-project effectief van start onder de vorm van 2 algemene masterclasses en 5 specialisatiemodules:

- De masterclasses waren gericht op kennismaking en grondige inleidingen over beroepsbeoefening in de Westerse samenleving.
- De 5 specialisatiemodules bestonden steeds uit vier dagen, waarbij de eerste dag doorging op de universiteit, de tweede dag elders in het land (om te voorkomen dat mensen zich 2x ver zouden moeten verplaatsen en dit een afschrikkende effect zou hebben) in een moskee; vervolgens kreeg men een taak die men diende voor te bereiden en waarover diende teruggekoppeld te worden tijdens een terugkomdag. Tot slot vonden op een vierde dag enkele bezoeken plaats aan een school, een synagoge, ... Dit alles gebeurde per module in een tijdspanne van een tweetal weken. Inhoudelijk gingen de lessen over samenlevingsvraagstukken, jeugdzorg, het onderwijs, recht, filosofie, geschiedenis, omgaan met radicalisering, jongeren aan boord van

de moskee houden en mediatraining. De effectieve inhoud en het bepalen van de lesgevers gebeurde door een zogenaamde 'veldadviesraad' samengesteld door 10 vertegenwoordigers/sleutelfiguren van moskeeën en moskeebesturen. In de lessen raakte men ook theologische kwesties aan, waarbij de setting met zoveel verschillende imams uniek te noemen valt. Deze aanpak was er omdat men de verschillende groepen moslims wilde kunnen bereiken.

- Een deel van de deelnemers volgde ook lessen Nederlands/NT2. Men werkte hier in groepjes van 8 tot 10 personen.
- Voor moskeebestuurders was er een aparte specialisatiemodule, met een op hen toegespitst programma met praktische info over financiële kwesties, governance, economie, ...

Na hun deelname ontvingen deelnemers een certificaat met o.a. het logo van het Contactorgaan Moslims en Overheid en de VU. Deelnemers gaven aan dat werkgevers dit certificaat als waardevol zagen. Er leefde bij de deelnemers na afloop ook de vraag om nog terugkommomenten te voorzien. Omwille van corona kon men het project voorlopig niet herhalen, maar het staat wel op de planning om de verschillende modules te herhalen van zodra dit mogelijk is.

6. Structuren

Good practice VGM Gent

In 2016 richtte men in Gent de VGM, de Vereniging van Gentse Moskeeën, bottom-up op. De filosofie achter deze koepelorganisatie, die alle 21 Gentse moskeeën verbindt, was dat men het belang inzag van **1 centraal aanspreekpunt** voor het lokale bestuur. Deze laatste wist daardoor tot wie ze zich moet richten wat islamgerelateerde topics betreft en door wie men zich kan laten informeren over gevoeligheden en knelpunten. Door te werken met een aanspreekpunt, los van etniciteit, kan men op het moment dat het stadsbestuur de vraag tot overleg stelt, snel en adequaat reageren. Men kan binnen een pool van vrijwilligers mensen aanspreken om het gesprek op dat moment effectief te voeren en op die manier de belangen van de moslims behartigen.

Moskeeën die minder onderlegd zijn in een bepaald thema of weinig ervaring hebben met het voeren van bijvoorbeeld politieke of beleidsgesprekken, kunnen zich op die manier professionaliseren, gesteund voelen en mee genieten van de ervaring van grotere spelers. Zéker in tijden van crisissituaties (bijvoorbeeld recent bij het nemen van lokale maatregelen in kader van corona) bewees het systeem zijn nut. In crisissituaties is er immers geen tijd om eerst af te stemmen met tal van actoren. Dankzij deze structuur vonden de genomen maatregelen van het lokale bestuur snel hun weg naar alle moskeegangers.

Naast de samenwerking met het stadsbestuur, groeide er eveneens een samenwerkingsverband uit op andere vlakken. Zo maakt de VGM bijvoorbeeld **gezamenlijke afspraken** over iftar-maaltijden (bv. doorverwijsmogelijkheden wanneer de vraag naar iftar-maaltijden in één moskee groter is dan het aanbod), zet **gezamenlijke activiteiten** op waardoor de verschillende etniciteiten elkaar beter leren kennen (bv. het organiseren van een iftarmaaltijd voor een hele wijk, gemeenschappelijke uitstap naar een islamitische tentoonstelling, interlevensbeschouwelijke dialoogactiviteiten, ...) en stelde een **pool samen van mensen die geestelijke ondersteuning kunnen bieden** in geval van overlijden of ziekte. De eigen imam is immers niet altijd even snel beschikbaar. Tot slot zendt de VGM **gezamenlijke boodschappen** uit naar de moskeegangers. Concreet gaat het hier bijvoorbeeld over overkoepelende adviezen van het EMB, waarbij VGM zorgt voor de lokale vertaalslag.

De VGM is een autonome koepelorganisatie, wat impliceert dat de werking volledig steunt op vrijwilligers en dit zowel voor het organiseren van de activiteiten, het aanleggen van de pool van geestelijke ondersteuners, het secretariaatswerk, het voorbereiden en bijwonen van vergaderingen, enz. Veel leden zijn bijzonder geëngageerd, doch dienen dit vaak te combineren met werk, gezin en tal van andere activiteiten die ze reeds op zich nemen voor o.a. de eigen moskee. Het succes van de VGM is daarnaast ook afhankelijk van de mate waarin de lokale moskeeën zelf georganiseerd en gestructureerd zijn. Aan de basis van de VGM lagen een aantal drijvende krachten die het geheel op gang wisten te trekken en anderen wisten te motiveren, zonder dat er sprake was van top-downinmenging van overheidswege. In elke beslissing streeft men naar consensus. Jurisprudentie-elementen pakt men wel nog steeds op niveau van de lokale moskee aan, aangezien consensus op dat terrein een veel delicatesse kwestie is.

Resultaten uit het eigen empirisch onderzoek

Tijdens de interviews kregen de respondenten de vraag of men bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aan kon gaan ter ondersteuning van de te ontwikkelen

initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Zes van de acht moskeeën beweerden dat alles welkom was, maar dat de erkenning van de moskee van primair belang was. Eén moskee koesterde weinig vertrouwen dat dit er ooit nog van zou komen. Een andere moskee wenste enkel het behoud van hun huidige imam aangezien hij op ieder moment teruggestuurd kon worden naar het thuisland, omdat zijn verblijfsvergunning beperkt in tijd was. Twee moskeeën vonden dat men een gezamenlijk leerplan zou moeten opstellen voor alle moskeeën. Op die manier zou elke moskee dezelfde leerplandoelstellingen hebben. De meeste respondenten beantwoordden deze vraag moeizaam, en gaven aan dat ze het druk hadden met hun eigen problemen.

Conclusie uit NTA-onderzoek Nederland

In september 2020 publiceerde NTA (Nuance door Training en Advies) hun rapport 'Moskeeën in verandering', dat ze schreven in opdracht van het Nederlandse ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, zie ook punt 4.4. Voor hun onderzoek voerden ze zes casestudies uit in moskeeën. Een voor ons relevante conclusie uit dit onderzoek luidde:

- Naar aanleiding van toenemende anti-islamuitingen ontstaan steeds vaker structurele samenwerkingen tussen de moskee en de (lokale) overheid. Meestal gaat het om gesprekscycli waarin men periodiek met elkaar rond de tafel zit om thema's te bespreken. Dit is voornamelijk gelinkt aan veiligheid, maar ook steeds vaker aan maatschappelijke onderwerpen als 'hoe om te gaan met probleemjeugd'. De samenwerking wordt wel vaak gekenmerkt door argwaan, teleurstelling en onwetendheid aan beide kanten. Factoren als kennis van het salafisme, kennis van actuele ontwikkelingen in de moskee, de rol van de burgemeester en verwachtingen van lokale overheden, kunnen bepalende factoren zijn, wil men een goede werkrelatie opbouwen.

7. Communicatie naar en binnen de moslimgemeenschap en naar de buitenwereld toe

Doorheen alle gesprekken valt op dat er vandaag geen duidelijke communicatielijnen of strategieën zijn.

Overheidscommunicatie naar de moslimgemeenschap toe

Overheidscommunicatie gebeurt vandaag voornamelijk via de lokale besturen. Van hen wordt verwacht dat ze op een goede en aangepaste manier communiceren naar alle organisaties op hun grondgebied, dus ook naar moskeeën en islamitisch geïnspireerde socioculturele verenigingen. Van de integratieambtenaar wordt verwacht dat hij op de hoogte is van een aantal basiszaken of weet naar wie hij kan doorverwijzen bij meer specifieke vragen vanuit de moskee. Om ervoor te zorgen dat deze integratieambtenaren over een zekere basiskennis beschikken en de juiste communicatietechnieken beheersen, organiseerde men tot een aantal jaren geleden regelmatig infosessies. Sommige lokale besturen organiseerden in het verleden op hun beurt ook infosessies voor de moskeeën, maar dit soort initiatieven waren steeds zeer lokaal. Of (lokale) overheden en moskeeën op een constructieve manier kunnen samenwerken, lijkt vaker afhankelijk van wederzijdse kennis en verwachtingen.

Communicatie binnen de moslimgemeenschap

Het EMB communiceert vandaag naar de lokale moskeeën over de begin- en einddatum van de vastenmaand ramadan en richtlijnen in crisissituaties zoals de coronacrisis. Het EMB communiceert vandaag via mail en sociale media. Uit de bevraging blijkt dat men dit als onvoldoende ervaart, men voelt zich onvoldoende geïnformeerd en geïnspireerd over allerlei topics.

Communicatie naar de moskeegangers en buitenwereld toe

Tijdens het empirisch onderzoek peilden de interviewers naar hoe de communicatie van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers verloopt. Alle moskeeën gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de volgende kanalen verloopt: vooral tijdens de vrijdagpreken, via de Facebookpagina, dagelijkse gebeden en soms via een informatiepaneel aan de ingang van de moskee. Naar de buitenwereld toe verloopt de communicatie vaak via mail naar de lokale besturen. Dit werd als voldoende geacht.

8. Conclusies en aanbevelingen

I. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het algemeen luik

- Stel een concrete functieomschrijving en vereiste competentielijst op waar opleidingen zich naar kunnen richten:

Een eerste essentiële stap is het opstellen van een functieomschrijving en vereiste capaciteitenlijst voor imams en andere islamitische religieuze voorgangers. Deze lijsten worden idealiter door de moslimgemeenschappen zelf opgesteld en gedragen door de hele moslimgemeenschap. Eventuele afstudeerrichtingen of andere vormingen kunnen zich vervolgens naar deze omschrijving richten. In samenspraak met de expertencel gaf men al een eerste aanzet voor deze capaciteitenlijst. We moeten deze lijst zien als een eerste incentive, maar het echte werk moet ownership bevatten van de religieuze autoriteiten die een zo groot mogelijk deel van de moslimgemeenschap bereiken. Zonder dat ownership bestaat het risico dat er opnieuw weinig tot geen studenten aansluiten en zal ook een nieuwe poging een stille dood sterven. Deze lijst kan met andere woorden dienen als vertrekbasis, maar moet nog verder uitgediept en bediscussieerd worden.

- Theologische kennis:
 - Hij/zij kan islamitische rituelen (gebed, rouwmoment, huwelijk, tarawih) en gebruiken begeleiden zoals gewenst door toehoorders, op een manier die voor hen correct aanvoelt, en zoals de gewoonte is volgens de islamitische traditie. Hij/zij kan daarvoor de nodige bronnen hanteren (de Koran, dhikr, ...).
 - Hij/zij kan islamitische jurisprudentie aanwenden voor dagelijks gebruik in de Belgische samenleving, op een overtuigende, pragmatische en constructieve manier: zodanig dat het gemoedsrust brengt aan de gemeenschap, in lijn is met en niet ingaat tegen de traditie van de islam zoals aangevoeld door gelovigen, en geen onnodige extra moeilijkheden oplevert voor hun dagelijks leven hier. Hij/zij kan het gebruik van islamitische jurisprudentie ook beargumenteren op vraag van de gelovige, en indien nodig in zijn diversiteit plaatsen (bv. door verschillende antwoorden op één vraag te geven). In geval van twijfel, kan hij/zij doorverwijzen naar een geleerde.
 - Hij/zij heeft kennis van het levensverhaal van de profeet en kan daar naar gelovigen toe spiritualiteit en inspiratie uit putten op een manier die bevredigend is voor de moskeegangers. Hij/zij heeft basiskennis van verschillende manieren van interpretatie, en kan zichzelf daarin, in alle transparantie naar moskeegangers toe, situeren.
 - Hij/zij heeft basiskennis van Koranwetenschap en kan op een constructieve, spirituele en inspirerende manier aan de slag met Koranteksten, op een manier die bevredigend is voor moskeegangers. Hij/zij heeft ook basiskennis van verschillende stromingen binnen de Koraninterpretatie en theologische invulling, en kan zichzelf daarin, in alle transparantie naar moskeegangers toe, situeren.
 - Voor het vergroten van interne tolerantie en ethiek van de divergentie, is het noodzakelijk dat hij/zij de verschillende stromingen op toegankelijke wijze kan duiden ('usul), zichzelf daarin kan plaatsen, en dit zonder dat het tot controverse en twijfel leidt bij de moskeegangers.
 - Hij/zij heeft basiskennis over: Aqidah, geschiedenis van de islam, Ahlaq, Hadith, tadjweed, tafsier, filosofie, islamitische filosofie, Fikh Al Igtilaaf (jurisprudentie van meningsverschil) en Usul Al Fikh (fundamenten van de islamitische jurisprudentie).

- Sociale vaardigheden:
 - Integer, ethisch en rechtschapen in geloofsbeleving, godsvrezendheid (taqwa) en gedrag naar anderen toe, iemand met geduld (sabr), die anderen kan 'raken' en 'inspireren'.
 - Toegankelijk zijn.
 - Empathisch zijn.
 - Voldoende gesprekstechnieken beheersen om een open constructief gesprek te kunnen aangaan.
 - Geweldloos reageren en handelen.
 - Mediawijsheid zijn.
 - Voldoende voeling met de actualiteit en met de dagdagelijkse realiteiten.
 - Probleemoplossend denken op persoonlijke of familiale vraagstukken.
 - Als vertrouwenspersoon kunnen fungeren.

- Taalkundige vaardigheden:
 - In staat zijn om het gebed in het Arabisch voor te leiden.
 - Minimaal Nederlandse basiskennis hebben en zich kunnen uiten in het Nederlands.
 - De sacrale en profane/wereldlijke taal kunnen integreren in één geheel: in de Belgische context heeft een imam vaak een leiderspositie, een voorbeeldfunctie en een gidsende rol. Daarom is het belangrijk dat hij zich discursief kan verankeren in deze context, bv. door zijn weg te weten in/weet te hebben van de basisprincipes van de (inter)nationale wetgeving maar ook door desgewenst bruggen te slaan naar de alledaagse context van moslims, op een manier die én niet in strijd is met islamitische traditie zoals aangevoeld door de gelovigen, én die het leven in deze context ondersteunt, faciliteert en verrijkt. Daartoe is het ten sterkste aanbevolen als hij/zij zelf kennis heeft van de taal, of kan samenwerken met iemand die voor hem/haar vertaalt.

- Kennisaspect:
 - Kennis van de rechten van de mens.
 - Kennis over wetgeving.
 - Kennis van de sociale kaart of hier op zijn minst naar kunnen doorverwijzen.

- Pedagogische vaardigheden:
 - Kunnen spreken voor een publiek.
 - Mensen kunnen motiveren en overtuigen.

- Bepaal het aantal imams:

We moeten kijken hoeveel imams, per type, we in België nodig hebben. Op die manier kunnen we meer toekomstperspectieven bieden aan potentiële studenten.

- Koppel erkennings- en benoemingsvoorwaarden aan de opleiding:

We moeten een koppeling maken tussen de opleiding en een erkenning of benoemingsvoorwaarden voor de openbaar gefinancierde posities in het EMB en de provinciale en regionale moskeeverenigingen. Dit vergroot de beroepsvooruitzichten voor studenten. Bijkomende rechten houden ook bijkomende plichten in. Het EMB kan die plichten deels invullen. Hier kan je eventueel opleidingsvereisten aan koppelen.

- Creëer een draagvlak via focusgroepen:

Om te komen tot een goede vooropleiding, imamopleiding en professionaliseringstraject is het creëren van draagvlak essentieel. Dit is een werk van lange adem en vereist betrokkenheid en vertrouwen vanuit alle geledingen en groepen binnen de islamitische gemeenschappen. Concreet moet men in gesprek gaan met experts, het EMB, koepelorganisaties, moskeebestuurders en 'gewone' moslims met verschillende migratieachtergrond en leeftijd, bv. via focusgroepen waarbij men peilt naar reacties op het onderstaande Vlaamse plan van aanpak.

- Sluit als Vlaamse overheid een engagementsverklaring af met de erkende instantie waardoor je resultaatsverbintenissen kan opnemen naast eventuele subsidieregelingen.

- Sensibiliseer en stimuleer als EMB moskeebesturen om meer aandacht te hebben voor vrouwelijke vertegenwoordiging in het bestuur.

- Vergroot het theologisch aanbod door :

1. vrouwelijke predikanten aan te stellen (Morchidaat) die op regelmatige basis conferenties in moskeeën organiseren en waar moslima's terecht kunnen met hun vragen.

2. ruimte te creëren om mensen te betrekken die niet meteen voldoen aan het profiel van imam, maar zeer sterk maatschappelijk geëngageerd zijn en de leefwereld van jongeren goed kennen. Zij kunnen instaan voor onder meer de vertalingen van preken, zoekende moslimjongeren helpen met hun identiteitsontwikkeling,...

II. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het creëren van een Vlaamse imamopleiding

- Creëer een draagvlak a.d.h.v. een safespace waarbij je toewerkt naar intrareligieuze dialoog tussen de verschillende stromingen:

Om tot een gedragen en kwaliteitsvolle imamopleiding te komen, is een samenwerking met de moslimgemeenschappen in België onontbeerlijk. Imams en andere religieuze voorgangers die voor de opleiding slagen, moeten immers na hun diplomering erkend en aangesteld worden binnen de geloofsgemeenschappen.

De islam is echter een huis met vele kamers. Net zoals andere godsdiensten, is de islam heel gevarieerd. Van bij het prille begin waren er verschillende inzichten en interpretaties, zodat de islam meer dan één vorm aannam. Zowel binnen de sjiitische als soennitische stromingen zijn er wetscholen.

In België en Vlaanderen behoort de overgrote meerderheid (93 procent) van de moslims tot de soennitische stroming. Ook wereldwijd vormen zij ongeveer negentig procent van de moslimgemeenschap. De sjiieten vormen de overige tien procent. Zij leven hoofdzakelijk in Iran. Binnen de soennitische stroming zijn de vier bekendste wetscholen, die elk hun eigen methodieken hanteren om de teksten te interpreteren:

- 1) de Hanafitische wetschool, genoemd naar de geleerde Abu Hanifa;
- 2) de Malikitische wetschool, genoemd naar Imam Malik;
- 3) de Sjafitische wetschool, genoemd naar Imam Shafi;
- 4) de Hanbalitische wetschool, genoemd naar Ahmed Ibn Hanbal.

Welke wetschool een moslimgemeenschap aanhangt, is voornamelijk geografisch bepaald. De Hanafitische wetschool wordt vooral aangehangen in Turkije, Afghanistan, de Balkan, Pakistan en een deel van het Midden-Oosten. De Malikitische wetschool komt voornamelijk voor in Noord-Afrika. De Sjafitische wetschool manifesteert zich vooral in Zuidoost-Azië, Somalië, Egypte en Soedan. De Hanbalitische, ten slotte, wordt voornamelijk aangehangen in Saudi-Arabië en de Golfstaten. Deze vier geleerden hanteerden elk hun eigen methodieken en kwamen op die manier tot eigen interpretaties van de Koran en de Soenna. Hoewel ze van elkaar verschilden in interpretatie, respecteerden ze elkaars mening, en elkaar. Binnen de verschillende wetscholen zijn er nog verschillende stromingen.

Door het onderwerp, de niet-hiërarchische aard van de organisaties en de grote diversiteit, wordt het een moeilijke evenwichtsoefening om tot een consensus te komen over het geheel.

Als we willen komen tot een gedragen imamopleiding is het belangrijk om rekening te houden met al deze wetscholen en stromingen en is het aangaan van vaste en intensieve banden met verschillende partners uit de moslimgemeenschap essentieel. Om dit ten volle een kans te geven, zou er een platform, een soort safespace gecreëerd kunnen worden, waarbij wordt toegewerkt naar intrareligieuze dialoog tussen de verschillende strekkingen. Los van het feit dat op dit platform talloze topics aan bod kunnen komen, kan het topic imamopleiding hier geagendeerd worden: waar zitten de raakvlakken? Welke inhoudelijke thema's moeten voor iedereen aan bod komen in de opleiding? Over welk profiel en over welke specifieke capaciteiten moet een goede imam beschikken? Welke lesgevers ziet men zelf als ideaal? Op welke vlakken verschillen we en wat zouden dus keuzevakken kunnen zijn voor de studenten?

- Veranker de imamopleiding in bestaande Vlaamse instituten:

Een integratie van het opleidingsaanbod binnen bestaande Vlaamse instituten zorgt voor verankering en normalisatie van de positie van de islam in Vlaanderen. Het kan bovendien gezien worden als een positieve maatregel waarmee men een blijk van erkenning voor de islamitische gelovigen en het algemeen maatschappelijk belang van hun religie geeft. Ondanks het feit dat uit de bevraging blijkt dat een zo hoog mogelijk niveau dient nagestreefd te worden, is de expertencel van mening dat deze Vlaamse instituten niet per se erkende hogescholen of universiteiten hoeven te zijn: door met hen samen te werken, leg je de lat voor cursisten immers meteen vrij hoog. Dit laatste kan potentiële kandidaten afschrikken of effectieve kandidaten laten afhaken. Een centrum voor volwassenenonderwijs, centrum voor basiseducatie of universitair talentcentrum zijn vandaag de educatieve centra waar het Agentschap Integratie en Inburgering beroep op doet voor onder meer het aanleren van de Nederlandse taal. Een samenwerking met dergelijke centra zou in deze bijvoorbeeld soelaas kunnen bieden. Deze zijn bovendien geografisch goed verspreid, waardoor de opleiding gemakkelijk op verschillende plekken tegelijkertijd van start zou kunnen gaan, wat de

laagdrempeligheid voor potentiële cursisten verhoogt. De overheid kan in deze de rol van mediator en facilitator op zich nemen en erover waken dat het financieel een haalbare kaart is.

De opleiding dient een combinatie te zijn van een aanbod van binnen- en buitenperspectiefvakken. Concreet: een opleiding die bestaat uit een combinatie van enerzijds kritische en wetenschappelijke methoden en anderzijds een aanbod van vakken met een religieuze finaliteit. Het aanbod dient zich dan ook sterk te onderscheiden van een opleiding islamologie of arabistiek omwille van het belang van het binnenperspectief, dat de moslimgemeenschap zelf moet invullen. Concreet zou het bestaande Vlaamse instituut moeten kunnen instaan voor de niet-confessionele opleidingsonderdelen (denk aan sociologie, Arabische filosofie, ethiek, recht) en onderdelen maatschappelijke oriëntatie. De onderdelen die betrekking hebben op het binnenperspectief, op de islamitische theologie en godsdienstwetenschappen, dienen gegeven te worden door islamitische experts van eigen bodem, afgewisseld met gastcolleges door experts uit het buitenland die autoriteit zijn in hun vak. Dit laatste is noodzakelijk aangezien er onvoldoende kennis en expertise aanwezig is in eigen land. Bovendien krijgt de opleiding bij velen meer cachet als men werkt met buitenlandse docenten met naam en faam.

Binnen de opleiding is het van belang dat de diversiteit aan islamitische rechtsscholen aan bod komt en dat de lesgever niet enkel vanuit de eigen rechtsschool doceert, maar dit weet te overstijgen. Omdat deze verwachting wellicht niet realistisch is voor elk topic, kan men werken met verschillende afstudeerrichtingen, waarbij een docent uit een bepaalde rechtsschool bepaalde vakonderdelen geeft vanuit het binnenperspectief van die specifieke rechtsschool. Dit laatste garandeert dat er voldoende ruimte is voor eigen accenten.

- Werk met een oriënteringsgesprek:

Alvorens men de imamopleiding kan aanvatten, dient men deel te nemen aan een oriënteringsgesprek. Op dit gesprek peilt men naar de kennis van de Arabische taal, naar de mate waarin men reeds kennis heeft over de Koran, of men de Nederlandse taal voldoende machtig is en de mate waarin men kennis heeft over het luik maatschappelijke oriëntatie. Daarnaast kan de kandidaat-cursist ook allerlei documenten aanbrengen die zijn kandidatuur versterken, bv. een behaald certificaat uit een erkend informeel islamonderricht-instituut (zie verder). Tijdens dit gesprek moet men bespreken welk soort imam de kandidaat wil worden. Vervolgens moet men bepalen of de student in aanmerking kan komen voor een verkort programma van 2 jaar of een langer programma van 4 jaar en welke specifieke vakken hij moet volgen. Dit laatste is immers afhankelijk van welk soort van imamschap men ambieert of indien men de opleiding ruimer wil opentrekken: welk soort van beroep men ambieert (leerkracht, aalmoezenier, geestelijker werker,...) . Een certificaat uit het erkend en informeel islamonderricht-instituut vormt m.a.w. geen uitsluitingscriteria, maar zal er wellicht toe bijdragen dat de kans groter is dat men in aanmerking komt voor het verkorte programma in plaats van het programma van 4 jaar.

- Zorg voor diversifiëring in diploma/meerdere afstudeerrichtingen en gebruik dit als incentive bij het beoordelen van erkenningsdossiers:

Eens de cursist de einddoelstellingen van alle vakken bereikt, volgt een diploma-uitreiking. Op dit diploma staat expliciet vermeld 1) welke afstudeerrichting men koos. De inhoud van bepaalde vakonderdelen verschilt immers naargelang de wetschool waartoe men behoort of het beroep dat men ambieert; 2) als welk soort imam men afstudeert. Los van de algemene stukken, zullen bepaalde accenten en vakken immers verschillen naargelang men eerste, tweede of derde imam wil worden. Het EMB moet dit diploma erkennen. Op het ogenblik dat het EMB een moskee voordraagt voor erkenning bij het ministerie van Justitie en de imam die verbonden is aan de moskee de imamopleiding

en/of het professionaliseringstraject (zie verder) voltooide, versterkt dit het dossier. Wanneer het EMB de imam zelf voordraagt voor erkenning, kan men het behalen van dit diploma (of professionaliseringstraject: zie verder) eveneens als versterkende factor zien. Op termijn kan men toewerken naar een uitdoofscenario waarbij zonder dit diploma of professionaliseringstraject geen erkenning meer mogelijk is.

- Werk met stages:

Men dient de opleiding en de examinering in eigen land te organiseren en alle cursussen moeten in België doorgaan, al kan men zoals eerder gesteld werken met regelmatige gastcolleges van buitenlandse, gerenommeerde experts. Aanvullend aan de opleiding dient elke cursist een stage te doorlopen van zes maanden. Deze stage kan doorgaan bij een moskee, imam of islamleerkracht in eigen land of onder de vorm van vervolmakingscursussen of stages in het buitenland.

- Laat het platform met afgevaardigden van alle strekkingen de inhoud van de opleiding bepalen:

Het is ook het platform met afgevaardigden van alle strekkingen die, samen met het EMB, het concrete leerplan van de imamopleiding moet bepalen. De inhoud van dit leerplan mag niet in strijd zijn met het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Het dient de einddoelstellingen te bepalen, maar de manier waarop deze bereikt worden kan verschillend ingevuld worden. Deze pedagogische vrijheid -ook toegepast binnen het regulier onderwijs - laat toe dat er verschillen kunnen zijn qua accenten, methodieken, ... Uit de literatuur blijkt dat men het als positief ervaart als er niet enkel aandacht is voor de traditionele bronnen, maar ook voor het interreligieus perspectief en meer wetenschappelijke vorming. Maar voor het overgrote gedeelte van de inhoud van het leerplan moet er voldoende aandacht blijven uitgaan naar het authentieke Arabisch en islamonderricht.

- Zorg voor alternatieve manieren van lesgeven, zoals afstandsonderwijs:

Ondanks het feit dat men een deel van de cursussen bij voorkeur in groep doceert met de verschillende imams (men leert ook van elkaars vragen en door met elkaar in interactie te gaan), kan je de meer theoretische onderdelen ook via een vorm van afstandsonderwijs via bv. livestreamsessies opzetten. Het voordeel van dit laatste is dat studenten de lessen kunnen (her)bekijken op het moment dat het voor hen het best past en dat men reistijd uitspaart.

- Vul lesgevers uit eigen land aan met (al dan niet gedetacheerde) gastprofessoren uit andere landen:

Bij een imamopleiding is het van belang dat er autoriteiten aanwezig zijn die de opleiding trekken. De aanwezigheid van erkende experts zorgt ervoor dat de opleiding legitimiteit geniet, cachet krijgt en studenten aantrekt. De imam haalt immers een groot deel van zijn legitimiteit bij de autoriteit bij wie hij studeerde.

De pool van experts in eigen land waar men vandaag uit kan putten, is vrij beperkt. Deze moeten immers voldoende kennis en expertise hebben over het Arabisch en de authentieke bronnen,

voldoende pedagogisch onderlegd zijn om deze kennis over te dragen én het Nederlands voldoende beheersen. Daarom is het essentieel om te werken met gastprofessoren uit andere landen voor een deel van het lesaanbod. Men dient eveneens de optie te overwegen om met detacheringen te werken uit belangrijke buitenlandse instituten. Men zou op Europees niveau kunnen werken naar een pool van lesgevers met autoriteit waaruit elk land kan putten voor gastcolleges.

- Bouw een Europees netwerk voor uitwisseling van expertise en kennis en het aanleggen van een pool van lesgevers:

Het uitbouwen van een kwaliteitsvolle imamopleiding die draagvlak kent binnen de moslimgemeenschappen is een uitdaging waar heel veel landen in Europa vandaag mee worstelen. Ondanks het feit dat elk land en elke gemeenschap uiteraard zijn eigenheid en specificiteit heeft, zijn de uitdagingen en drempels in de verschillende landen zeer vergelijkbaar. Om die reden lijkt het zinvol om een faciliterende rol op te nemen om de kennis, ervaringen, succesverhalen en mislukkingen en opgebouwde expertise grensoverschrijdend te bundelen. Door bijvoorbeeld zesmaandelijks een meeting te organiseren op Europees niveau kunnen de experts ervaringen delen en expertise uitwisselen.

In de schoot van dit netwerk zouden bovendien 2 dingen kunnen ontstaan: 1) een pool van Europese lesgevers die men kan inzetten voor gastcolleges en die een rol kunnen spelen bij het vinden van stageplaatsen in het buitenland en 2) een Europees kennisplatform, een nieuw op te richten instantie waar Europese theologen met aanzien in zouden zetelen en zich gezamenlijk kunnen buigen over theologische vraagstukken. Op die manier zou men internationale fatwa's²⁵ of fatwa's uitgesproken in andere landen onder de loep kunnen nemen en vertalen naar de realiteit op Europese bodem. De gedragenheid door theologen van verschillende landen zou kunnen zorgen voor nog meer slagkracht.

III. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot de professionaliseringstrajecten voor bestaande (niet-)erkende imams én moskeebesturen

- Installeer professionaliseringstrajecten voor moskeebesturen en voor erkende en niet-erkende imams op vlak van maatschappelijke oriëntatie, NT2 en verfijningscursussen m.b.t. islamonderricht:

Vandaag spreken een beperkt aantal imams in Vlaanderen Nederlands in hun moskee. De meeste imams prediken in het klassiek Arabisch, een taal waarmee ze de jongeren niet bereiken. Dit zorgt ervoor dat jongeren steeds minder affiniteit hebben met de moskee en elders op zoek gaan naar informatie over de islam. Bovendien spreken vele imams vandaag een taal die niet aansluit bij de leefwereld van de jongeren en geen rekening houdt met mechanismen die in Europa gelden. Mechanismen die te maken hebben met de staatsstructuur, de debatcultuur, de politieke en sociale structuren en met de organisatie van de samenleving. Europa laat thans toe dat iedereen inspiratie kan halen uit z'n eigen denkkader, als het binnen die bestaande structuren gebeurt, maar dan moet men die mindset aan iedereen meegeven. Om die reden dienen we professionaliseringstrajecten op te zetten voor de bestaande erkende en niet-erkende imams en de moskeebesturen.

²⁵ Juridisch advies in de islam dat door een godsdienstige wetspecialist wordt uitgevaardigd met betrekking tot een specifieke kwestie.

Het EMB biedt in theorie wel ondersteuning, begeleiding en vormingsmogelijkheden aan voor erkende moskeeën, maar deze vormen een minderheid in Vlaanderen. Bovendien blijkt uit de gesprekken dat het vormingsaanbod, dat in het verleden gericht was op onderwerpen zoals mensenrechten, racisme en preventie van radicalisme, al enkele jaren is stopgezet wegens een gebrek aan middelen en omdat men dit in de toekomst binnen AFOR een plek wil geven. Men past de ondersteuningsmogelijkheden bovendien enkel toe voor Wallonië, en wegens gebrek aan middelen en mankracht niet aan Vlaamse zijde.

Men zou het EMB moeten versterken in hun positie en voldoende middelen voorzien, zodat ze ondersteuning, begeleiding, vorming, specifieke opleidingen en professionalisering kunnen aanbieden aan alle imams én moskeebesturen. De eigenlijke aansturing en inhoudelijke invulling van de werking van de moskee ligt immers heel vaak bij het moskeebestuur.

De toekomstige professionaliseringstrajecten dienen 3 elementen te bevatten: een aanbod van maatschappelijke oriëntatie, een aanbod NT2 en verfijningscursussen m.b.t. islamonderricht.

Doelstellingen van deze professionaliseringstrajecten:

- imams inzicht geven in de Vlaamse samenleving en context;
- hen kennis aanbieden over de sociale kaart en hen laten inspelen op diverse vragen van gelovigen, de lokale gemeenschap en de bredere omgeving;
- hen inzichten laten verwerven en laten reflecteren over hun eigen rol en taak binnen de gemeenschap;
- hen stimuleren tot dialoog en de Nederlandse taal actief inzetten en beoefenen.

- Organiseer cursussen op maat van de doelgroep:

Idealiter biedt het EMB deze trajecten aan in besloten kring. Imams in cursussen plaatsen waar ook andere gelovigen van de eigen gemeenschap zitten, belemmert hun leerproces. Imams willen hun eigen status en voorbeeldfunctie hoog in het vaandel blijven dragen en kunnen het zich daarom niet permitteren om zich kwetsbaar op te stellen tijdens cursussen, vrijuit vragen te stellen, hun beperkte kennis van het Nederlands kenbaar te maken, ...

- Hanteer het professionaliseringstraject als incentive i.f.v. erkenning:

Laat het EMB deze trajecten erkennen. Op het ogenblik dat het EMB een moskee voordraagt voor erkenning bij het ministerie van Justitie en de imam die verbonden is aan de moskee het professionaliseringstraject voltooid, versterkt dit het dossier. Als het EMB de imam zelf voordraagt voor erkenning, geldt het professionaliseringstraject eveneens als versterkende factor. Op termijn kan je toewerken naar een uitdoofscenario waarbij men zonder een imamopleiding of professionaliseringstraject geen erkenning meer kan krijgen.

- Organiseer de professionaliseringstrajecten op een laagdrempelige en toegankelijke manier:

De imams en leden van het moskeebestuur hebben meestal een fulltime job, waardoor het heel wat inzet van deze mensen vraagt om een professionaliseringstraject te starten en tot een goed einde te brengen. Om die reden is het belangrijk om het geheel zo laagdrempelig mogelijk te houden, waarbij er niet nodeloos veel tijd kruipt in verplaatsingen. Het is dan ook cruciaal dat het aanbod zich minstens provinciaal situeert en dat je in bepaalde gevallen ook alternatieve vormen van onderwijs (o.a. online-

en afstandsonderwijs) overweegt. Ook kan men overwegen om te werken met een systeem van erkend educatief verlof om de combinatie met het werk haalbaar te houden.

IV. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. het informeel islamonderricht

- Ontwikkel studie- en ondersteuningsmateriaal

Op dit moment bestaat er nog relatief weinig (Nederlandstalige) theologische literatuur over de islam in de Belgische context. Het vergt tijd en middelen om goede literatuur en vakdidactisch materiaal te ontwikkelen voor informeel islamonderricht, een vooropleiding, imamopleiding of professionaliseringstraject. Het materiaal dat wel bestaat, is bovendien gekleurd. De opmaak van een thomas-variant voor de ondersteuning van lesgevers zou een grote meerwaarde betekenen.

- Creëer een pedagogisch en theologisch onafhankelijke commissie binnen de moslimgemeenschap en een gezamenlijk leerplatform binnen het EMB. Deze commissie zou vervolgens een lijst met criteria moeten opstellen waaraan je materialen kan aftoetsen. Geschikte materialen kan men vervolgens op een gezamenlijke Sharepoint plaatsen en beschikbaar stellen aan collega's.

Uit de bevraging kwam naar voor dat men binnen het informeel islamonderricht wel wat materiaal ter beschikking heeft, maar dat extra bronnen en materialen altijd welkom zijn om zichzelf verder te professionaliseren. De respondenten gaven aan ook steeds bereid te zijn om eigen materialen te delen met collega-lesgevers.

Voormalig minister van Onderwijs Hilde Crevits sloot tijdens haar ambtstermijn een engagementsverklaring af met het EMB. Eén van de engagementen bestond erin dat vzw CIO (het Centrum voor islamonderwijs, oftewel het orgaan binnen het EMB dat onder meer instaat voor de voordracht van islamleerkrachten en onderwijsinspecteurs islam) zichzelf zou professionaliseren. Dit engagement kreeg vorm door materiaal te verzamelen op een gesloten leerplatform. Deze materialen (lesvoorbereidingen, audiovisueel materiaal, liedjes, werkbladen, ...) werden ontwikkeld door leerkrachten en vervolgens gescreeend door een pedagogische commissie. De pedagogische commissie maakte zelf de ontbrekende materialen aan. Alle islamleerkrachten die een aanvraag deden, kregen aan de hand van een persoonlijke login toegang tot deze Sharepoint. Het EMB stelde de leden van de pedagogische commissie aan. Zij toetsen alle materialen aan 22 verschillende criteria, zoals: is het materiaal niet in strijd met de EVRM? Is het opgesteld op een pedagogisch-didactisch verantwoorde manier? Is het geschikt voor de leeftijd van het kind? Houdt het materiaal voldoende rekening met de diversiteit binnen de moslimgemeenschap en de pluraliteit in de samenleving? Bevat het materiaal geen discriminerende lesinhouden? Het voordeel van deze Sharepoint is dat leerkrachten elkaar kunnen inspireren en ondersteunen en dat niet iedereen telkens opnieuw het warm water moet uitvinden.

Het zou een grote meerwaarde zijn om per discipline en doelpubliek (informeel islamonderricht, vooropleiding, imamopleiding en professionaliseringstraject) een dergelijke, gezamenlijke Sharepoint te ontwikkelen. Op deze Sharepoint zou men al het beschikbare materiaal uit binnen- en buitenland kunnen verzamelen, nadat het afgetoetst is door een pedagogische/theologische commissie. Het EMB zou dan de inhoudelijke kwaliteitscriteria moeten bepalen.

- Erken een goede vooropleiding per provincie en zorg voor een correcte omkadering en een professioneel karakter:

Door te werken met een systeem van erkenning per provincie van één of enkele informele islamonderrichtinstituten kan men een behoorlijk niveau nastreven op vlak van Arabische taal en islamonderricht. Dit kan men eventueel koppelen aan een soort toegangsexamen waarmee je de basiscapaciteiten van de kandidaat-student in kwestie kan checken. Deze door het EMB erkende informele islamonderrichtinstituten kan je vervolgens zien als een soort vooropleiding die de student dient te voltooien alvorens men aan een effectieve imamopleiding kan beginnen. Veel groepen zien een goede vooropleiding vanaf 11 à 12 jaar immers als cruciaal, wat impliceert dat men reeds van op jonge leeftijd met karaktervorming en met de Koran aan de slag gaat.

Idealiter erkent het EMB één of enkele informele islamonderrichtinstituten per provincie, etniciteit-overstijgend, als gespecialiseerde instituten. De overheid mag en kan hier omwille van de scheiding van kerk en staat geen keuzes in maken.

Deze instituten dienen te worden geprofessionaliseerd en correct omkaderd, waardoor zij o.a. experts en lesgevers met de juiste bekwaamheidsbewijzen kunnen aantrekken, deze kunnen behouden en hen arbeidsmarktconform verlonen. Op deze manier dienen de scholen niet langer enkel met vrijwilligersstatuten te werken, wat vandaag vaak wel de enige mogelijkheid is. Je kan de omkadering bijvoorbeeld bepalen op basis van het aantal cursisten op 1 februari van het voorafgaande schooljaar. De omkadering zou dan resulteren in een urenpakket, dat het opleidingsinstituut vervolgens zelf naar keuze kan inzetten, mits de beperking dat het instituut minimaal 50% moet besteden aan effectief lesgeven.

- Ontwerp een referentiekader, een leerplan, ondersteuning en begeleiding voor de erkende instituten:

Een *referentiekader* bepaalt de minimale gemeenschappelijke verwachtingen van kwaliteitsvol informeel islamonderricht. Het houdt onder meer in:

- de verwachtingen voor kwaliteitsvol islamonderricht;
- de verwachtingen t.a.v. het beleid (financieel, materieel en personeelsbeleid) van het instituut;
- de gewenste output en resultaten.

Dit referentiekader dient het resultaat te zijn van studie, inspraak, dialoog, respect voor ieders eigenheid en identiteit, samenwerken en engagement. Men moet het referentiekader daarom opbouwen op basis van elementen die uit literatuurstudie naar voren komen. Het moet echter ook gebaseerd zijn op informatie afkomstig uit bevragingen van alle belangrijke stakeholders (het EMB, ouders, imams, huidige cursisten, lesgevers, expertencel, ...). Het referentiekader biedt houvast en respecteert de autonomie van ieder instituut.

De moslimgemeenschappen dienen zelf ook een *leerplan* uit te werken. De inhoud van dit leerplan mag niet in strijd zijn met het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Uit ervaringen in het buitenland weten we dat men het waardeert als er aandacht is voor interreligieus perspectief en een meer algemene wetenschappelijke vorming, doch dat dit niet de overhand mag krijgen. De leerplannen moeten voldoende aandacht hebben voor het authentieke, namelijk het Arabisch en het bestuderen van traditionele bronnen. Het leerplan dient de minimale einddoelstellingen te bepalen die elke cursist dient te bereiken alvorens het EMB een

certificaat kan uitreiken. Elk instituut dient zich aan deze einddoelstellingen te houden, doch de manier waarop men deze dient te bereiken, wordt niet centraal bepaald en kan men, volgens de autonomie van het instituut, zelf vormgeven. Deze pedagogische vrijheid zorgt er met andere woorden voor dat elk instituut zelf een kader kan opstellen waarin ze kunnen bepalen hoe ze de einddoelstellingen zullen bereiken (met welke leerboeken, via welke methodieken, ...). Dit laat toe dat elk instituut ook eigen accenten kan leggen. Het EMB moet dit kader wel vooraf goedkeuren.

Deze instituten kunnen niet erkend worden binnen een decretaal vastgelegde onderwijsstructuur, hetgeen impliceert dat ook het uitgereikte certificaat niet kan erkend worden door de overheid, maar enkel door het EMB zelf. Je kan het certificaat dan ook enkel zien als een aan te bevelen toegangsticket voor de eigenlijke imamopleiding.

Binnen de context van het aanbieden van *ondersteuning en begeleiding* zou idealiter het EMB vanuit hun centrale rol de lesgevers en bestuurders van de verschillende gespecialiseerde instituten op regelmatige basis samen moeten brengen in functie van:

- het blijvend professionaliseren van de lesgevers en bestuurders;
- het aanbieden van maatschappelijk relevante vormingen door gastsprekers/experten in een bepaald vakgebied (bv. onderwijs, werk, welzijn, ...);
- het aanbieden van verfijningsvormingen islamonderricht/Arabische taal door experts;
- toewerken naar gemeenschappelijke waarden en visies.

- Onderwerp de erkende instituten aan regelmatige controle via een score- en opvolgsysteem:

De onderwijsinstituten worden idealiter onderworpen aan controle. Deze controle richt zich best op verschillende criteria en volgens onderstaand systeem:

- het niveau van het beleid en beheer van de instelling;
- het niveau van de werking en de leerpraktijk;
- de bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne van de gebouwen.

Voor deze controles kan men het referentiekader en het leerplan als uitgangspunt en toetsingskader nemen. Op het einde van de controle zou men vervolgens een score kunnen toekennen:

- **Score 1: beneden de verwachting:** er zijn meerdere essentiële elementen die voor verbetering vatbaar zijn;
- **Score 2: benadert de verwachting:** er zijn naast sterke punten ook nog meerdere punten ter verbetering. Daardoor komt het geheel nog niet tegemoet aan de verwachting;
- **Score 3: volgens de verwachting:** er zijn veel sterke punten en geen belangrijke punten of gebieden ter verbetering. Het geheel komt tegemoet aan de verwachting;
- **Score 4: overstijgt de verwachting:** er zijn veel sterke punten, met inbegrip van significante voorbeelden van goede praktijk.

Indien de controleur een score 1 toekent, riskeert men een intrekking van de erkenning. Men zal de procedure tot intrekking van de erkenning echter niet opstarten als het bestuur het engagement aangaat om zich bij het werken aan de tekorten extern laat begeleiden. Vervolgens organiseert men een nieuwe doorlichting binnen een tijdspanne die de controledienst bepaalt op basis van de ernst en

de aard van de tekorten en die minimum 90 dagen bedraagt, behalve als de tekorten betrekking hebben op de bewoonbaarheid, veiligheid of hygiëne.

Idealiter organiseren de 'preventieadviseurs' van het EMB de controles, in een samenwerkingsverband met inspecteurs van de overheid, elk met hun specifieke bevoegdheid. Zo zal de inspecteur van de overheid zich bv. buigen over de bewoonbaarheid, (brand)veiligheid en hygiëne en zullen de inspecteurs van het EMB zich buigen over het naleven van het referentiekader, leerplan, ...

V. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. structuren

- Promoot en/of faciliteer een uitgebouwde lokale structuur:

Voor de overheid heeft het mee promoten en/of faciliteren van een uitgebouwde structuur als groot voordeel dat men op een snelle en efficiënte manier islamgerelateerde zaken kan doorspreken, dat de genomen maatregelen en/of aankondigingen ook sneller de moskeeganger bereiken en dit zonder dat de overheid zichzelf ertoe verplicht om zich expliciet te verbinden aan één individuele moskee. In het verleden bleek immers dat wanneer een moskee met een oorspronkelijk uitstekende reputatie, waar na verloop van tijd toch sprake bleek van buitenlandse financiering of waar een preek werd gegeven die niet in de smaak viel bij het grote publiek, er sprake was van implicaties voor de relatie met de lokale overheid en dat soms de lokale politiek zichzelf hieraan 'verbrandde'. Een samenwerkingsverband met een koepelorganisatie is op dat vlak een politiek veiligere keuze. Dit zou je kunnen aanmoedigen door te werken aan de hand van incentives (bijvoorbeeld door het ter beschikking stellen van een lokaal, een secretariaat, ...) of door de reeds bestaande initiatieven als good practices in de kijker te plaatsen. Belangrijk hierbij is wel dat de initiatiefnemers zelf het verhaal brengen, om te vermijden dat men er met argusogen en veel wantrouwen naar kijkt. Indien men met incentives werkt, zou men qua doelstellingen bovendien nog verder kunnen gaan dan vandaag reeds het geval is. Zo zou men bijvoorbeeld kunnen vragen om één gezamenlijk leerplan op te stellen. In kleinere gemeenten, met bijvoorbeeld maar één of enkele moskeeën, zou men gemeentegrensoverstijgend kunnen werken.

VI. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. communicatie

- Organiseer vormingssessies voor lokale besturen:

De overheidscommunicatie verloopt vandaag voornamelijk via lokale besturen. Van hen wordt verwacht dat ze op een goede en aangepaste manier communiceren naar alle organisaties op hun grondgebied, dus ook naar moskeeën en islamitisch geïnspireerde socioculturele verenigingen. Elke gemeente vult dit anders in. Een constructieve samenwerking tussen (lokale) overheden en moskeeën is afhankelijk van wederzijdse kennis en verwachtingen. Het lijkt ons daarom cruciaal om op regelmatige basis vormingssessies voor lokale besturen op te zetten, zodat deze laatsten met de nodige kennis, expertise en zonder vooringenomenheid het gesprek kunnen aangaan.

- Ontwikkel tools en verspreid good practices i.f.v. ondersteuning aan lokale besturen:

De centrale overheid zou tools kunnen ontwikkelen die ondersteuning bieden aan de lokale besturen en onder meer good practices bevatten. Hierbij doelen we bijvoorbeeld op het ontwikkelen van een soort checklist die duidelijk maakt hoe je als moskee of imam een erkenning kan ontvangen, een

checklist met zaken waarop men moet letten als men als moskee een gastspreker toelaat, een infobundel rond rituele wassingen en regels rond begraafplaatsen, infobundels rond rituele slachtingen en het offerfeest, een infobundel rond personeelsbeleid, verzekeringskwesties, infrastructuuraangelegenheden en brand-, hygiëne- en veiligheidsregels, ... De lokale overheid kan deze tools vervolgens verder vertalen naar de lokale context en op die manier zorgen voor zeer praktische ondersteuning. Tijdens de bevraging viel immers op dat veel respondenten af te rekenen kregen met heel wat praktische beslommeringen waar ze niet meteen een antwoord op vonden en dat ze niet wisten bij wie ze daarvoor terecht kunnen. Ook bij het organiseren van bepaalde evenementen was het vaak zoeken naar antwoorden.

- Maak een duidelijk onderscheid tussen neutrale overheidscommunicatie en politieke communicatie:

Tijdens het uitvoeren van de bevraging viel het de onderzoekers op dat wanneer partijen politieke boodschappen de wereld insturen, vaak naar aanleiding van islamgerelateerde topics in de media, het wantrouwen binnen de gemeenschappen toeneemt en dat geopende deuren plots gesloten worden. Om die reden lijkt het ons cruciaal om bij overheidscommunicatie/infobundels steeds een duidelijk herkenbaar onderscheid te maken tussen neutrale overheidscommunicatie en politiek getinte communicatie.

- Versterk het EMB zodat ze nieuwe en bijkomstige taken kunnen opnemen mbt het aanbieden van ondersteuning, begeleiding, professionalisering en het opzetten van specifieke infosessies aan erkende en niet-erkende moskeeën, imams en moskeebesturen:

Het EMB communiceert vandaag slechts summier naar de lokale moskeeën, wat zij als onvoldoende ervaren. Het EMB biedt vandaag wel ondersteuning, begeleiding en vormingsmogelijkheden aan voor erkende moskeeën, maar deze vormen een minderheid in Vlaanderen. Bovendien is hun aanbod, wegens beperkte financiële middelen, vandaag zeer beperkt. Men zou het EMB moeten versterken in haar positie en voldoende middelen moeten geven zodat het ondersteuning, begeleiding, professionalisering en specifieke infosessies kan aanbieden aan alle imams én aan de besturen van de moskeeën. Hierdoor zou het EMB meteen meer naambekendheid verwerven, waardoor men ook sneller aan naar het EMB zou stappen met diverse vraagstukken. De infosessies zouden niet enkel moeten gaan over theologische kwesties, meer evenzeer over praktische aangelegenheden (bv. personeelsaangelegenheden, infrastructuurkwesties, verzekeringen, brand- en veiligheidsregels, ...) en actuele thema's (bv. omgaan met sociale media, fake news en complottheorieën).

- Herinstalleer een laagdrempelige theologische infolijn binnen het EMB:

Een aantal jaren geleden kon elke moslim (en niet-moslim) met zijn theologische vragen terecht bij de theologische infolijn van het EMB. Dit was opgezet met behulp van een opstartsubsidie in de nasleep van de aanslagen op Charlie Hebdo en als preventiemiddel tegen radicalisering. Mensen konden, telefonisch en via mail, op een heel laagdrempelige manier hun theologische vraagstukken voorleggen aan iemand uit de frontoffice. De backoffice werd bemand door een aantal imams uit de Raad van Theologen die zich effectief verder bogen over de kwestie en een antwoord in consensus voorbereidden voor de vraagsteller. Men ervoer de infolijn als zeer succesvol en men zette goed in op naamsbekendheid. Ook waren de initiatiefnemers zeer actief op sociale media. Ondanks het wegvallen van de opstartsubsidie bleef de theologische lijn bestaan, maar konden ze minder engagementen opnemen en een minder actieve rol spelen. Verschillende bevraagde experts betreuren het

afbouwen van deze infolijn en zouden er een grote meerwaarde in zien om dit initiatief opnieuw leven in te blazen. We zouden dit centrale punt kunnen inzetten op twee fronten tegelijkertijd, namelijk op vlak van theologie en theologische vraagstukken, maar daarnaast ook op allerlei andere topics zoals welke erkenningsvoorwaarden er zijn en hoe je hieraan tegemoet kan komen. Langs Waalse kant bestaat er vandaag een ondersteuningsaanbod voor moskeeën die een erkenning willen. In Vlaanderen is dit er momenteel niet.

- Zorg voor een opwaardering van de Raad van Theologen:

Uit de terreinbevraging en gesprekken met respondenten valt op dat er een grote nood is aan betrouwbare theologische adviezen. Door de Raad van Theologen meer zeggenschap en bijkomende bevoegdheden te geven, bijvoorbeeld door hen te betrekken bij de examinering en aanstelling van de islamleerkrachten en -consulenten (wat vandaag in de praktijk niet gebeurt), kan je hun positie opnieuw versterken, waardoor ze zich effectief kunnen en mogen uitspreken over belangrijke kwesties. Om het geheel nieuw leven in te blazen, zou je hun samenstelling moeten herbekijken, zodat je tot een evenwichtige samenstelling komt, waardoor de Raad meer voeling krijgt met alle segmenten binnen de gemeenschap.

9. Samenvattend overzicht van de aanbevelingen

I. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het algemeen luik

- Stel een concrete functieomschrijving en vereiste competentielijst op waar opleidingen zich naar kunnen richten
- Bepaal het aantal imams
- Koppel erkennings- en benoemingsvoorwaarden aan de opleiding
- Creëer een draagvlak via focusgroepen
- Sluit als Vlaamse overheid een engagementsverklaring af met de erkende instantie waardoor je resultaatsverbintenissen kan opnemen naast eventuele subsidieregelingen
- Sensibiliseer en stimuleer als EMB moskeebesturen om meer aandacht te hebben voor vrouwelijke vertegenwoordiging in het bestuur
- Vergroot het theologisch aanbod door :
 1. vrouwelijke predikanten aan te stellen (Morchidaat) die op regelmatige basis conferenties in moskeeën organiseren en waar moslima's terecht kunnen met hun vragen.
 2. ruimte te creëren om mensen te betrekken die niet meteen voldoen aan het profiel van imam, maar zeer sterk maatschappelijk geëngageerd zijn en de leefwereld van jongeren goed kennen. Zij kunnen instaan voor onder meer de vertalingen van preken, zoekende moslimjongeren helpen met hun identiteitsontwikkeling,...

II. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het creëren van een Vlaamse imamopleiding

- Creëer een draagvlak a.d.h.v. een safespace waarbij je toewerkt naar intrareligieuze dialoog tussen de verschillende strekkingen
- Veranker de imamopleiding in bestaande Vlaamse instituten
- Werk met een oriënteringsgesprek
- Zorg voor diversifiëring in diploma/meerdere afstudeerrichtingen en gebruik dit als incentive bij het beoordelen van erkenningsdossiers
- Werk met stages
- Laat het platform met afgevaardigden van alle strekkingen de inhoud van de opleiding bepalen
- Zorg voor alternatieve manieren van lesgeven, zoals afstandsonderwijs
- Vul lesgevers uit eigen land aan met (al dan niet gedetacheerde) gastprofessoren uit andere landen
- Bouw een Europees netwerk voor uitwisseling van expertise en kennis en het aanleggen van een pool van lesgevers

III. Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot de professionaliseringstrajecten voor bestaande (niet-)erkende imams én moskeebesturen

- Installeer professionaliseringstrajecten voor moskeebesturen en voor erkende en niet-erkende imams op vlak van maatschappelijke oriëntatie, NT2 en verfijningscursussen m.b.t. islamonderricht

- Organiseer cursussen op maat van de doelgroep
- Hanteer het professionaliseringstraject als incentive i.f.v. erkenning
- Organiseer de professionaliseringstrajecten op een laagdrempelige en toegankelijke manier

IV. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. informeel islamonderricht

- Ontwikkel studie- en ondersteuningsmateriaal
- Creëer een pedagogisch en theologisch onafhankelijke commissie binnen de moslimgemeenschap en een gezamenlijk leerplatform binnen het EMB. Deze commissie zou vervolgens een lijst met criteria moeten opstellen waaraan je materialen kan aftoetsen. Geschikte materialen kan men vervolgens op een gezamenlijke Sharepoint plaatsen en beschikbaar stellen aan collega's
- Erken een goede vooropleiding per provincie en zorg voor een correcte omkadering en een professioneel karakter
- Ontwerp een referentiekader, een leerplan, ondersteuning en begeleiding voor de erkende instituten
- Onderwerp de erkende instituten aan regelmatige controle via een score- en opvolgsysteem

V. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. structuren

- Promoot en/of faciliteer een uitgebouwde lokale structuur

VI. Conclusies en aanbevelingen m.b.t. communicatie

- Organiseer vormingssessies voor lokale besturen
- Ontwikkel tools en verspreid good practices i.f.v. ondersteuning aan lokale besturen
- Maak een duidelijk onderscheid tussen neutrale overheidscommunicatie en politieke communicatie
- Versterk het EMB zodat ze nieuwe en bijkomstige taken kunnen opnemen mbt het aanbieden van ondersteuning, begeleiding, professionalisering en het opzetten van specifieke infosessies aan erkende en niet-erkende moskeeën, imams en moskeebesturen
- Herinstalleer een laagdrempelige theologische infolijn binnen het EMB
- Zorg voor een opwaardering van de Raad van Theologen

Bijlagen 1 – 8: Samenvatting bevragingen per moskee

Bijlage 1: Onderzoeksresultaten moskee 1

In dit onderzoek werd bij 8 moskeeën gepeild naar de visie van een imamopleiding in België. Daarnaast werd er ook gekeken naar (de kwaliteit van) het informeel islamonderricht, maatschappelijke relevantie van de moskee, feitelijke werking en de rol van de imam. Het onderzoek werd uitgevoerd op basis van interviews met verschillende mensen binnen de moskeeën. Zo werden in de mate van het mogelijke de volgende mensen ondervraagd: voorzitter, imam, docent, verantwoordelijke van de jongerenwerking en vrouwenwerking en minstens 2 moskeegangers. Bij de keuze van de moskeeën werd rekening gehouden met verschillende variabelen. Hierbij werd gekeken naar de volgende zaken : erkend/niet erkend, landelijk/stedelijk, groot/klein en Vlaanderen breed. De bovengenoemde thema's werden verder onderverdeeld in subthema's:

- informeel islamonderricht: doelstelling, capaciteitleerkracht, doorstroming, belang, materiaal, sterkes/zwaktes, taal, band andere moskeeën
- EMB: relatie en communicatie EMB en raad van theologen, koepelstructuur, strategische allianties
- Maatschappelijke relevantie: rol, communicatie, ondersteuning
- Bestuur: samenstelling, jeugdwerking, vrouwenwerking
- Huidige imam: Erkend/betaling, opleiding, rol moskeebestuur, bereik moskeegangers, kwalificatie, sterktes/zwaktes, taal en band met jongeren
- Imamopleiding: nood, organisatie/ingangsexamen, onderwijsinstituut, lesinhoud, professoren, multifunctioneel/stagiars/job
- Professionaliseringstraject: nood/beloning

1. Resultaten empirisch onderzoek moskee 1

1. Informeel islamonderricht

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het informeel islamonderricht.

Twee deelnemers van de vijf zeggen dat de doelstelling van hun onderwijs is om enkel de Koran te memoriseren. De drie andere respondenten (voorzitter, docent, moskeeganger) zeggen dat het ook gaat om begrip en het praktische aspect van de Koran. De docent voegt eraan toe dat hij ook spreekt over maatschappelijke inzichten. Door de leerlingen bijvoorbeeld te wijzen op de gevaren van sociale media. Hij wil dat de leerlingen kunnen functioneren in de maatschappij en dat ze ten dienste staan voor onze samenleving. De leerlingen moeten kirtisch zijn en ook niet wereldvreemd zijn volgens hem.

“Ik leer hen de Koran, hoe ze de dagelijkse aanbiddingen moeten verrichten en ik geef hen ook inzichten over de maatschappij van vandaag”.

b) Capaciteit leerkracht

Twee van de vijf respondenten vinden dat de leerkracht de Koran van buiten moet kennen. De andere deelnemers vinden het voldoende als hij een deel ervan kent. Ook zijn er twee van de vijf deelnemers van overtuigd dat de docent ook een pedagogisch diploma moet hebben. Daarnaast zijn elementen als goed zijn in de omgang met kinderen, voorbeeldig zijn, de Nederladnse taal machtig zijn en de leefwereld kennen van de jongeren ook zaken die aan bod kwamen.

“Een imam moet traditioneel geschoold zijn en vooral ook iemand zijn die de Nederlandse taal machtig is, die weet hoe de samenleving hier in elkaar zit en die weet welke uitdagingen jongeren hier hebben. Hij moet zich kunnen inleven in de leefwereld van jongeren. Diploma is geen vereiste.”

c) Doorstroom naar erkend informeel islamonderricht-instituut

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het een goed idee is om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam.

“Heel goed idee, moet volledig gedragen worden door de moslinggemeenschap”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor het dagelijks leven van de jongeren, vooral voor het aanleren en uitvoeren van de dagelijkse gebeden. Om het gebed te kunnen verrichten moet je een minimum aantal hoofdstukken van de Koran kunnen reciteren. De Koran is in het Arabisch en de gebeden worden opgezegd in het Arabisch. Daarom vinden ouders het heel belangrijk dat hun kinderen minstens de Koran kunnen lezen. Daarnaast vinden ouders het ook belangrijk dat de kinderen de moskee leren kennen en hopen ze via de moskee een goede omgeving te creëren voor hen.

“Het officieus islamonderrichtinstituut is belangrijk om een goede omgeving te scheppen voor onze kinderen, daarnaast ook om de Koran te kunnen memoriseren die ze dan kunnen gebruiken voor hun verplichte gebeden”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er bevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er duidelijk geen nood aan leermateriaal, maar wel aan meer ruimte en professionalisering. Alle deelnemers staan zeker open om hun gebruikte materialen te delen. Het is wel zo dat het gaat om basisboeken die overal te verkrijgen zijn.

“Ja natuurlijk willen we dit delen, als we andere moskeeën kunnen helpen”.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten vonden dat de leerkracht hun sterkste punt is aangezien hij de Koran van buiten kent, een goede voorbeeld is voor de jongeren, hij meestal in het Nederlands doceert en hij hier geboren en getogen is waardoor hij de leefwereld zeer goed kent van de jongeren. De docent zelf sprak over het feit dat er een zeer goede band, communicatie en opvolging is tussen hem en de ouders. Als verbeterpunt spraken alle deelnemers over hetzelfde probleem: de ruimte. De moskee is zeer klein, ze hebben geen klaslokaal en ze hebben slechts één leerkracht die ook beperkt is in zijn vrije tijd.. Ze willen graag meer ruimte, meer voorbereidende klassen, meer leerkrachten en meer professionalisering.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten: Nederlands en Arabisch. Daarnaast hadden alle participanten geen weet of er een band was met andere moskeeën. Behalve de leerkracht vermeldde tijdens het interview dat hij op speciale gelegenheden, zoals voor een Koranwerdstrijd of een feest, met zijn leerlingen naar zijn moskee gaat waar hij de Koran gememoriseerd heeft.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en de EMB/raad van theologen. Alle participanten waren van oordeel dat er weinig of zelfs geen relatie en geen communicatie was met de EMB en de raad van theologen. Volgens de bevraging was er geen nood aan een raad van theologen maar er is nood aan een bekwame plaatselijke imam. Daarbij is de erkenning van de moskee van zeer groot belang.

“Geen relatie met de EMB en de raad van theologen, alle moskeeën moeten hun plan trekken, geen communicatie enkel voor het bepalen van de maand ramadan”.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek het duidelijk te worden dat deze moskee al in een koepelstructuur zit waar ze tevreden van zijn.

“We zitten al in de een koepelstructuur, dat werkt goed, zeker op gebied van communicatie”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: alles is welkom, maar de erkenning van de moskee is het belangrijkste.

“Alles is welkom, maar voor ons is de erkenning van onze moskee het voornaamste”.

3. Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de moskee zien als een plaats waar ze samen kunnen zijn en tot rust kunnen komen. Een plaats die bestemd is voor jong en oud, waar mensen met hetzelfde doel werken aan hun spiritualiteit. Ze zien de moskee als brug tussen de moslims en de maatschappij, waarbij bijvoorbeeld scholen de moskee komen bezoeken en een woordje uitleg krijgen. Maar ook waarin oudere moslims die de taal niet machtig zijn, informatie krijgen over het reilen en zeilen in onze maatschappij.

“We vormen een brug tussen de moslims (oudere generatie) en de maatschappij”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeegangers verloopt via de dagelijkse gebeden, vrijdaggebeden (waar er veel volk komt naar de moskee) en via de facebook pagina. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de plaatselijke besturen.

c) Ondersteuning

De participanten (vooral de bestuursleden) hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kunnen worden ondersteunt in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Het antwoord was bij alle deelnemers kort en duidelijk; erkenning!

Momenteel werken ze met vrijwilligers die alles in goede banen proberen te leiden. Versterking zou natuurlijk welkom zijn, maar zonder erkenning van de moskee zien de participanten daar het nut niet van in.

“We trekken ons plan wel, we willen eerst en vooral erkend worden”.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een gezonde mix was tussen jong/oud en man/vrouw. Het bestuur bestaat uit een voorzitter, ondervoorzitter, penningmeester en een verantwoordelijke voor de vrouwenwerking. De leeftijd varieert tussen 33-60 jaar.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Alle respondenten gaven aan dat er geen jeugdwerking bestaat in de moskee. De redenen daarvoor waren dat er eerst en vooral niemand is die dit op zich wilt nemen en dat ze gewoon te weinig ruimte daarvoor hebben. Eén van de deelnemers vermeldde dat hij zelf werkt bij een vzw in de buurt als jeugdwerker en dat de jongeren daar naartoe gaan in plaats van de moskee. In tegenstelling tot de moskee hebben zij wel de ruimte en de juiste accommodatie.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Die was er wel in deze moskee, en draait beter dan bij de mannen volgens de deelnemers. Ze hebben veel vrijwilligers en voeren de volgende activiteiten uit: kuisen van de moskee, organiseren van Koranlessen en lessen Arabisch, inzamelingen uitvoeren ten voordele van de moskee, tweemaal per jaar een uitstap organiseren, activiteiten opzetten voor kinderen, gebakjes klaarmaken en eten voorzien voor de moskee bij gelegenheden.

5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat de voorlopige imam niet erkend was en niet betaald werd.

“Ik hoop binnenkort een vaste imam hier te zijn, want dit is er momenteel niet. Hoofddoel van een imam is niet om geld te verdienen maar om mensen te helpen”.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Hij heeft een master in islamitische wetenschappen en da'wa (uitnodiging tot de islam) en is gedoctoreerd in de fundamenteën van het geloof, da'wa en islamitische cultuur. Hij heeft ook een diploma in de sociologie.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. Momenteel heeft de huidige imam geen rol aangezien hij nieuw is en hij nog niet volledig is aangesloten aan de moskee. Maar zowel hij als de bestuurleden hopen dat hij zich in de toekomst aansluit aan de moskee om zo een grote rol te krijgen binnen het bestuur.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Volgens de imam zelf bereikt hij alle moskeegangers:

jong, oud en de vrouwen. Als voorbeeld haalde de imam en de voorzitter aan dat hij soms samen gaat voetballen met de jongeren. Maar volgens het vrouwelijk bestuurslid, docent en de moskeegangers bereikt de imam slechts de mensen die aanwezig zijn tijdens de vrijdagpreken en de dagelijkse gebeden. Zo zegt er een moskeeganger dat er zonder imam geen band of bereik kan zijn en een andere moskeeganger vertelt dat de onderwerpen dat de imams aanhalen in hun vrijdagpreken soms ver van de realiteit liggen van de jongeren. Het vrouwelijk bestuurslid zei duidelijk dat de imam de vrouwen niet bereikt.

“De imam bereikt de vrouwen niet, we horen hem enkel tijdens de vrijdagpreken. We hebben nood aan een vaste imam”.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of ondergekwalificeerd is voor zijn jobinvulling in België. De helft van de participanten beweert dat ze geen imam hebben. Eén ervan vindt dat de imams die de vrijdagpreken komen geven ondergekwalificeerd zijn voor hun jobinvulling in België. Daarbovenop is hij van mening dat de meeste imams die de vrijdagpreken verzorgen een salafistisch discours hanteren. De overige helft is van mening dat hij goed gekwalificeerd is voor zijn job, ondanks het feit dat hij geen Nederlands spreekt, menen ze dat er genoeg vertalers zijn.

“Hij is top!”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakte punten van de imam. De helft van de participanten meent dat zij daar geen weet over hebben, omdat ze geen vaste imam hebben. De andere helft waaronder de voorzitter, de docent en de imam zelf vinden dat hij een goede prediker is en hij open staat voor iedereen. Het enige waaraan hij nog aan moet werken is zijn taal. Dat vond de imam zelf ook omdat hij zei dat de taal het wapen is van de imam.

g) Taal en band met jongeren

De voorlopige imam spreekt geen Nederlands, hij probeert wel de taal te leren. Wat wel opvallend was is dat vier van de zes participanten zeiden dat er genoeg vertalers waren in de moskee en dat dit niet echt een probleem is.

“Ik spreek enkel Arabisch, maar er zijn genoeg vertalers in de moskee”.

Drie van de vijf participanten aan wie de vraag werd gesteld of de imam een goede band had met de jongeren beweerden van niet. Eén ervan werkt bij een jongerenwerking in de buurt en heeft goede contacten met de jongeren, daarnaast is hij zelf nog relatief jong en spreekt hij uit zijn eigen ervaring. Enkel de imam zelf en de voorzitter beweerden van wel. Hun argument was dat de imam soms ging gaan voetballen met de jongeren.

“Geen band met de jongeren, onderwerpen van de jongeren is soms ver van de realiteit van de imams”.

6. Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten waren het er volledig over eens dat de moslimgemeenschap nood heeft aan een imamopleiding. Hiervoor zagen ze verschillende redenen. In deze moskee was de belangrijkste reden dat de moskee nog geen vaste imam heeft. Daarnaast vonden een aantal participanten het ook belangrijk dat de imam Nederlandstalig is en beter onze Belgische context moet kennen. Uiteraard mag zijn theologische kennis daar niet onder lijden.

“Zeer goed idee, maar wel met de juiste mensen op de juiste plaats”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust over wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo'n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals; overheid, EMB, academische instellingen, netwerk islamexperten, CIRRA maar vooral geleerden in het binnenland en eventueel buitenland die gekend staan binnen de moslimgemeenschap!

"Organisatie van geleerden vanuit België en eventueel buitenland samen met de EMB".

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Hierin werd er een evenwicht gevonden bij de participanten. Drie van zes participanten verkozen een masteropleiding, terwijl de andere helft opteerden voor minimum een bacheloropleiding. Tijdens het onderzoek gaven niet alle respondenten een reden voor die keuze, maar één ervan zei dat het een stevige opleiding moest zijn. Twee van de zes participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. De meeste participanten vinden dat de opleiding 'op niveau' moet gegeven worden. Waardoor er toch een ingangsexamen zou moeten zijn.

"Een certificaat van een erkende moskee is voldoende, het moet minstens hogeschool zijn"

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijk vakken. Opvallend in deze moskee is dat de voorlopige imam een mooie en gedetailleerde beschrijving heeft gegeven van de lesinhouden in een imamopleiding. Zo gaf hij de volgende opsomming: arabische taal (basiskennis), minimaal 10 hisb (100 pagina's) memoriseren, 40 hadith van An Nawawi, 200 vragen i.v.m aqida van Hafid Al Hakam, siera: Rahik el makhtoem, Minhadj el muslim van el Djazaria, El wadjiez fi el fiqh van Abdeladziem Badawi.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo'n imamopleiding. Alle participanten hadden dezelfde mening daarover: het moet een specialist in zijn vak zijn! Twee van de zes participanten meenden dat we ze in het buitenland moesten gaan zoeken. Liefst een specialist die in een Europese context is geboren en die Engels praat. Eén van de zes deelnemers had daar geen idee over en vond het een uitdaging. De twee laatste deelnemers waren overtuigd dat die specialisten hier in België te vinden zijn.

f) Multifunctioneel/stagiars/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiars te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiars zouden aanvaarden en dat een imam hier in onze Belgische context zeker multifunctioneel moet zijn in tegenstelling tot de imams in de moslimlanden. Daarnaast wensen

alle participanten dat zo'n imam aan de slag gaat in hun moskee, aangezien ze nu nog geen vaste imam hebben.

“Een imam moet multifunctioneel zijn, hij moet zich bezighouden met de mensen. Wij zouden zeker stagiairs aanvaarden”.

7. Professionaliseringstrajecten:

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Alle deelnemers vonden dat er daar nood aan was. Zeker voor culturele en maatschappelijke vakken. Bovendien ook om de Nederlandse taal machtiger te zijn. Eén van de zes participanten vond dat er geen beloning aan gekoppeld hoefde te zijn. De anderen vonden dat het zeker zou mogen. Een andere deelnemer vond taal, didactische vaardigheden en ICT belangrijker dan maatschappelijke vakken, aangezien de huidige imams hier al jaren in België zijn en zij wel degelijk op de hoogte zijn van maatschappelijke fenomenen.

“Als men dit had gedaan vanaf het begin, dan zouden we nu geen problemen hebben. Taal is het belangrijkste, waarden en normen is niet nodig want de imams zijn hier al jaren. Didactische vaardigheden en ICT zouden ze wel moeten leren”.

Bijlage 2:

2. Resultaten empirisch onderzoek moskee 2

In deze moskee hebben slechts 4 participanten meegedaan aan het onderzoek omwille van het feit dat de moskee aan het vebouwen is. Samenkomen lag daardoor een stuk moeilijker. Daarbovenop werden de interviews in coronatijden afgenomen.

1. Officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut . Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Koran te kunnen lezen. Als de leerlingen al enkele hoofdstukken van de Koran van buiten kennen zijn ze daar al enorm tevreden mee. Daarnaast vinden ze ook allemaal dat er aandacht moet worden gegeven aan het aanleren van hun moedertaal.

“Als de leerlingen een aantal hoofdstukken kennen van de Koran zijn we al zeer blij, daarnaast leren ze verhalen van de profeten en moedertaal”.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst over welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten beschikken.

De meerderheid van de respondenten gaven aan dat de leerkracht de imam zelf moet zijn, die goedgekeurd moet zijn door het ministerie van religieuze zaken van het thuisland. Lesgeven aan de kinderen behoort tot het takenpakket van de imam. Eén deelnemer gaf aan dat het iemand moet zijn met een diploma islamitische theologie en dat hij de moedertaal machtig moet zijn. Dit komt eigenlijk overeen met een imam. Een andere respondent zei dat hij ook Nederlands zou moeten kunnen.

“Het moet de imam zelf zijn die lesgeeft; hij moet een universitair diploma hebben aan de faculteit theologie en goedgekeurd worden door het ministerie van religieuze zaken van het thuisland”.

c) Doorstroom naar erkende officieuze islamonderrichtinstituten

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het een goed idee is om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Een respondent had wel de opmerking gegeven dat hij zijn kinderen liever zou sturen naar hun thuisland om daar te studeren omdat ze daar meer ervaring hebben en ze hun moedertaal beter onder de knie kunnen krijgen.

“Dat is ok, maar ik stuur liever mijn kinderen naar ons moederland ze hebben meer ervaring en ook voor de moedertaal”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor het dagelijks leven van de jongeren, vooral om hun identiteit te kunnen behouden en om hun religie op de juiste manier te leren. Daarnaast vinden de participanten het ook belangrijk dat de kinderen enkele hoofdstukken kennen van de Koran. Eén deelnemer gaf wel aan dat sommige ouders denken door hun kinderen naar het officieus islamonderrichtinstituut te sturen dat ze thuis niks meer hoeven te doen.

“Dit is belangrijk om onze identiteit te kunnen behouden, daarom gaan we naast Koran leren lezen ook focussen op het aanleren van onze moedertaal”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er bevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er duidelijk geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken die over gans Europa worden gebruikt en die goedgekeurd zijn door het ministerie van religieuze zaken van hun thuisland. Die zijn voor iedereen beschikbaar.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Hier kwamen verschillende reacties naar boven. Zo gaf er een deelnemer aan dat continuïteit hun sterkste punt is. Een ander gaf aan dat de imam/leerkracht hun sterkste punt is. Op gebied van werkpunten vonden de participanten dat er meer ouderbetrokkenheid en een betere communicatie met de ouders zou moeten zijn. Een deelnemer gaf ook aan dat ze meer ruimte willen en dat ze meer leerlingen willen aantrekken.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten: de moedertaal. De moskee heeft wel banden met andere moskeeën in België van dezelfde etniciteit. Ze gebruiken trouwens allemaal dezelfde boeken en hebben ongeveer dezelfde leerplandoelstellingen.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en de EMB/raad van theologen. Alle participanten gaven aan dat ze goede communicatie hebben met EMB. Dit komt omdat de moskee erkend is en dat ze momenteel bezig zijn met het aanstellen van hun nieuwe imam. Weliswaar is er geen relatie en communicatie met de raad van theologen. Er werd daar geen reden voor gegeven tijdens het interview.

“We zijn een erkende moskee, we zijn bijna dagelijks in contact met EMB. Zeker nu dat we bezig zijn met de aanstelling van onze nieuwe imam”.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek het duidelijk te worden dat deze moskee al in een koepelstructuur zit waar ze tevreden van zijn.

“We zitten al in de een koepelstructuur, we zijn daar tevreden over”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: alles is welkom.

“Alles is welkom”

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de moskee zien als een plaats waar ze samen kunnen komen en waar mensen op het rechte pad worden geleid. Ze willen zich positief profileren in de buurt door een goed beeld te geven van de islam. Zo gaat de moskee de burens uitnodigen tijdens religieuze feesten en gaan ze activiteiten opzetten waar ze bijvoorbeeld de straten van de buurt opkuisen.

“Een positief beeld te scheppen van de islam in onze maatschappij en mensen brengen naar het juiste pad”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeegangers verloopt via de Facebookpagina. Soms verloopt het ook via sms. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de plaatselijke besturen.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kunnen worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Het antwoord was bij alle deelnemers vrij duidelijk: alles is welkom, zeker als dit de werking van de moskee ten goede komt.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een gezonde mix was tussen jong en oud, maar dat er geen vrouwen zijn in het bestuur.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Alle respondenten gaven aan dat er soort van jeugdwerking bestaat, niet van de moskee zelf, maar waar jongeren van de buurt zich aansluiten aan een netwerk van jonge moslims in Europa met dezelfde etniciteit. Daarin gaan ze zich aansluiten met andere jongeren om activiteiten te doen zoals workshops, paintball, Koranlessen en reizen organiseren.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Die bestaat niet echt in deze moskee, maar vrouwen komen wel soms samen om de Koran te lezen en gezellig samen te zitten. Vorig jaar hadden ze wel een reis georganiseerd naar Istanbul.

5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat de imam erkend is en dat hij verloond wordt.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Hij heeft een master in islamitische wetenschappen behaald in zijn thuisland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. De imam zit in het bestuur, en moet toezien of de activiteiten en werkzaamheden conform zijn aan de islamitische regels.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de imam zijn best doet om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Zo gaat hij om de drie dagen een gezin thuis bezoeken om met hen te praten en samen te bidden. Ook probeert hij de jongeren aan te trekken door niet-religieuze activiteiten te doen met hun zoals samen op café gaan.

“De bedoeling is dat hij zoveel mogelijk mensen bereikt, zo behoort het tot zijn takenpakket dat hij om de drie dagen één gezin gaat bezoeken, zo kan hij mensen warm maken voor onze religie op een gezellige manier”.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of ondergekwalficeerd is voor zijn jobinvulling in België. Alle respondenten zijn het er unaniem over eens dat de imam goed gekwalficeerd is voor zijn job. Eén deelnemer vermeldde wel dat dit afhankelijk is van de eigen inzet van de imam, en dit verschilt van persoon tot persoon.

“Kwalficaties zijn meestal ok, maar eigen inzet is veel belangrijker, dit verschilt van persoon tot persoon”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakte punten van de imam. Alle deelnemers gaven aan dat hij een top imam is. Hij is relatief jong, heeft kennis en is modern. Hij moet wel nog aan de Nederlandse taal werken.

g) Taal en band met jongeren

De imam spreekt geen Nederlands, hij probeert wel de taal te leren. Hij spreekt enkel zijn moedertaal en Engels.

“Ik spreek Engels en mijn moedertaal, ik ben hier nog maar recent in België en ik ben van plan om de taal zeker en vast te leren”.

Het was moeilijk te beantwoorden of de imam een goede band heeft met de jongeren, aangezien hij nieuw is als imam in de moskee. Wat hij wel vermeldde is dat toen hij zijn proefperiode liep, in de moskee een aantal jongeren naar hem kwamen om vragen te stellen en dat hij eens op café zat met de jongeren van de moskee om gezellig in dialoog te gaan met hen. Hij is van plan om niet-religieuze activiteiten te doen, te sporten en religieuze liederen te zingen met de jongeren om zo een betere band te scheppen met hun. Dit werd ook beaamd door de voorzitter. Eén deelnemer gaf wel aan dit wel een werkpunt is, aangezien de jongeren het nog steeds taboe vinden om vragen te stellen aan de imam.

“Momenteel niet goed, aangezien de imam nieuw is. Het is ook nog steeds taboe bij de jongeren om vragen te stellen aan de imam. Dit is een grote werkpunt”.

6 Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten waren het er volledig over eens dat de moslimgemeenschap nood

heeft aan een imamopleiding. Zo gaf er een participant aan dat hij liever een imam heeft die hier is opgegroeid en die de taal kent. Volgens de imam zou het interessant zijn om te kijken hoe ervaringen en universiteiten het in het buitenland doen. De grootste uitdaging is volgens hem de interesse opwekken bij de jongeren om de opleiding te volgen.

“Goed idee, het zou wel interessant zijn om ervaring te nemen van de universiteiten van ons moederland. Grootste uitdaging is volgens mij om de interesse op te wekken bij de jongeren”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust over wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo’n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, academische instellingen en de moslims zelf.

“EMB een pakket laten samenstellen met experts en dan aftoetsen met het ministerie van onderwijs”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Drie van de vier participanten verkozen een masteropleiding, terwijl één participant opteerde voor minimum een bacheloropleiding. Tijdens het onderzoek gaven niet alle respondenten een reden voor die keuze, maar één ervan zei dat de imam veel verantwoordelijkheden heeft en daarom moet hij minimum een masterdiploma hebben. Twee van de vier participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Ze maakten de vergelijkingen met hun thuisland waar er ook een ingangsexamen moet afgelegd worden.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijk vakken. Opvallend in deze moskee is dat de voorlopige imam een mooie en gedetailleerde beschrijving heeft gegeven van de lesinhouden in een imamopleiding. De imam gaf de volgende opsomming: Arabisch, Koran (5hisb), fiqh, aqidah, geschiedenis van de islam, ahlaq, hadith, tedjweed, tafsir, filosofie sociologie, Engels en Nederlands.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo’n imamopleiding. Twee van de vier respondenten vonden dat we de professoren moesten halen van het buitenland, aangezien ze daar meer ervaring hebben dan hier. De overige twee deelnemers vonden dat we ze hier moesten zoeken. Eén gaf aan om te kijken naar de professoren die lesgeven in Leuven aan de faculteit theologie, aangezien ze daar ook islamitische theologie aanbieden. Een ander stelde dat de ideale lesgever hier opgeleid moet zijn en hier een masterdiploma moeten hebben. Vervolgens zou men die persoon moeten transformeren in een docent. Hij gelooft niet dat het zou werken met docenten die vanuit het buitenland komen. Aangezien ze te veel achterstand zouden hebben op gebied van taal, maatschappij en cultuur.

“Jij zou dit kunnen geven, hier opgeleid, hier universiteit gedaan en die kan je transformeren in een docent. Maar omgekeerd kan het niet door iemand naar hier te brengen bijvoorbeeld”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het erover eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en dat een imam hier in onze Belgische context zeker multifunctioneel moet zijn in tegenstelling tot de imams in de moslimlanden. Eén deelnemer voegde hier we aan toe dat het hier gemakkelijker is als erkende imam, omdat hij een mooi loon ontvangt in tegenstelling tot de imams in het thuisland. Alle respondenten zouden openstaan om zo'n imam een job aan te bieden maar hij moet naast het Nederlands ook de moedertaal kunnen spreken of op zijn minst bereid zijn om die te leren. Immers er komen ook mensen van de eerste generatie naar de moskee die enkel hun moedertaal machtig zijn.

“Multifunctioneel, hij moet een dokter en psycholoog zijn. Hier is het wel gemakkelijker om imam te zijn, omdat ze erkend zijn en een mooi loon ontvangen”.

7 Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Alle deelnemers vonden dat er daar nood aan was en dat er daar geen beloning aan gekoppeld hoeft te worden. Ze vonden het belangrijk om culturele en maatschappelijke vakken aan te leren. Bovendien ook om de Nederlandse taal beter onder de knie te krijgen. Eén deelnemer vertelde dat het prioritair is en belangrijker is dan de imamopleiding. Hij vond dat we de bestaande imams eerst en vooral moeten professionaliseren en bijscholen om ze op die manier in te zetten om de nieuwe imams op te leiden. De imam gaf aan dat integratie één van de belangrijkste zaken is voor een imam. Hij zou zich heel graag willen bijscholen op vlak van de Nederlandse taal, cultuur en wetten. Liefst op universitair niveau maar dan als werkstudent of in avondonderwijs.

“Prioritair! Belangrijker dan imamopleiding, die imams gebruiken om toekomstige imams uit eigen bodem op te leiden”.

Bijlage 3:

3. Resultaten empirisch onderzoek moskee 3

In deze moskee waren slechts 5 participanten bereid om deel te nemen aan het onderzoek omwille van het feit dat de moskee in lockdown was voor een hele lang tijd.

1.1 Officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut. Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Koran te kunnen lezen. Als de leerlingen al enkele hoofdstukken van de Koran van buiten kennen, het gebed kunnen verrichten en de basisregels kennen van onze religie dan zijn ze daar al enorm tevreden mee. Daarnaast is er een participant die het belangrijk vond dat ze een goede opvoeding zouden krijgen in de moskee.

“Ik ben al content als ze Arabisch kunnen spreken, enkele soera’s kennen, gebed kunnen verrichten en basis kunnen van onze religie”.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst over welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten beschikken.

Alle respondenten gaven aan dat de leerkracht de Arabische taal machtig moet zijn, basiskennis moet beschikken over de islam en kennis moet hebben van de Koran.

c) Doorstroom naar erkend officieus islamonderrichtinstituut

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het een goed idee is om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Een respondent had wel de opmerking gegeven dat hij met gemengde gevoelens zat. Hij vreest dat de overheid de Koran misschien zou willen verdraaien en dat ze een bepaalde vorm van islam zouden willen opleggen aan de moslims. Volgens hem bestaat er geen liberale, rationele of Europese islam. Islam is islam en is onveranderbaar in tijd en ruimte.

“Ik ben daar wel een voorstander van, maar ik zit met gemengde gevoelens. De overheid wil de Koran misschien verdraaien. Het gevaar is dat de overheid een bepaalde islam wil opleggen aan de moslims”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor de dagelijkse gebeden en om de basis van de islam te leren. Ze vinden het ook belangrijk om de juiste normen en waarden en de levenswijze van de profeet, te leren.

“Het is belangrijk om de basis van de islam en het gebed te leren en een beetje lessen te volgen”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er bevestigd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken die de meeste moskeeën gebruiken en die ook voor iedereen beschikbaar zijn.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten antwoordden dat ze de ware islam doorgeven aan de kinderen en dat ze proberen te focussen op het begrip van de Koran.

De participanten gaven aan dat ze nood hadden aan meer ruimte, meer leerkachten en betere opvolging van de kinderen.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten een combinatie van Nederlands en Arabisch. De moskee heeft geen banden met andere moskeeën omdat ze kleinschalig zijn.

1.2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en de EMB/raad van theologen. Alle participanten gaven aan dat ze weinig of praktisch geen communicatie hebben met EMB en raad van theologen. Meer zelfs, ze vinden dat de EMB geen meerwaarde voor hen heeft en dat de EMB slechts contact opneemt met de moskeeën voor hun eigen belangen. Raad van theologen hebben ze niet nodig, aangezien ze zelf voldoende bekwame mensen hebben die hun theologische vraagstukken kunnen beantwoorden.

“Minimalistisch, ze nemen enkel contact voor hun eigen belangen. Ik stuur mails en brieven maar nooit krijg ik een antwoord. De EMB is geen meerwaarde voor ons, één brief per jaar sturen is geen werk”.

“Raad van theologen hebben we geen contact mee omdat we hier voldoende mensen hebben die onze vragen kunnen beantwoorden, we staan op ons eigen benen”.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek deze moskee al in een soort koepelstructuur zit.

“Dit bestaat hier al”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: alles is welkom. De voorzitter daarentegen heeft er weinig vertrouwen in.

“Alles is welkom, met jan en alle man. Klinkt mooi, maar de realiteit is niet zo. In praktijk is er niks, zero, nada. Buiten wantrouwigheid van onze kant en hun kant”.

1.3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor

de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de focus plaatsen op de jeugd. Ze willen jongeren naar de moskee trekken door te investeren in grotere ruimtes. Anderszijds willen ze laten zien aan de maatschappij wat de realiteit is van de islam. Het beeld dat de andere gemeenschappen en medemensen zien in de media willen ze ontkrachten.

“Andere gemeenschappen laten zien wat de realiteit is van de islam en wat ze zien in de media ontkrachten”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger vrij beperkt verloopt en dit meestal tijdens vrijdaggebeden. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de lokale besturen.

c) Ondersteuning

De participanten kregen de vraag of de moskee op een bepaalde manier dient te worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. De antwoorden waren heel uiteenlopend bij de deelnemers. Ten eerste was één van de respondenten heel sceptisch en geloofde niet dat de overheid de moskee op één of andere manier zou steunen, aangezien de moskee al verschillende keren benaderd is geweest waarbij er telkens valse beloften werden gedaan. Vervolgens vond een participant dat er eerst moet gefocust worden op de erkenning van de moskee. Tot slot vonden de overige deelnemers dat dit zeker welkom is. Zeker onder de vorm van financiële ondersteuning in functie van het versterken van het informeel onderwijs.

“Ik kan daar utopisch op antwoorden anders niet. Het is eerder voor hun belangen dan onze belangen. We zijn al verschillende keren benaderd geweest maar op het einde van de rit is er niks gebeurd”.

“Erkenning is de eerste stap”.

“Ik vind van wel, ik vind dat de moskeeën workshops kunnen gebruiken over management, onderwijs en communicatie”.

“Ik heb kort les gevolgd in een moskee, en je voelt dat het niet professioneel is. Dus ik vind wel dat ze versterkt kunnen worden op vlak van onderwijs”.

1.4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er geen gezonde mix was tussen jong en oud. Jong en oud is er wel, maar ze kampen met een generatiekloof waardoor er wrijvingen ontstaan.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Alle respondenten gaven aan dat de uitbouw van activiteiten nog prematuur was, aangezien ze nog bezig zijn met verbouwingen. Daarna hopen ze te zorgen voor een multifunctionele ruimte waarin jongeren kunnen vertoeven.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Die bestaat niet in deze moskee, ze hopen dit wel te hebben in de toekomst.

1.5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werden ook vragen gesteld over de huidige imam in de moskee. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat ze een vaste imam hebben die niet erkend is door de overheid, maar wel wordt betaald door de moskee.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Hij heeft eerst gestudeerd in Engeland en vervolgens in Syrië waar hij een master behaalde.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. De imam zit in het bestuur en is de theologische raadgever van de moskee.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de imam slechts de mensen bereikt die naar de moskee komen tijdens de vrijdaggebeden. Hij bereikt de vrouwen en jongeren niet. Hij staat wel steeds open om vragen te beantwoorden van de jongeren.

“Ik bereik de mensen die naar de vrijdaggebeden komen, de vrouwen spreek ik wel niet persoonlijk aan”.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of ondergekwalificeerd is voor zijn job invulling in België. De bestuursleden vonden hem goed gekwalificeerd aangezien hij hier opgegroeid is en zijn studies gedaan heeft in het buitenland. In tegenstelling tot de moskeegangers die vonden dat de imam niet bezig is met de maatschappij, de gemeenschap en zich ook niet engageert om naar de jongeren toe te gaan. Dit komt door het feit dat hij ook enkel op vrijdag aanwezig is in de moskee.

“Goed gekwalificeerd, hier opgegroeid en studies gedaan in het buitenland”.

“Ik ben niet altijd tevreden over de preken. Sommige imams lezen af van een blaadje. Ze zijn niet echt bezig met de maatschappij, als je niks vraagt dan komen ze ook niet”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakke punten van de imam. Hier was er ook een meningsverschil tussen de moskeegangers en de bestuursleden. Zoals vermeld in het vorige puntje vonden de moskeeganger dat de imam zich niet engageerde in de maatschappij en ook niet voor de moslimgemeenschap. Hij heeft een meer terughoudende opstelling waarin iedereen wel welkom is, maar hijzelf hier geen initiatieven toe neemt. De bestuursleden daarentegen vonden dat hij juist wel rekening houdt met de maatschappij en hij rust brengt in de moskee.

“Hij houdt rekening met de maatschappij, hij is hier opgegroeid en heeft de juiste kennis over de islam. Hij brengt rust in de moskee”.

g) Taal en band met jongeren

De imam begrijpt Nederlands, maar kan zich niet zo vlot uitdrukken. Hij is daarentegen wel de Arabische taal machtig.

“Ik begrijp Nederlands, maar ik kan het niet altijd zo goed verwoorden”.

Iedereen was het er unaniem over eens dat de imam slechts de jongeren bereikt die naar de vrijdagpreken komen. Waardoor hij de andere jongeren niet bereikt. De imam zelf poneerde dat hij jongeren wel bereikt als ze komen naar de moskee. De bestuursleden vinden dat de jongeren gewoon te weinig naar de moskee komen zeker tijdens de schoolperiodes. Een moskeeganger (die zelf ook jong is) stelde dat de imam geen band heeft met de jongeren en had het gevoel dat de imam niet echt open staat voor de jongeren.

“Wanneer zie je de jongeren, vakanties? Ze komen niet naar de moskee tijdens schoolperiodes. Zeer miniem dat jongeren naar de imam komen met vragen”.

“Ik heb niet echt het gevoel dat hij open staat voor de jongeren. Meestal na het gebed is de imam dan ook snel weg. Ik vind dat de imam geen band heeft met de jongeren. De jongeren worden niet betrokken. De preken worden vaak negatief gegeven, de jongeren doen dit niet goed en dat niet goed. Op die manier voelen we ons ook een beetje afgestoten”.

1.6 Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Drie van de vijf participanten waren het er volledig over eens dat de moslimgemeenschap nood heeft aan een imamopleiding. De imam en de voorzitter zaten met vraagtekens. Zij vroegen zich af welke islam er dan zou gedoceerd worden. Het mag niet gaan over een liberale, rationele of Europese islam. Voor hen is islam islam.

“Is een vraagteken, wat houdt het in, een gematigde islam dan niet nee! Islam is islam, de overheid heeft dit verwaarloosd maar nu opeens met de problemen moet het in snel tempo gebeuren, ik ben er wel voorstander van, maar ik zit met vraagtekens”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust over wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo'n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden, namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, raad van theologen (bekende geleerden onder de moslims) en academische instellingen. De voorzitter poneerde dat hun imam ook een rol moet hebben in de raad van theologen.

“Raad van theologen waar onze imam ook een rol in speelt, de bekende geleerden hier in België in samenwerking met universiteit”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Drie van de vijf participanten verkozen een masteropleiding, terwijl de overige twee verkozen voor minimum een bacheloropleiding. Tijdens het onderzoek gaven niet alle respondenten een reden voor die keuze, maar één ervan zei dat het een betere indruk zou geven als het om een universitair diploma zou gaan. Drie van de vijf participanten

vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Ze gebruikten het argument dat men binnen de moskeeën nooit hetzelfde niveau kan bereiken.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijke vakken. De imam gaf de volgende opsomming: Fiqh, tafsir, hadith, oesoel el fiqh, Koran en maatschappelijke vakken.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou moeten zijn voor zo'n imamopleiding. Hier waren er een aantal meningsverschillen. Twee bestuursleden poneerden dat hun imam in staat zou zijn om deze vakken te geven. Ze voegden hier wel aan toe dat ze vreesden dat de lesgever zou komen met een verborgen agenda, waardoor de moslims niet open staan voor zo'n opleiding. De imam stelde dat men op zoek moet gaan naar een persoon die zijn doctoraat in het buitenland behaalde aangezien hij hier geen mensen kent met het juiste profiel. Een moskeeganger was van mening dat er hier zeker een aantal imams zijn die een aantal vakken kunnen geven. Ten slotte vertelde een participant dat het verkozen imams zouden moeten zijn door de EMB.

“Onze imam zou dit kunnen doen, iemand die op de hoogte is van beide (islam en maatschappij), we vrezen wel dat er een lesgever zou komen met een verborgen agenda, daarom zijn moslims niet open voor zo'n opleiding”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en de stagiair eventueel een job zouden aanbieden. Zeer opvallend in de bevraging van deze moskee is dat de imam en de bestuursleden vonden dat de imam niet multifunctioneel moet zijn en zijn werk zich beperkt tot de moskee. Terwijl de moskeegangers vonden dat hij bewust moet zijn over de maatschappelijke problematieken en dat hij in principe als een vriend moet fungeren voor de jongeren, waar ze doodgewoon over hun problemen kunnen praten.

“Multifunctioneel, hij moet open zijn, nu zijn de jongeren bang, de imam zou in principe als een vriend moeten zijn waar de jongeren doodgewoon over hun problemen openlijk kunnen praten”.

“Niet multifunctioneel, beperkt zich enkel tot de moskee. De imam heeft dezelfde rol als in het thuisland”.

1.6 Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Alle deelnemers stonden daar wel open voor mits de nodige financiële ondersteuning. Eén respondent voegde hieraan toe dat de imam erkend zou moeten zijn.

“Mits nodige ondersteuning ja. Imams zijn ondergewaardeerd de dag van vandaag zowel financieel als qua status. Zeker in vergelijking met priesters bijvoorbeeld”.

Bijlage 4:

4. Resultaten empirisch onderzoek moskee 4

In deze moskee deden 8 participanten mee aan het onderzoek.

1. Officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut. Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Koran mooi te kunnen reciteren in het Arabisch en de basisregels van de islam te kennen.

“Koran kunnen lezen, basiskennis van de islam en op de juiste manier kunnen reciteren”.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst over welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten beschikken.

Alle respondenten gaven aan dat de leerkracht een pedagogisch diploma moet hebben. Ze aanvaardden ook mensen die een vierjarige opleiding hebben gevolgd binnen de koepelorganisatie, mensen met een diploma islamitische theologie en islamleerkrachten.

c) Doorstroom naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut

Vijf van de acht participanten vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Weliswaar vond één deelnemer dat er waarschijnlijk geen interesse zal zijn bij de jongeren vanaf vijftien jaar. Twee respondenten vonden dat er gefocust moet worden op het opstarten van secundaire scholen waarin er koranlessen worden gegeven, zoals in het thuisland. De verantwoordelijke van het onderwijs binnen de moskee poneerde dat leerlingen al in hun moskee imam kunnen worden en dat de overheid enkel zo’n moskee moet financieren en professionaliseren.

“Men zou beter focussen om een erkende middelbare islamitische school te starten”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor de dagelijks gebeden en de basis van de islam te leren.

“Heel belangrijk, officieus islamonderricht is nodig in het dagelijkse leven van een moslim, zoals het gebed”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er gevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken van de koepelorganisatie en die ook voor iedereen beschikbaar zijn.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten antwoordden dat hun sterke punten hun organisatie, leerkrachten (met diploma) en ruimte waren.

Op gebied van werkpunten vonden de participanten dat ze nog nood hadden aan nog meer ruimte en financiering vanuit de overheid om nog professioneler te werk te gaan.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens de meeste respondenten de moedertaal. Enkel de voorzitter zei dat ze ook in het Nederlands doceerden. De moskee heeft banden met alle moskeeën behorende tot dezelfde koepelorganisatie. Ze gebruiken allemaal dezelfde boeken en leerplannen. Om de vier jaar komen alle lesgevers van de koepelorganisatie samen. Ze krijgen dan seminars over hoe men les moet geven, klasmanagement, sociologie en pedagogie.

“We behoren tot een koepelorganisatie en zo gebruiken wij allemaal dezelfde boeken en leerplannen”.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en EMB/raad van theologen. Alle participanten gaven aan dat ze een heel goede relatie hebben met het EMB en met de raad van theologen. Dit komt omdat ze een erkende moskee zijn. Erkende imams worden maandelijks uitgenodigd op de vergadering van het EMB.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek de ze daar wel aan dachten en zeker voor openstaan, maar dat dit in de praktijk niet altijd een evidentie is. Er wordt al samengewerkt met de verschillende moskeeën in de buurt maar niet onder een vereniging.

“We dachten er wel aan, maar in de praktijk is dit niet eenvoudig. Dit hangt af van voorzitter tot voorzitter. We doen al vaak dingen samen dus hier hoeft het niet echt”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: alles is welkom. Hierbij stelde een bestuurslid voor om een gezamenlijk leerplan te maken dat door alle moskeeën in België gevolgd kan worden, zodat alle moskeeën op één lijn staan en ze allemaal dezelfde leerplandoelstellingen hebben.

“Er zijn veel officiële islamonderrichtinstituten de dag van vandaag, en misschien kan er een gezamenlijk leerplan gemaakt worden dat door alle moskeeën in België gevolgd kan worden en zodat elke moskee dezelfde leerplandoelen kunnen realiseren.”

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de focus plaatsen op de jongeren. Ze willen een plaats zijn waar jongeren kunnen opgroeien als goede mensen waarbij ze vervolgens kunnen bijdragen aan onze maatschappij. De moskee is ook een ontmoetingscentrum en een plaats waar er getracht wordt om oplossingen te vinden bij problematieken binnen de geloofsgemeenschap.

“Jongeren trekken naar de moskee om ze te vormen als goede mensen in onze maatschappij die hun steentje bijdragen. De moskee is ook een ontmoetingscentrum, waarbij de imam bemiddeld tussen familiale ruzies”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de volgende kanalen verloopt: gsm, sociale media en de vrijdagpreken. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de lokale besturen.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kunnen worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Hierbij kwamen er twee voorstellen naar boven. Ten eerste willen ze graag subsidies voor hun officieus islamonderrichtinstituut waardoor de leerkrachten een verloning zouden kunnen krijgen en de lokalen nog beter uitgerust zouden kunnen worden. Ten tweede stelde één participant voor om een sharepoint op te stellen waarbij alle moskeeën lesmateriaal kunnen opnemen. Hierbij kan er ook gebruikgemaakt worden van de bestaande sharepoint van de islamleerkrachten. Daarnaast vond hij ook nascholing belangrijk in de vorm van inhoudelijke en didactische bijscholing.

“We doen het vrij wel, we willen graag subsidies voor officieus islamonderrichtinstituut. Leerkrachten die door de staat worden betaald en nog betere lokalen. Op andere gebieden is het geen probleem”.

“Bijscholing geven aan die mensen. Hoe om te gaan met leerplannen, hoe lessen geven, inhoudelijk en didactisch bijscholen. Eventueel een sharepoint opstellen waar alle moskeeën lesmateriaal op kunnen nemen. Maar ze kunnen ook gebruik maken van de sharepoint die al bestaat van de islamleerkrachten, daar staat al veel op. We zouden ook activiteiten boekjes kunnen maken voor leerlingen tussen 4 en 6 jaar zoals ze het doen in ons thuisland”.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een zeer gezonde mix was tussen jong, oud, man en vrouw.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee heeft een jongerenwerking waarbij ze wekelijkse lezingen organiseren over verschillende onderwerpen, meestal religieuze lezingen maar ook soms andere maatschappelijke onderwerpen. Daarnaast worden er Koranlessen gegeven, sportactiviteiten georganiseerd en hebben ze een lokaal achteraan de moskee speciaal bestemd voor de jongeren.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee heeft een vrouwenwerking waarbij ze de volgende activiteiten uitvoeren: wekelijks eten maken, thee-time om de twee weken, elke maand een ontbijt voor vrouwen, jaarlijkse doen ze een 3-daagse kermis waarvan alle opbrengsten naar de moskee gaat.

5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat ze drie vaste imams hebben die allen erkend zijn en betaald worden door de overheid.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Ze hebben alle drie een masteropleiding gehad in islamitische theologie in het thuisland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. De imams zitten alle drie in het bestuur.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat vooral de eerste imam veel mensen bereikt. Naast de vrijdagpreken waar de imam alle moskeegangers bereikt, geeft hij ook dagelijkse lezingen aan jongeren en lessen in het weekend voor de volwassenen. De imam is ook dagelijks aanwezig in de moskee waardoor hij ook dichtbij de moskeegangers staat.

“Op vrijdag bereiken ze alle moskeegangers. In het weekend geven ze lessen en dagelijks geven ze lezingen aan jongeren, ze bereiken dus veel mensen”.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of onder-gekwalficeerd is voor zijn job invulling in België. De meeste respondenten vonden hem overgekwalficeerd, hij moet enkel nog aan zijn Nederlands werken. Eén participant daarentegen vond hem een beetje oud, hij poneerde dat het beter zou zijn om een jongere imam te hebben die dichter staat bij de leefwereld van de jongeren.

“Zwakke is Nederlands. Ze zijn ook een beetje oud. Inhoudelijk zijn ze wel sterk en gekwalficeerd. Het zou natuurlijk ook beter zijn om een jongere imam te hebben, op die manier staat hij ook veel dichter bij de leefwereld van de jongeren”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakte punten van de imam. Hier waren alle participanten overtuigd dat hij enkel aan zijn taal moest werken, maar daarbuiten dat hij een heel sterke imam is die goed kan prediken. Zoals vermeld in het vorige puntje vond één deelnemer hem een beetje oud, waardoor hij verder afstaat van de leefwereld van de jongeren.

“Geen zwakten, hij is overgekwalficeerd. Hij is dagelijks bezig”.

g) Taal en band met jongeren

De imam begrijpt in beperkte mate Nederlands. Daar werkt hij nog aan.

“Beetje Nederlands maar niet voldoende”.

Iedereen was het er unaniem over eens dat de imam zeer goede banden heeft met de jongeren. De imam neemt het initiatief en geeft dagelijks lezingen aan jongeren. Daarnaast hij is 7/7 in de moskee aanwezig, waardoor hij toegankelijk is voor de jongeren en is hij 24/24 bereikbaar op zijn gsm.

“80% van de jongeren hier in de buurt zijn al met hem in contact gekomen, er zijn echt wel jongeren die hier echt wel blijven en trouw blijven aan de moskee dankzij onze imam”.

6 Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten vonden dat het nodig om een imamopleiding te organiseren in België. Daarbij gaven wel twee respondenten aan dat de overheid zich ook moet ontfemen over een

erkende islamitische middelbare school zoals in het thuisland. Eén deelnemer vond het enkel nodig omwille van de Nederlandse taal, aangezien er inhoudelijk niet veel verschil zal zijn tussen de opleidingen in het buitenland. Diezelfde participant merkte op dat er te weinig informatie rond zo'n imamopleiding bestaat, waardoor oudere mensen volgens hem hier zelfs bang voor zijn. Hij is van mening dat dit binnen de moskeeën uitgelegd zou moeten worden door de imam en op die manier zullen er misschien meer inschrijvingen zijn. Jongeren moeten ook goed geïnformeerd worden volgens hem, zeker op gebied van werkgelegenheid.

“We hebben nood aan een imamopleiding. Maar inhoudelijk hebben we daar geen nood aan. De imams die van het thuisland komen zijn evengoed opgeleid. Inhoudelijk gaat dat niet verschillen, maar wel in taal. Als je aan de toekomst denkt, dan is het wel nodig”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust op wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo'n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, raad van theologen en imams, moskeeverenigingen, islamitische organisaties van de verschillende etniciteit in ons land en academische instellingen. De voorzitter poneerde dat hun koepelorganisatie ook van de partij moet zijn.

“De EMB, onze koepelorganisatie, regering en universiteiten”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. De helft van participanten verkozen een masteropleiding. Voor deze keuze werd geen specifieke reden opgegeven. Zes van de acht participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kan me iedereen op dezelfde lijn krijgen. De overige twee participanten vonden het voldoende met een certificaat van een erkende moskee.

“Waarom ga je het vermoeilijken? Het moet vrij en toegankelijk zijn voor iedereen”.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijke vakken. De imam gaf de volgende opsomming: Arabisch, fiqh, hadith, Koran, tafsir, geschiedenis, pedagogie en sociologie.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo'n imamopleiding. Hierbij kwamen een aantal suggesties naar boven: iemand van hier met de juiste kennis en die de Nederlandse taal machtig is, eventueel professoren die vanuit het buitenland komen en die Engelstalig of Franstalig zijn, bestaande imams in België die eventueel worden voorgedragen door de moskeeën, docenten van de lerarenopleiding, lectoren van KU Leuven, iemand die theologie heeft gestudeerd en die vervolgens hier verder opleiden tot docent. Hierbij vonden de deelnemers het wel belangrijk dat de islamitische vakken gegeven worden door moslims.

“Doctoraten, hooggeleerde, het moet wel in het Nederlands zijn, misschien lectoren van KU Leuven, of imams, elke moskee kan een naam doorgeven van een imam die volgens hen geschikt is om les te geven”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze later eventueel een job zouden aanbieden. Daarnaast vonden ook alle respondenten dat imams multifunctioneel moeten zijn, waarbij zes van de acht deelnemers van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder is en meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt dan in het thuisland. De overige twee participanten vonden dat de imams hier dezelfde job inhoud hebben dan in het thuisland.

Een opvallende opmerking van één van de respondenten was dat hij de imam die hier zijn opleiding heeft genoten samen zou laten werken met de bestaande die zijn opleiding heeft genoten in het buitenland. Op die manier kan de eerste imam zich focussen op de oudere generatie, waarbij hij zijn moedertaal kan gebruiken en zijn ervaringen kan doorgeven aan de nieuwe imam. De nieuwe imam kan zich op zijn beurt dan ontfemen over de jeugd en lezingen geven in het Nederlands.

“Multifunctioneel, hier zijn er ook niet moslims waarmee we in dialoog moeten gaan. Daarnaast groeien kinderen hier ook in een andere context op, wat het voor een imam ook zwaarder maakt”.

7. Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Zes van de acht respondenten vonden dit een goed idee, zeker op gebied van de Nederlandse taal. Ze vonden niet dat er daar een beloning aan gekoppeld hoefde te worden. Hierbij gaf een participant aan dat de huidige imams bijscholingen konden gebruiken in de vorm van studiedagen, seminaries en avondscholen. Erg opvallend in deze bevraging was dat er twee deelnemers vonden dat men zich zou moeten focussen op de nieuwe imams en dat men de oudere imams best kon inzetten voor de oudere mensen van de geloofsgemeenschap.

“Ik zou me gewoon focussen op de nieuwe generatie imams en niet meer op de bestaande. Ik zou de bestaande imams inzetten voor de ouderen”.

Bijlage 5:

5. Resultaten empirisch onderzoek moskee 5

In deze moskee deden slechts 3 participanten mee aan het onderzoek.

1 Het officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut. Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Koran te kunnen lezen, waarbij ook de focus ligt op de Arabische taal. Daarnaast memoriseren de kinderen ook een stuk van de Koran.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst naar welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten hebben.

Alle respondenten gaven aan dat de docenten meestal mensen zijn die een diploma hebben van het thuisland. Belangrijkste voorwaarde in deze moskee is dat de leerkracht Arabisch moet kunnen en een deel Nederlands ook. Want er wordt 60% gecommuniceerd in het Nederlands tijdens de lessen. Liefst ook iemand die ervaring heeft met kinderen.

c) Doorstroom naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut

Alle participanten vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Hierbij merkte een respondent wel op dat er momenteel weinig perspectief is voor de leerlingen omdat er nu geen zekerheid is of zij later zouden kunnen aangesteld worden als imam. Moskeeën zouden dus eerst en vooral erkend moeten worden vooraleer men met zo'n opleiding zouden starten.

“Die vooropleiding is heel belangrijk. Vanaf 12 jaar, want een imam kan niet meteen universitair opgeleid worden”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is om iets bij te leren over de Arabische taal en de Koran. Zodat de leerlingen later de Koran kunnen lezen en begrijpen.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er gevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken die overal beschikbaar zijn. Ze hadden wel graag meer didactisch materiaal gewenst omdat de lessen momenteel heel traditioneel en droog gegeven worden.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten antwoordden dat hun sterkste punt hun naambekendheid en goede reputatie is, waarbij de leerlingen die komen uit deze moskee goed Arabisch kunnen. Hun grote werkpunt is hun materiaal. Ze zouden graag meer didactische materialen hebben, want nu geven ze traditioneel les zonder beamer of whiteboard.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten Arabisch en Nederlands. De moskee heeft geen banden met andere moskeeën.

2. EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en EMB/raad van theologen. Alle participanten antwoordden dat er geen communicatie was tussen hen en de EMB. Ook niet met de raad van theologen. Een respondent poneerde dat de EMB meer hun verantwoordelijkheden moeten nemen om serieuze werkende structuren te organiseren.

“Nee niks, die kennen wij enkel bij naam en horen we enkel als het gaat om de ramadan en het offerfeest te bepalen”.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek dat deze moskee al in een vereniging zit van moskeeën, waarin er wordt vergaderd. Ze hebben een whatsapp groep waarin alle voorzitters zitten. Ook tijdens de coronaperiode was dit heel handig om snel en efficiënt communicatie te laten verlopen tussen de plaatselijke besturen en de moskeeën.

Hierbij was er een participant die het reilen en zeilen heel goed kent binnen de moskeeën, met veel ervaring, met veel theologische kennis en veel aanzien bij de moskeegangers die het volgende opvallende en belangrijke statement maakte, nl de bestaande koepelstructuren hebben een gebrek aan gekwalificeerde, competente en redelijke mensen. Bovendien is er vaak favoritisme aanwezig in zo'n structuren.

“De unies van moskeeën hebben ons aangetoond dat ze hun nut niet hebben bewezen. Voor mij zijn dat fictieve structuren in de lucht die abstract zijn waar je eigenlijk in de praktijk niks van ziet. Je had dan een aantal moskeeën die vertegenwoordigers naar daar stuurden maar die hadden soms geen enkele rol binnen hun eigen moskeeën. En als ze dan al een rol hebben, dan komen ze samen, ze spreken over een aantal zaken, maar niemand koppelt terug naar hun eigen bestuur of naar de eigen geloofsgemeenschap. Er werd dus gewoon in de lucht gepraat met elkaar. Uiteindelijk had dit nooit zijn gevolgen in de praktijk. Wat ik zie is dat die unies van moskeeën en moskeebesturen bepaalde figuren aantrekken die niet de figuren zijn die op die plaats zouden moeten zitten. Dat zijn vaak mensen die niet vaak komen bidden in de moskee of zelf met bepaalde complexen zitten en proberen bot te vieren in die structuren met hun complexen en problemen. De gematigde redelijke mensen worden niet aangetrokken door die structuren. Dat is op zich al stof om over na te denken en te onderzoeken. De redelijkste mensen gaan wel achter de schermen vertalingen doen enzovoort maar ze willen nooit een actieve rol spelen. De mensen die een actieve rol spelen zijn vaak mensen die niet op hun plaats zitten. Terwijl vanuit de unie van moskeeën zou er veel gedaan kunnen worden. Zoals leerplannen uniform maken, maar daarvoor moet je wel de juiste mensen aantrekken. In die unie zouden er verschillende platformen moeten zijn, zoals onderwijs. En de mensen die daarin werken zouden de juiste kwalificaties moeten hebben en niet omdat hij uw vriend is en je hem naar voren schuift. Zij zouden dan samen kijken om een leerplan op te stellen die zou gelden voor alle moskeeën. Ik zie een gebrek aan kwalificaties en competenties en ook aan redelijke mensen. Ik zie dat die structuren enkel worden bemand door mensen die daar al jaren in draaien en die complexe problemen hebben en die dit daar komen bot vieren. Er is daar een mis match”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning

van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord daarop was vrij kort en duidelijk: erkenning. Ze hoeven niks speciaals te hebben.

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat deze moskee ten eerste een plaats wil zijn waarin moskeegangers kunnen bidden, spiritueel actief kunnen zijn en hun mentale welzijn kunnen onderhouden. Ten tweede wordt er ook veel aandacht geschonken aan ethische principes die nodig zijn om te leven in onze maatschappij.

“Ten eerste om te bidden en spiritueel actief te zijn. Nu zeker tijdens corona tijden, dan voelen wij dat mensen nood hebben aan de moskee. We zien het effect daarvan. Vrijdagpreken gaan over thema’s die belangrijk zijn voor onze samenleving: respect van de orde, respect voor de burens, enz...”

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de vrijdagpreken en de dagelijks gebeden doorgaan. Via de koepelstructuur naar de buitenwereld toe.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kan worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Alle respondenten waren het er unaniem over is dat ze eerst en vooral erkend willen worden als moskee en dat ze vervolgens workshops zouden kunnen gebruiken rond management en boekhouding.

“Als het gaat over moskeemanagement denk ik dat dit wel belangrijk is. Sowieso mijn ervaringen zeggen dat er in de moskeebesturen iemand zit die de taal kent en die zich bezighoudt met de administratie. Maar ik denk ook dat het goed zou zijn dat er een soort van plicht zou komen om iemand zo’n cursus moskeemanagement te geven. Dat dit opgelegd wordt aan de moskeeën en dat elke moskee minstens 1 iemand stuurt die dit moet krijgen. Diezelfde persoon kan het dan op zijn beurt ook doorgeven aan anderen in de moskee. Het gaat niet enkel om mails sturen, maar ook rond wat is de wetgeving rond vzw’s, wat zijn mijn rechten en plichten enzovoort”

4. Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uit zag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er geen gezonde mix zit in het bestuur. Enkel mannen vanaf middelbare leeftijd. Dit komt omdat niemand anders de verantwoordelijkheid wil opnemen, waarbij je veel tijd en energie moet steken, zonder enige uitbetaling.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee had een jongerenwerking pré-corona waarbij ze de volgende activiteiten organiseerden: taalwedstrijden, uitstappen, winterpoets in samenwerking met de stad (de straten werden gekuist met de kinderen) en feestjes organiseren met de kinderen. Wel is het zeer moeilijk om de jongeren vanaf 15 jaar binnen de moskee te houden.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee had een vrouwenwerking pré-corona waarbij ze de volgende activiteiten uitvoerden: feesten organiseren, wedstrijden, uitstappen, elke zondag wandelingen doen. Vrouwen komen heel gemakkelijk naar de moskee, ze zijn heel actief.

5. Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk ze een imam hebben die niet erkend is maar die een maandelijks loon krijgt van de moskee.

“Niet erkend, maar we betalen hem met de inkomsten van de moskee. Wat heel moeilijk is voor ons. De imam is heel belangrijk, hij laat alles draaien. Moest hij erkend worden, zou er een grote last van onze schouders verdwijnen”.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Hij heeft een doctoraat in islamitische theologie in het thuisland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. De imam zit in het bestuur. Hierbij had een respondent een heel interessante en belangrijke opmerking hieromtrent gegeven;

“De relatie tussen de imam en het moskeebestuur is in de meeste gevallen zo dat het bestuur zich vaak wil moeien met religieuze en theologische zaken. De beste zaak zou zijn dat het bestuur bezig is met administratieve zaken en dat men de theologische zaken overlaat aan de imam. Misschien kan de imam zich laten omringen door andere theologische adviseurs maar het is wel zo dat het de imam is die daarin een rol moet krijgen. In heel veel moskeeën loopt dit niet zo en ziet men dat heel veel besturen zich over alles willen uitspreken, ook over theologische zaken. Gelukkige in onze moskee is dit niet het geval en dat werd zelfs op papier neergeschreven. Soms doen ze dat ook strategisch om de imam uit het bestuur te laten. Want soms is de houdbaarheidsdatum van de imam heel kort en beslissen de bestuursleden dit zonder dat de imam daar zelf van weet.”

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de imam de mensen bereikt die aanwezig zijn tijdens de vrijdagpreken.

“Tijdens de vrijdagspreek bereikt de imam veel mensen, maar ook na de vrijdagspreek wordt de imam vaak aangesproken door de moskeegangers”.

-

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of onder-gekwalficeerd is voor zijn job invulling in België. Alle respondenten vonden hem overgekwalficeerd omdat hij over een doctoraat beschikt en hij meer dan 25 jaar ervaring heeft in onze Belgische context. Hij moet enkel nog aan zijn Nederlands werken.

“Hij is overgekwalficeerd, want hij heeft een doctoraat in de basiskennis van de islam. Maar wat bereik je hiermee in België: je bent niet erkend. Dan heeft dit weinig betekenis. Als je hier niet effectief aan de slag mee kunt gaan”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakke punten van de imam. Hier waren alle participanten overtuigd dat hij enkel nog aan zijn taal zou moeten werken, maar daarbuiten heeft hij zeer sterke theologische kennis en staat hij voor iedereen klaar.

g) Taal en band met jongeren

De imam spreekt Arabisch en een beetje Nederlands.

“Ik begrijp wel Nederlands, maar ik kan me niet zo goed uitdrukken”.

Hierbij had een participant een zeer belangrijke opmerking over het belang van taal. Waarin hij poneerde dat de Nederlandse taal niet het belangrijkste is maar wel de theologische kennis.

“Nederlands is belangrijk, maar mag ook niet het belangrijkste zijn. Het is nog altijd belangrijk dat de imam de juiste boodschap geeft. In Nederland spreken vele imams Nederlands maar de boodschap die ze geven is niet altijd correct. Daar gebruiken ze soms dat Nederlands om de jongeren op het verkeerde spoor te brengen en andere ideeën mee te geven. Soms kunnen ze zelf de samenleving, met het Nederlands dat ze spreken, veel meer schade brengen dan dat ze goed doen. En soms gaan ze concurreren met de andere imams die theologisch dan veel sterker zijn maar de taal niet machtig zijn. Zo gaat de media dan ook veel sneller geneigd zijn om naar die Nederlandstalige imams te gaan dan naar de traditionele imams die theologisch veel sterker zijn. De jongeren zullen dan ook sneller naar hen luisteren, terwijl de argumenten die ze geven, zouden wij theologisch veel sterker kunnen onderbouwen”.

Niet iedereen was het er over eens dat de imam zeer goede banden heeft met de jongeren. Eén respondent vond dat er weinig jongeren naar de imam komen, omdat de jongeren de stap niet durven zetten. Waarschijnlijk door de taalbarrière. Anderzijds vond een andere deelnemer dat de imam langdurige relaties onderhoudt met jongeren.

“Heel goed, ik ben daar een voorbeeld van. Ik ken hem sinds ik klein was, al meer dan 20 jaar en het contact is nooit afgebroken geweest. Ik beschouwde hem vroeger als een 2de vader en nu is hij één van mijn beste vrienden. We zien elkaar ook heel vaak. Dit zorgt voor een vertrouwensband als je als imam dit kunt onderhouden”.

“Niet zoveel. Taal kan een barrière zijn. De jongeren durven ook niet”.

6. Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten vonden dat het nodig is om een imamopleiding te organiseren in België. Hierbij gaf een respondent aan dat er wel eerst en vooral voor toekomstperspectief moet gezorgd worden. Een andere deelnemer voegde hieraan toe dat er moest gewerkt worden aan het statuut van de imam vooraleer zo'n opleiding te starten. Hierbij gaf hij een mooie verdeling van de bestaande profielen bij de imams;

“Er bestaan daar twee profielen vandaag in: de eerste zijn de traditionele imams die traditioneel zijn opgeleid vanuit land van herkomst, die niet opgeleid zijn via een universiteit. Maar gewoon vanuit moskeeën van het land van herkomst. Dit is ook een meerderheid. Een andere type imam zijn diegene die wel voor een stuk bagage hebben gekregen, die de Koran hebben gememoriseerd, de islamwetenschappen, maar die daarnaast hun weg hebben gevonden naar de universiteiten en die daar hun diploma's hebben behaald. Die een balans hebben gevonden tussen het traditionele en de

samenleving zoals het is. Dit is een heel kleine groep. Best zou zijn om die twee soorten imams met elkaar laten verzoenen. Imams die de traditionele leer zich eigen kunnen maken en die de realiteit ook kennen. Dit zou best dan ook gebeuren via een opleiding die eerder academisch is. Dit lijkt mij de verzoening tussen beide imams. Als ik zie welke rol en statuut de imam heeft dan ben ik ook niet geneigd dat er veel mensen warm zullen lopen om imam te willen worden. Ik zou bijvoorbeeld niet mijn zoon stimuleren om imam te worden. Eerder in de richting van dokter of ingenieur omdat ik zie wat de imam betekent vandaag, wat zijn status is en ik wens dat ook niet voor mijn kinderen. Ik verwijst naar het filmpje in Nederland gemaakt door Salaheddine (artiest en influencer) waarin hij interviews deed met mensen over imams en wat een imam eigenlijk zou moeten verdienen. Dit werd dan vergeleken met de katholieken. En zo zag je een heel groot verschil.

Ik geloof dan ook dat een imam hier moet opgeleid worden zoals onze dokters, advocaten, biologen, noem maar op, allemaal hier opgeleid worden. Ik zie geen reden in om imams te halen vanuit het buitenland. Ik geloof heel sterk in dit verhaal. Maar we mogen niet de illusie hebben dat professoren en universitaire imams kunnen opleiden! De afstand tussen professoren en de leerlingen die imam willen worden is veel te groot. Ik heb nog in geen enkele sector gezien dat er bijvoorbeeld dokters worden opgeleid door mensen die geen dokters zijn”.

Hier gaf een respondent een mooie analogie met de islamleerkrachten in verband met toekomstperspectief van de imams:

“Wat ben je met een imamopleiding als er geen toekomstperspectief is. Je hebt geen zekerheid. We hebben zeker nood aan een opleiding die wordt georganiseerd door een universiteit of hogeschool. Kijk naar de islamleerkrachten. Vroeger werd dat georganiseerd door de EMB. Ze voerden een selectieproef uit, was je geslaagd werd je uitgenodigd om een mondelinge proef te doen en dan kon je aan de slag. Tijdens uw werk moest je nog een diploma pedagogie behalen. Nu werd dit overgenomen door de Hogescholen en dan zie je nu dat dit zorgt voor een betere kwaliteit. En je kiest daarbij ook een ander vak, wat heel positief is. In die analogie zou een imamopleiding ook moeten gestart worden. Maar de overheid moet voor draagvlak zorgen anders is het gedoemd te falen”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust op wie zich allemaal zou moeten ontfemen over de organisatie van zo’n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden, namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: comité van imams in samenwerking met onderwijsinstellingen en koepelstructuren van de moslims. Uiterst opvallend in deze bevraging was dat de EMB geen plaats krijgt binnen de organisatie van een imamopleiding.

“Universiteiten, de overheid, de moslimgemeenschap, een organisatie die de moslims voorstelt niet de EMB. Beter door de koepelstructuren, want die staan dicht bij de mensen. EMB kennen we niet en horen we niet”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Twee van de drie participanten verkozen voor een masteropleiding. De deelnemers die opteerden voor een masteropleiding gaven als argument dat de imam sterk in zijn schoenen moet staan. Twee van de drie participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kan men iedereen op dezelfde lijn krijgen. Eén deelnemer vond dat een certificaat van een erkende moskee of geleerde voldoende is.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijke vakken. De volgende bemerkingen werden gegeven:

“Ze moeten alle soorten fiqh krijgen (makasid sharia, oesoel fiqh,...). Zeker voor een imam hier in Europa, Vlaanderen is het heel belangrijk om niet enkel de fiqh te kennen maar ook oesoel el fiqh (de fundamente van de fiqh). Die regels hebben ook doelstellingen, daarom bestaat er ook makasid sharia. Hoe je dit moet begrijpen in de context en de geest ervan zodat je weet hoe je daarmee moet spelen. Sommige zaken in fiqh die kan je soms niet op het moment zeggen, je moet nadenken over wat de gevolgen kunnen zijn van mijn woorden. soms is het beter dat je zwijgt. Dat zijn eigenlijk ook allemaal zaken dat een student hier in Europa moet meekrijgen. Wat misschien de andere imams niet hebben zoals de uitstraling, charisma, ze kunnen het goed uitleggen, maar oesoe (de fundamente) hebben ze niet. Waardoor ze soms uitgenodigd worden, ze worden op handen en voeten gedragen om van zover te komen (Saudi-Arabië) en hier een lezing te geven over het belang van het gebed. En aan die persoon vragen wij dan of vrouwen mogen rijden met een auto, terwijl vrouwen hier al piloten zijn en terwijl hier misschien een vrouw beter zou autorijden zodat ze beter is afgeschermd dan dat ze in bus of tram zou zitten die volledig vol zit. Er moet rekening gehouden worden met de context.”.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo’n imamopleiding. Hierbij was er een rode draad te vinden bij de antwoorden van de respondenten. Het zou een specialist moeten zijn die we hier moeten vinden. Opvallend in deze moskee was dat er niemand sprak over docenten van het buitenland. Hier gaf weer een respondent een mooi voorstel.

“Een aantal imams. Maar niet elke imam is capabel om die lessen te geven. Er zijn goede imams die goed de Koran kennen enzovoort maar dat betekent niet dat ze ook les kunnen geven. Je moet op zoek gaan naar imams die een specialisatie hebben in een bepaald vak. Je moet ook niet verwachten dat de imams in alles goed zijn, maar als er bijvoorbeeld een imam is die bekend staat voor zijn specialisatie van hadith en hij heeft daar ook een naam mee gemaakt, dan kan je die persoon inzetten om hadith te geven. Iemand is goed in fiqh al moe’asir (islamitische jurisprudentie rond hedendaagse kwesties) dan kan die dat vak geven. En zo neem je een groep van imams die elk hun specialiteiten hebben en die elkaar wel aanvullen. Op die manier zal je ook een sterke student creëren omdat hij les krijgt van die verschillende specialisten”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze later eventueel een job zouden aanbieden. Volgens een participant gaan vele moskeeën zo’n imam misschien niet aanvaarden. Omdat ze liever een traditionele imam hebben die zich niet te vaak moeite met de moskee en die gewoon ook traditioneel geschoold zijn.

Daarnaast vonden ook alle respondenten dat imams multifunctioneel moeten zijn, waarbij alle deelnemers van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder is en meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt dan in het thuisland.

Hierbij een belangrijke getuigenis over het statuut van een imam waarin blijkt dat het voor niet erkende imams ondraaglijk is.

“De Imam vandaag als je kijkt naar het statuut ervan, dat is ondraaglijk, zeker in de niet erkende moskeeën. De imam heeft een aantal taken in de moskee, maar er komen nog zoveel andere taken bij

kijken. De imam moet daar allemaal tijd voor vrij maken. Hij heeft geen kader waarin hij dat doet, dus als er iets gebeurt weet de imam ook niet bij wie hij ten rade moet gaan. Hij krijgt daar ook geen tegemoetkomingen voor, soms moet hij uren investeren in geschillen oplossen. Voor de rest wordt er niet naar de imam gekeken, hij wordt volledig verwaarloost. Als er contact wordt opgenomen is het vaak voor problemen of negatieve zaken. Voor de rest telt hij eigenlijk niet mee.. Dat is het kader waarin een imam de dag van vandaag moet werken.”.

Ook gaf een respondent een mooie vergelijking over het takenpakket van een imam hier en in het thuisland.

“Het is duidelijk dat de imam hier veel meer taken heeft. In het thuisland is er een systeem, en heb je het ministerie van religieuze zaken, in elke stad of provincie heb je een raad van theologen dus alles valt in hun bevoegdheid. Er is toezicht op hen. Hier zijn die structuren niet aanwezig. Waardoor de imam een soort van ministerie van religieuze zaken op zichzelf is maar zonder kabinet en zonder medewerkers. Hij moet zich dus over alles ontfemen over heel veel zaken in de samenleving maar ook binnen de moslimgemeenschap. Imam heeft hier in België een heel belangrijke taak, maar het kader waarin hij dit moet doen is niet toereikend. Er is hier ook een soort concurrentiestrijd tussen moskeeën en imams”.

7. Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Alle respondenten vonden dit een goed idee zolang er daar een erkenning mee gepaard gaat. Ook hier een opvallende getuigenis van een respondent.

“Wij hebben ook al professionaliseringstrajecten gehad in het begin. Maar we hebben daarmee niet veel kunnen bereiken, we hebben wel daarvoor een subsidie gekregen vanuit de stad. Omdat heel veel imams niet zo geïnteresseerd zijn in die seculiere vakken, ze hebben die ook niet nodig in hun dagelijkse praktijken als imam. We zijn begonnen met 12 imams en geëindigd met 4. De imams zagen het nut niet in om die trajecten te volgen. De beste manier om die imams wel zo ver te krijgen is om de moskeeën te erkennen. Want door die erkenning kan je ze zaken verplichten en opleggen en zijn er ook vooruitzichten voor de imams. Want nu zeggen ze waarom moeten we dat doen? Ik snap niet dat men niet begrijpt dat de erkenning van de moskeeën de basis is van heel veel van wat daarop volgt. Want die erkenning, zie ik, dat dit te veel gebruikt wordt als instrument van de politiek. En dat dit een essentiële zaak is voor de veiligheid van de samenleving. Dat zou uit de handen van de politiek moeten worden genomen en dit zou gewoon gestructureerd moeten worden omdat dit gaat over een lange termijn en over de veiligheid van de samenleving. Dat mag geen spel worden tussen politici. Het gaat hier niet over gunsten maar over veiligheid van de samenleving. En we moeten die moslimgemeenschap structureren. Want dat is in het belang van ons allen, maar heel veel zien dat niet in op die manier. Daarom zitten wij hier te sukkelen en rond de pot te draaien”.

Opvallend was ook de volgende getuigenis waarin verteld wordt dat sommige moskeeën gewoon geen erkenning willen omdat ze dan vinden dat de imam te veel loon zou krijgen. Ze vinden dat een imam zijn werk vooral voor God moet doen en niet voor het financiële deel.

“Langs de andere kant zijn er ook moskeeën die geen erkenning willen omdat ze zeggen dat de imam te veel loon zou krijgen. Ze vinden niet dat imams te materieel mogen zijn, en ze mogen dus niet rijden met een deftige auto of een deftig loon verdienen voor hun werk dat hij eigenlijk voor God zou moeten doen. Ze zien dat door die erkenning de imam daar ook voordelen uit haalt en verliezen dan zo de controle over de imam. Ze hebben dan liever dat de imam uit te handen eet van de bestuursleden. En dat zou dan niet gebeuren moest de imam een loon krijgen van de overheid. Op den duur moet de imam zich bezighouden met rokya (verkrijgen van genezing of bescherming van

Allah door middel van Koranverzen en smeekbeden) en magie om zo aan zijn loon te komen. Dat is ook de reden waarom die praktijken ook nog steeds aanwezig zijn. Om zijn vakantiegeld te krijgen doet hij dan wat extra rokya”(lacht).

Bijlage 6:

6. Resultaten empirisch onderzoek moskee 6

In deze moskee werd er een interview afgenomen bij 7 deelnemers.

1 Het officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut. Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het eerst en vooral de bedoeling is om de Koran te kunnen lezen. Daarnaast leren de leerlingen enkele hoofdstukken van de Koran van buiten en leren ze een aantal smeebeden. Het gebed leren verrichten en de basisregels van de religie aangeleerd krijgen zijn eveneens elementen die als belangrijk omschreven worden.

“Basisprincipes islam, Arabisch leren lezen, smeebeden en hoofdstukken aan te leren nodig voor het gebed”.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst over welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten beschikken.

Alle respondenten gaven aan dat de leerkracht over basiskennis moet beschikken van de islam en kennis moet hebben van de Koran. Daarnaast is pedagogische bekwaamheid ook belangrijk en de moedertaal machtig zijn een pluspunt. Opvallend in deze moskee is dat als de leerkrachten niet in het bezit zijn van een erkend diploma, ze een goedkeuring moeten krijgen van de koepelorganisatie. Alvorens deze goedkeuring te krijgen dienen ze te slagen voor een kleine test. Daarnaast worden ze ook kort getoetst bij de bestuursleden van de moskee.

“Pedagogische kennis is belangrijk, liefst moedertaal en basiskennis van de islam. Erkenning door ons koepelstructuur is een vereiste en de sollicitanten zonder diploma krijgen een klein testje bij onze koepelstructuur.”.

c) Doorstroom naar erkende officieuze islamonderrichtinstituten

Vijf van de zeven participanten zijn het er over eens dat het een goed idee is om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. De voorzitter en een bestuurslid vroegen zich wel af wat voor soort islamlessen er zou gegeven worden. Voor hun moet hun koepelorganisatie zo’n officieus islamonderrichtinstituut aanvaarden en erkennen. Een moskeeganger vond het een goed idee maar vermeldde dat de moskee daar niet open voor zal staan. Een respondent gaf ook aan dat hij het een goed idee vond omdat hij nog geen één leerling gezien heeft in hun moskee die de Koran volledig heeft gememoriseerd.

“Welke soort islamlessen zullen gegeven worden? Erkenning van onze koepelorganisatie is een must!”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor de dagelijkse gebeden en het aanleren van de basis van de islam. Ze vinden het ook belangrijk om de juiste normen en waarden te leren en de levenswijze van de profeet. Maar enkele deelnemers vonden dat de ouders ook meer betrokken moeten zijn om hun kinderen het geloof aan te leren. Zij zijn trouwens het voorbeeld bij uitstek. Sommige participanten hebben het gevoel dat ouders hun kinderen gewoon dropen in de moskee en dat ze dan het gevoel hebben dat hun taak qua islamitische opvoeding er op zit. Hier gaf ook één participant aan dat ouders soms denken dat de moskee een soort opvang is, waardoor de ouders in het weekend meer tijd hebben voor zichzelf.

“Basisgeloof is belangrijk voor iedereen, maar hoe zit het bij de ouders? Soms heb ik het gevoel dat ouders hun kinderen hier gewoon dropen.”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er bevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er duidelijk geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken van de koepelorganisatie die voor iedereen beschikbaar zijn. Opvallend in deze moskee is dat ze trachten naast de bestaande boeken ook eigen lesmaterialen te maken.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. De participanten vonden hun didactisch materiaal (goed uitgeruste klassen), organisatie en leerkrachten hun sterkste punten.

Op gebied van werkpunten vonden de participanten dat ze nood hadden aan meer ruimte, betere klasmaterialen (stoelen, tafels), meer gekwalificeerde leerkrachten die zelf materialen kunnen ontwikkelen, rekening houdend met de context van de leerlingen.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten de moedertaal. Er is slechts één leerkracht die ook Nederlands spreekt tijdens zijn lessen. De moskee heeft wel goede relaties met andere moskeeën, maar geen goede samenwerking. Iedere moskee heeft zijn eigen werking en het is al moeilijk genoeg om de eigen werking draaiende te houden.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en de EMB/raad van theologen. Alle participanten gaven aan dat ze weinig of praktisch geen communicatie hebben met EMB en/of raad van theologen. Meer zelfs, ze hebben twijfels over de rol van de EMB, volgens hen werken ze op een passieve manier.

“Ik heb enkele keren contact gehad voor een erkenningsdossier en daar is het bij gebleven. Ik ben heel twijfelachtig en terughoudend over de rol van de EMB. Het gaat er eerder passief aan toe.”. (Bestuurslid)

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek het duidelijk te worden dat deze moskee al in een koepelstructuur zit.

“Dit bestaat hier al”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het

antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: Dit is een vraag voor onze koepelorganisatie. Een moskeeganger poneerde om een gezamenlijk leerplan op te stellen.

“Een vraag voor onze koepelorganisatie”.

“Hoe meer samenwerking hoe beter, een gezamenlijk leerplan bijvoorbeeld”.

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de focus plaatsen op religieuze activiteiten voor de moslimgemeenschap en dat iedereen welkom is bij hen.

“We zijn zeer bekend bij de algemene bevolking en iedereen kan bij ons terecht voor van alles”.

“Onze visie is zeer duidelijk we zorgen voor een gebedsruimte voor de moslimgemeenschappen, Koranlessen, vrouwenwerking, socioculturele activiteiten zoals ontbijt op vrijdag voor de ganse buurt”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeegangers meestal tijdens vrijdaggebeden verliep. Daarnaast bevindt zich aan de ingang van de moskee een informatiepaneel en maken ze gebruik van facebook en mailing. Naar de buitenwereld toe houden ze goede contacten met de maatschappelijk werker van de stad.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kunnen worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Het antwoord was vrij duidelijk, ze willen eerst en vooral erkend zijn als moskee. Daarnaast hadden ze graag middelen willen hebben voor hun informeel onderwijs. Een sharepoint waar verschillende moskeeën hun lesmaterialen kunnen plaatsen en afhalen vonden ze een goed idee. Een participant gaf ook aan dat de leerkrachten bijkomende opleidingen zouden kunnen gebruiken en dat ze ook een verloning zouden moeten krijgen om een betere structuur en professionelere leeromgeving te creëren.

“Erkenning, middelen voor ons onderwijs. Beamer, materiaal, klaslokalen. SharePoint zou wel interessant kunnen zijn”.

“Bijkomende opleidingen voor leerkrachten, leerkrachten betalen voor een betere structuur”.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een gezonde mix was tussen jong en oud, man en vrouw. De leeftijd van de bestuursleden schommelt tussen 38-60j.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Die bestaat momenteel niet meer in deze moskee omwille van corona, ze hopen wel om dit terug op te starten. Het is wel een uitdaging om de jongeren bij de moskee te betrekken voegde een bestuurslid hieraan toe.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Dit is momenteel ook niet meer aanwezig in de moskee omdat de drijvende enkelingen moegestreden waren. Nu zijn ze op zoek naar vers bloed om dit terug op te starten. Toen waren ze de sterkste vrouwenwerking van de stad volgens een participant. Ze organiseerden lezingen, sportactiviteiten en reizen.

5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat er momenteel geen imam aanwezig is in de moskee, terwijl deze moskee als grootste moskee wordt beschouwd van de stad. De koepelorganisatie wil een imam sturen maar die wordt tegengehouden door de overheid. De imam kreeg geen visum. Er bestaat een bilateraal akkoord tussen België en het moederland van de moskee waarbij er imams mogen gezonden worden naar de moskee, maar sinds 2015 is dit bij deze moskee weggefallen. Een bestuurslid voegde hieraan toe dat men radicalisering niet kan stoppen door imams tegen te houden, integendeel imams kunnen daar een halt aan roepen. Bovendien worden de imams vergoed door het moederland. Een respondent poneerde dat de imams ook extra zakgeld verdienen door religieuze activiteiten te doen tijdens een trouw, begrafenis, geboorte en ziekte.

“Onze koepelorganisatie wil een imam sturen maar die wordt tegengehouden door onze rechtse minister. De imam kreeg geen visum. Het is niet door imams tegen te houden dat je radicalisering kan stoppen. In tegendeel, imams kunnen daar een halt aan roepen”.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. De imams die normaal gezien worden gestuurd naar de moskee hebben allemaal een masteropleiding genoten in het thuisland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. Uiterst opvallend in deze moskee is dat de imam nooit een rol krijgt binnen het bestuur.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de ‘imam’ slechts de mensen bereikt die naar de moskee komen tijdens de vrijdaggebeden. Zoals hierboven vermeld heeft deze moskee geen imam, en werken ze momenteel met vrijwilligers die de vrijdagpreken verzorgen. Meestal zijn dit gepensioneerde islamleerkrachten.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of ondergekwalificeerd is voor zijn jobinvulling in België. De bestuursleden vonden dat de vrijwilligers die de vrijdagpreken verzorgen goed gekwalificeerde mensen zijn. Daarnaast poneerde de voorzitter dat ze altijd goed gekwalificeerde imams kregen van het thuisland aangezien zij een grote moskee zijn.

In tegenstelling tot de moskeegangers die vonden dat de imams niet de realiteit kennen van de jongeren en zij de mensen ook niet kunnen motiveren. Ze gaan zich niet engageren om hun handen te reiken naar de jongeren toe.

“De imam van ons thuisland kent onze situatie niet, er zijn veel werkenpunten als ik mijn zoon mag geloven”.

“Onder gekwalificeerd, ze zouden ons moeten kunnen motiveren, hij spreekt niet over onze realiteit”.

“Onder bevraagd, ik heb nog nooit in mijn leven een imam naar mij zien toestappen, dus ik twijfel in hoeverre ze mensen kunnen bereiken”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakke punten van de imam. Hier was er ook een meningsverschil tussen de moskeegangers en de bestuursleden. Zoals vermeld in het vorige puntje vonden de moskeegangers dat de imam zich niet engageerde in de maatschappij en ook niet voor de moslimgemeenschap. Hij heeft meer een terughoudende houding waarin iedereen wel welkom is maar hijzelf zal niet het initiatief nemen. De bestuursleden daarentegen vonden dat de imams op theologisch niveau goed zaten maar door het feit dat ze hier slechts vier jaar blijven, is het moeilijk voor hen om de context en de taal snel onder de knie te krijgen. Opvallend was dat één participant vond dat het net goed was dat er om de vier jaar een wisseling van imam gebeurde zodat de imams vergeleken konden worden met elkaar.

“Ze blijven hier slechts 4 jaar normaal gezien, dus context en taal kunnen beter. Theologisch zitten ze goed”.

“We hebben goede en minder goede gehad. Vooral de preken. Sommige lazen af van een boek. Wisseling van imam is goed want te lang op te troon zitten is nooit goed en op die manier kunnen wij vergelijken”.

“Geen sterke punten, meer sociale media gebruiken, meer engageren, meer activiteiten organiseren, nu bidden ze gewoon en ze zijn weg”.

g) Taal en band met jongeren

Alle participanten gaven aan dat al hun voorbije imams enkel de moedertaal spraken.

“Moedertaal, ik heb nog nooit Nederlands gehoord in de moskee”.

Vijf van de zeven respondenten waren het er over eens dat de imams nauwelijks of geen banden hebben met de jongeren. Enkel de voorzitter en een bestuurslid poneerden dat er vijf jaar geleden een imam was die het wel goed deed met de jongeren door activiteiten te organiseren. Zij stellen ook dat de voorlopige imams af en toe vragen krijgen en dat de jongeren ook hun vragen kunnen stellen in de het officieus islamonderrichtinstituut. Volgens de meerderheid van de participanten is er duidelijk een barrière tussen de imams en de jongeren. Jongeren gaan liever op zoek naar een islamleerkracht, iemand met wat kennis in de familie of op het internet. Eén deelnemer meende zelfs dat de imams enkel bestemd zijn voor de ouderen van de gemeenschap in hun cultuur. Een andere participant voegde hier aan toe dat hij toen hij jonger was zich niet welkom voelde in de moskee en dat hij denkt dat dit nu ook het geval is bij de jongeren. Er heerst een schaamte bij de jeugd waardoor de stap te groot is om naar de imam toe te stappen. Omgekeerd nemen de imams ook zelf geen initiatief richting jongeren.

“De vraag is of de jongeren wel de stap durven te zetten naar de imam? Jongeren gaan eerder op zoek naar islamleerkrachten of mensen binnen de familie. Probleem is ook als er hier een imam komt, hij hier slechts 4 jaar blijft, waardoor er weinig tijd is om een band te scheppen met de jongeren”.

“5 jaar geleden heb ik vernomen dat de imam het goed deed met de jongeren door activiteiten te doen. Nu krijgen de vervangende imams soms vragen en kunnen jongeren ook hun vragen stellen tijdens de Koranlessen”.

“Imam is enkel voor de ouderen in onze gemeenschap. Dit is een gewoonte binnen onze cultuur. Ze gaan naar de islamleerkrachten. Anders op internet wat gevaarlijk kan zijn soms. Er is een bepaalde barrière tussen de imam en de jongeren. Zij doen de stap niet naar de imam. Is in alle gemeenschappen zo volgens mij”.

“De imam zal niet de stap zetten naar de jongeren. Jongeren op hun beurt doen het ook niet wegens te weinig interesse. Volgens mijn zoon heeft de imam geen interesse om zich bezig te houden met de jeugd. Ook vroeger tijdens het officieus islamonderrichtinstituut waren er wel lessen maar geen band. Als er een vraag werd gesteld werd deze op een koude manier beantwoord”.

“Weinig of geen contact, ik heb zelf nog nooit iets gevraagd. Ik voelde mij niet welkom in de moskee als ik klein was en ik zie dit nu ook bij jongeren, ze schamen zich en de stap is te groot om naar de imam te gaan. Jongeren luisteren eigenlijk niet naar de imam, zij kunnen de aandacht niet trekken.”.

6 Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten waren het er volledig over eens dat de moslimgemeenschap nood heeft aan een imamopleiding. De bestuursleden eisten wel dat het zou moeten georganiseerd en goedgekeurd worden door hun koepelorganisatie.

“Uiteraard hebben we daar nood aan. Taal en voeling met de maatschappij. Veel voordelen”. (Docent)

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust over wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo’n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: De moslims, de overheid, EMB, raad van theologen en academische instellingen. De bestuursleden poneerde dat hun koepelorganisatie hierin ook betrokken zou moeten worden. Eén participant was van mening dat enkel de moslims dit zouden moeten organiseren zonder externe hulp. Een andere deelnemer stelde voor dat elke moskee een vertegenwoordiger zou moeten voordragen om mede te participeren aan de organisatie van zo’n opleiding. Hij voegde hieraan toe dat het best over gans Europa zou georganiseerd moeten worden.

“Onze koepelorganisatie, Overheid, andere organisatie van andere etniciteit, onze referentie is onze koepelorganisatie”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Drie van de zeven participanten verkozen een masteropleiding, terwijl drie andere deelnemers kozen voor minimum een bacheloropleiding. Eén deelnemer vond beiden goed. Tijdens het onderzoek gaven de respondenten geen reden voor die keuze. Opvallend in deze moskee was dat er slechts één persoon voorstander was om een ingangsexamen te installeren. Een andere deelnemer vond een ingangsexamen of een certificaat van een erkende moskee goed. Vijf van de zeven respondenten vonden dat iedereen zou moeten toegelaten worden tot de opleiding. Eén ervan suggereerde om een intakegesprek te voorzien, aangezien hij vond dat een imam een roeping is.

“Geen, wel een intakegesprek. Imam is een roeping, je moet dit doen met hart en ziel. Anders haak je toch af na enkele jaren”.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijk

vakken. Hierbij kwamen er wel een aantal opvallende vakken ter sprake zoals: fysieke en morele ondersteuning kunnen geven, E.H.B.O cursus, goede band hebben met mensen, jongeren motiveren, mensen warm maken voor religie, veel praktijkvakken zoals dodenwassing en huwelijken sluiten, didactisch geschoold, praktijk in rusthuizen en jeugdwerkingen. Opvallend was dat er een deelnemer van mening was dat de imam geen diploma hoefde te hebben. Volgens hem mag het ook iemand zijn die traditioneel opgeleid is in de moskee.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo'n imamopleiding. Hier waren er een aantal meningsverschillen. Drie van de zeven respondenten vonden dat de koepelorganisatie daar zich zou moeten over ontfermen. Aangezien zij al jaren ervaring hebben en de juiste mensen eventueel kunnen zenden vanuit het thuisland. De resterende deelnemers vonden dat men ze eerst en vooral hier zouden moeten zoeken en vervolgens eventueel zoeken in het buitenland.

“Er zijn hier capabele mensen. Maar onze koepelorganisatie moet betrokken zijn, zij zijn een realiteit: de mensen geloven in hen en vertrouwen hen. Ze hebben veel ervaring”.

“Mensen die goed kunnen vertellen en goed kunnen kaderen, kern van de zaak aanbrengen en interesse van de luisteraars kunnen aanwakken. Onderzoek om te kijken over er hier goede lesgevers rondlopen, databank van leerkrachten. Eventueel vanuit het buitenland. Studenten een semester naar het buitenland sturen”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze stagiairs zouden aanvaarden mits de goedkeuring van de koepelorganisatie. Eén van de voorwaarden zal zijn dat de stagiair de moedertaal machtig is. Hierdoor vrezden veel deelnemers, vooral moskeegangers, dat de kans klein is dat de moskee een stagiair zal aanvaarden.

In deze bevraging was iedereen het er wel unaniem over eens dat een imam multifunctioneel zou moeten zijn omdat hij hier rekening moeten houden met de context en hij hier veel meer verantwoordelijkheden heeft. Zo moet hij in dialoog treden met andersgelovigen, vaak gezinnen bezoeken om ze bij te staan in verschillende fases van hun leven en moeten ze trachten om islamofobie te bestrijden. Eén respondent gaf aan dat de imam meer verantwoordelijkheden en werk heeft in het thuisland omdat hij daar een groter bereik heeft.

“Multifunctioneel, hier hebben ze meer verantwoordelijkheden. Ze worden hier gedropt en moeten rekeninghouden met de context waarin wij leven”.

7. Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Twee van de zeven deelnemers waren van mening dat dit onmogelijk zou zijn zonder een bijhorende erkenning van de imams. De meerderheid vonden wel dat de imams zich moesten bijscholen. Vijf van de zeven respondenten vonden dat de imams een beloning zouden moeten krijgen in de vorm van een erkenning of een financiële vergoeding. Eén participant vond dat men de oudere imams met rust zou moeten laten.

“Wil je de imams iets doen verplichten terwijl ze niet erkend zijn en al als vrijwilligers werken? Enkel met erkenning kan men dit doen”.

“Men moet een onderscheid maken tussen jonge en oude imams. Ouderen moeten we met rust laten, jongeren zouden die bijscholingen wel moeten doen. Er zouden gesprekken moeten gevoerd worden met hen om te kijken naar de werkpunten van elke imam. Imams testen en een gesprek laten aangaan met jongeren om te kijken naar de zwakten en sterkten, en daarop dan gaan werken”.

Bijlage 7:

7. Resultaten empirisch onderzoek moskee 7

In totaal waren er 7 deelnemers in deze moskee.

1 Het officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het officieus islamonderrichtinstituut. Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Arabische taal te leren, de Koran te kunnen lezen en deels te leren memoriseren.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst over welke capaciteiten een leerkracht in het officieus islamonderrichtinstituut zou moeten beschikken.

Alle respondenten gaven aan dat de leerkracht de Arabische taal machtig moet zijn. De deelnemers hadden ook graag gewild dat de leerkracht Nederlands kon. Eén participant eiste dat de leerkracht ervaring heeft vanuit het moederland. Vervolgens wordt de leerkracht getest om zo bij de juiste klasgroep geplaatst te worden.

“Arabisch en er is ervaring nodig van het thuisland. Ze krijgen een kleine test en zo plaatsen we ze in de juiste klas”.

c) Doorstroom naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut

Alle participanten vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente zolang er kwalitatief les wordt aangeboden. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Weliswaar stelde één deelnemer zich vragen bij de huidige islamleerkrachten die ook erkend zijn door de overheid. Hij vond dat er enkele leerkrachten zijn die geen Arabisch kunnen en weinig kennis hebben van de islam, waardoor hij die erkende officiële islamonderrichtinstituten ook in twijfel trekt.

“Goed idee, als er maar kwalitatief les wordt gegeven”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat de Koranschool belangrijk is voor hun religie om te zetten in de praktijk en om hun geloof niet te vergeten. Volgens sommige deelnemers heerst er een vrees dat de kinderen hun religie links zullen laten liggen in vergelijking met het Christendom in ons land. Daarnaast vond ook een respondent dat het belangrijk is binnen de gemeenschap dat kinderen de Koran kunnen lezen. Tot slot gaf een deelnemer aan dat sommige ouders gewoon hun kinderen dropen in de Koranschool zonder verdere opvolging.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er bevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging werd er geen blijk gegeven van nood aan materiaal, aangezien ze standaard boeken gebruiken die te koop zijn in Brussel.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten antwoordden dat hun sterkste punt de leerkrachten waren, aangezien ze veel ervaring hebben vanuit het thuisland. Op gebied van werkpunten vonden de participanten dat ze nood hadden aan ruimte, aangezien ze geen klaslokalen hebben.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten Arabisch en Nederlands. De deelnemers gaven aan dat er vroeger een concurrentie bestond tussen hen en een paar vrouwen die privélessen gaven thuis tegen betaling, terwijl het in de moskee gratis is. Dit werd als een spijtige zaak omschreven aangezien dit verdeeldheid creëert, maar uiteindelijk hebben de vrouwen zich toegevoegd aan de moskee om daar lessen te geven.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en de EMB/raad van theologen. Alle participanten gaven aan dat ze weinig of geen relatie en communicatie hadden met de EMB en raad van theologen. Er is weinig respons vanuit de EMB en ze zijn hun vertrouwen kwijt binnen deze moskee.

“Geen relatie. We proberen te bellen en te mailen maar niemand antwoordt, zelfs niet tijdens corona. EMB is niks! Ik voel dat ze een voorkeur hebben voor bepaalde etniciteiten. Ik heb geen vertrouwen meer. Ik zou liever een band hebben met de overheid”.

“Kennen we enkel om het begin van de ramadan te bepalen”.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek dat ze daar wel aan dachten en zeker voor openstaan, maar dat dit in de praktijk niet evident is. Ze zijn de enige moskee van de stad, waardoor ze eigenlijk in een koepelstructuur moeten zitten op provinciaal niveau. Wat praktisch onhaalbaar is.

“Moeilijk omdat we de enige moskee zijn in de stad, zouden de verplaatsingen heel ver zijn en zouden we met verschillende steden moeten samenwerken, dit is niet haalbaar”.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning

van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord van de bestuursleden daarop was vrij kort en duidelijk: alles is welkom, maar erkenning van de moskee is het voornaamste.

“Erkenning, voor de rest trekken we wel onze plan”

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat de respondenten de focus plaatsen op de kinderen en de opvoeding. Ze willen een plaats zijn waar de kinderen een religieuze opvoeding kunnen genieten met hoge ethische principes. Waardoor de stad in de toekomst gekend zou geraken als een stad met een goede en voorbeeldige moslimgemeenschap.

“Noodzakelijk voor de opvoeding van de kinderen. Mijn droom is dat onze stad gekend wordt als een stad waar er een goede moslimgemeenschap leeft.”

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de volgende kanalen verloopt: sociale media, de vrijdagpreken, folders en flyers. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de lokale besturen. Met deze laatste, wordt een zeer goede band onderhouden.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kunnen worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Hierbij kwam er duidelijk één antwoord naar boven nl: erkenning! Dit blijkt van fundamenteel belang te zijn voor deze moskee.

“Eerst en vooral erkenning! Grotere lokalen. Er zijn hier 5 kerken die erkend zijn maar die leeg staan, onze gemeenschap is aan het groeien en we hebben te weinig plaats en worden niet erkend”.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uitzag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een zeer gezonde mix was tussen jong, oud, man en vrouw. Opvallend in deze moskee is dat het bestuur bestaat uit mensen met verschillende achtergronden en etniciteiten.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee heeft geen jongerenwerking.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee heeft een vrouwenwerking waarbij ze instaan voor de iftarmaaltijden tijdens de maand ramadan en voedselpakketten uitdelen aan daklozen.

5. Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat er geen vaste imam is in deze moskee. Ze betalen een imam die komt van een andere stad om de vrijdagpreken te doen. Ze hebben geen budget om een fulltime imam te betalen.

“Imam komt enkel voor vrijdagpreken en hij wordt daarvoor betaald. Een fulltime imam kunnen we niet betalen”.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. De imam die komt op vrijdag heeft gestudeerd in het moederland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. Ze hebben geen imam.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de imam enkel de mensen bereikt tijdens zijn vrijdagpreek. Het nadeel is dat hij wel na de preek meteen weg is.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of onder-gekwalificeerd is voor zijn job invulling in België. De meeste respondenten vonden hem goed gekwalificeerd, maar het probleem is dat hij in zijn eigen stad al praktisch een fulltime imam is.

“De imam van vrijdag is perfect voor hier. Hij is niet zo oud en spreekt Arabisch en Nederlands”.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakke punten van de imam. Hier waren alle participanten overtuigd dat hij een goede imam is, oa. omwille van zijn goede taalkennis en omdat zijn preken goed zijn.

g) Taal en band met jongeren

De imam die tijdens de vrijdagpreken komt spreekt Arabisch en Nederlands volgens de participanten. Iedereen was het er unaniem over eens dat de imam geen band heeft met de jongeren aangezien hij slechts 1u per week aanwezig is in de moskee. Hij is wel bereikbaar op zijn gsm volgens een aantal participanten. De respondenten voegden hier wel aan toe dat ze met een groot probleem zitten met de jongeren aangezien zij nergens heen kunnen met hun vragen en zij weinig of niet naar de moskee komen.

“Hij is hier maar 1u, hij is wel telefonisch bereikbaar. Hij is 24/24 bezig in zijn stad. Daardoor kunnen we moeilijk jongeren bereiken”.

6. Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten vonden dat het nodig om een imamopleiding te organiseren in België. Ze vonden het belangrijk omdat er op die manier imams kunnen opgeleid worden die de taal

en onze context kennen. Daarbij gaven wel twee respondenten als voorwaarde aan dat er de juiste islam wordt gegeven en er professionele lectoren zijn.

“Heel belangrijk voor mij, om onze levensstijl en taal te kennen”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust over wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo’n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, islamitische geleerden, moskeeverenigingen en universiteiten. Hierbij was er één respondent die van mening was dat het eerst en vooral de geleerden zijn die dit moeten organiseren en dat we een bekende buitenlandse universiteit als referentiepunt zouden moeten nemen.

“We spreken over de islam! We hebben geleerden nodig! Hier hebben we dat niet. Referentiepunt nodig zoals universiteit van El Azhar in Egypte”.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. De helft van participanten verkozen een masteropleiding. Tijdens het onderzoek gaven de respondenten geen reden voor die keuze. Alle participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kan het niveau bepaald worden van de student en zijn motivatie. Eén participant gaf aan dat hij wou dat de studenten alle soorten testen zouden ondergaan alvorens ze aan de opleidingen zouden mogen starten. Van psychologische testen tot een ingangsexamen.

“ja om het niveau en de motivatie te bepalen”.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Bijna iedereen was het er over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijk vakken. Eén participant gaf aan om enkel de focus te plaatsen op theologische vakken. Hij beargumenteerde dit door te vermelden dat de imam een antwoord moet kunnen bieden op religieuze zaken en niet over andere onderwerpen. De docent gaf de volgende opsomming: Talen, aqida, Koran, soenna, nieuwe tafsir van ibn Ashur of Asharawi, geschiedenis.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo’n imamopleiding. Alle respondenten kwamen unaniem overeen dat het een specialist en een geleerde moet zijn die Europese context kent. Hierbij gaf een deelnemer aan dat deze geleerden vooral in Europa moesten gezocht worden, vervolgens zou men kunnen opteren om online lessen te laten plaats vinden in samenwerking met een bekende buitenlandse universiteit. Een andere respondent stelde voor om eerst te kijken/experten te zoeken binnen de moskeeën in België. Een bestuurslid poneerde dat er verschillende soorten (van verschillende strekkingen en wetscholen) docenten aanwezig moeten zijn om een brede waaier aan meningsverschillen aan bod te kunnen brengen voor de studenten. Alle rechtsscholen onder één dak brengen leek voor de respondenten een moeilijke oefening.

De deelnemers vonden het wel belangrijk dat de islamitische vakken gegeven worden door moslims.

“Zoeken in Europa naar specialisten, moet minstens paar jaar in Europa zijn om onze context te kennen. Online lessen is ook een optie, zoals een soort online universiteit. Dit zou nog beter zijn volgens mij”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze zeker een job zouden aanbieden, aangezien ze nu zonder imam zitten. Daarnaast vonden ook alle respondenten dat imams multifunctioneel moeten zijn, waarbij alle deelnemers van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder is en meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt dan in het thuisland.

“Multifunctioneel, ze hebben hier meer verantwoordelijkheden. Ze moeten hier oa. in dialoog gaan met niet moslims”.

7. Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Alle respondenten vonden dit een goed idee, zeker op gebied van de Nederlandse taal en maatschappelijke vakken. Hierbij gaven vier van de zes deelnemers aan dat dit moeilijk haalbaar zou zijn zonder enig toekomstperspectief of verloning van de imams. Opvallend in deze bevraging was dat er een deelnemer van mening was dat de imams zich zouden kunnen engageren in andere soorten jobs zoals sociaal werk en/of familiale problemen oplossen. Op die manier kan hij een verloning krijgen en ervaring op doen.

Bijlage 8:

8. Resultaten empirisch onderzoek moskee 8

In deze moskee deden 8 participanten mee aan het onderzoek.

1 Het officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In dit interview werd onderzocht wat de doelstelling is van het Koranonderwijs.

Alle deelnemers waren het er unaniem over eens dat het de bedoeling is om de Koran te kunnen lezen en de moedertaal machtig te zijn.

b) Capaciteit leerkracht

Tijdens de bevraging werd er gepolst naar welke capaciteiten een leerkracht in de Koranschool zou moeten hebben.

Alle respondenten gaven aan dat de imam de lessen verzorgt in de moskee. Dat is standaard bij hen. Moest er iemand anders les willen komen geven, dan zou hij eerst de toestemming moeten hebben van de internationale koepelorganisatie.

c) Doorstroom naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut

Alle participanten vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Eén participant stelde wel als voorwaarde dat ze moesten weten wat er precies wordt geleerd in die erkende scholen en wie de leerkrachten zijn.

“Zonde om niet te doen, leerlingen zouden gemotiveerd zijn om verder een traject te doorlopen als imam”.

d) Belang

Alle participanten zijn het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is voor de dagelijkse gebeden en om op het rechte pad te blijven. Opvallend in deze moskee is dat ze veel belang hechten aan de moedertaal, omdat dit tot hun identiteit behoort.

“Het bepaalt het pad dat je volgt. Ik kan Arabisch lezen, maar ik zou het niet kunnen aanleren aan mijn kinderen, daarom zouden ze naar het officieus islamonderrichtinstituut komen”.

“Fundament van ons leven, Koran en moedertaal is van levensbelang. Ik hoop dat mijn kinderen trouwkandidaten kunnen vinden in de moskee en niet in de discotheken”.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er gevraagd of de moskee nood had aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevraging was er geen nood aan leermateriaal, aangezien ze boeken gebruiken van de koepelorganisatie en die ook voor iedereen beschikbaar zijn.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Alle participanten antwoordden dat hun sterkste punt de imam is die zelf lesgeeft. Daarbij vond een respondent dat de leerlingen die afstuderen van het officieus islamonderrichtinstituut heel mooi de Koran kunnen reciteren.

Op gebied van werkpunten vonden de participanten dat er meer zou gefocust moeten worden op het begrijpen van de Koran en niet enkel op het lezen ervan. Daarnaast vond er een deelnemer dat de leerlingen meer persoonlijke aandacht zouden moeten krijgen en dat extra leerkrachten wel nuttig zouden zijn. Zeker indien de imam ziek zou vallen.

“Onze sterkte is dat de lessen gegeven worden door de imam zelf. Wat er beter zou kunnen is dat de leerlingen meer 1 op 1 tijd krijgen, klassen zijn te groot en meer leerkrachten zou ook wel nuttig zijn”.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens alle respondenten de moedertaal. De moskee heeft banden met alle moskeeën behorende tot dezelfde koepelorganisatie. Ze gebruiken allemaal dezelfde boeken. Eén participant had geen weet daarvan.

“Ja er zijn banden met moskeeën van dezelfde etniciteit”.

2. EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en EMB/raad van theologen. De bestuursleden gaven aan dat ze een goede relatie hebben met het EMB wat wel opvallend is omdat deze moskee niet erkend is. De voorzitter gaf wel aan dat hij de voorzitter van de EMB goed kende waardoor ze regelmatig met elkaar bellen. In contrast hiermee kennen de participanten van deze moskee de raad van theologen niet.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten.

Tijdens de interviews bleek dat ze daar wel zeker voor open staan.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Het antwoord daarop was vrij kort en duidelijk: erkenning en behoudt van de huidige imam. Ze hebben weinig interesse in die strategische allianties omdat zij nu kampen met een groot probleem. Hun imam kan op ieder moment het land uitgestuurd worden.

“We worden niet eens erkend! We hebben een groot probleem, onze imam krijgt misschien geen verlenging van zijn verblijfsdocumenten. We vragen zelfs geen geld aan de overheid, gewoon dat onze imam kan en mag blijven”.

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat deze moskee deel wil uitmaken van de maatschappij, waarbij iedereen welkom is en waarbij ze iedereen ten dienste willen staan.

“We willen dat de moskee deel uitmaakt van de maatschappij waarbij iedereen welkom is. We willen bezig zijn met iedereen; burens, gemeenschap,... noem maar op. Tijdens corona hebben we brieven bij de burens gestoken, om te kijken of wij konden helpen om boodschappen te doen of iets dergelijks en hebben wij geschenkjes gemaakt voor de politie, apothekers, rusthuizen en ziekenhuizen. We zijn ze dankbaar”.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle deelnemers gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de volgende kanalen verloopt: vrijdagpreken, facebook, gsm en whatsapp. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de plaatselijke besturen.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier kan worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Alle respondenten waren het er unaniem over is dat ze erkend willen worden als moskee. De rest is momenteel bijzaak.

“De overheid moet eerlijk en transparant communiceren en hun beloften nakomen, en niet zoals bij de erkenning van de moskee. We wachten al 10 jaar, en telkens komt er een nieuwe minister met nieuwe wetten. Nu hebben we een probleem met onze imam. Hij krijgt geen papieren, hij kan op elk moment teruggestuurd worden”.

4. Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling er uit zag van de raad van bestuur binnen de moskee. Alle participanten gaven aan dat er een zeer gezonde mix was tussen jong, oud, man en vrouw. De leeftijden van de bestuursleden schommelt tussen 25-60 jaar.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee heeft een jongerenwerking waarbij ze activiteiten organiseren voor jongeren tussen 18 en 28 jaar. Enerzijds zijn er islamitische activiteiten zoals een vorming of een lezing door een imam. Anderzijds zijn er ook leuke activiteiten zoals: bowling, paintball... Bedoeling is om de gemeenschap bij elkaar te brengen en hun tijd goed te laten doorbrengen. Tot slot zijn ze ook bezig met humanitaire hulp in binnen- en buitenland.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Deze moskee had een vrouwenwerking pré-corona waarbij ze de volgende activiteiten uitvoerden: maandelijkse vergaderingen, 1x/jaar bijeenkomst voor vrouwen met andere moskeeën (waarbij de laatste keer 800 vrouwen aanwezig waren), activiteiten voor kinderen door bijvoorbeeld een uitstap te doen naar een pretpark, organisatie van reizen naar het thuisland en wekelijks eten bereiden voor de kinderen die naar de Koranlessen komen.

5. Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imam onderzocht in de moskee. Op die manier kunnen we een beeld schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk ze een imam hebben die niet erkend is maar die een maandelijks loon krijgt van de moskee. Hij woont ook met zijn gezin in de moskee in een bovenverdiep.

“Niet erkend, hij wordt betaald door de moskee. Hij heeft een verblijfsvergunning, maar die wordt jaarlijks herbekeken waardoor hij geen zekerheid heeft om hier te blijven terwijl hij kinderen heeft die hier naar school gaan”.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imam zijn opleiding heeft genoten. Hij heeft een masteropleiding gehad in islamitische theologie in het thuisland.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imam een rol heeft in het moskeebestuur. De imam zit in het bestuur.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imam alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereikt. Hier waren alle participanten het er ook over eens dat de imam veel mensen bereikt. Naast de vrijdagpreken waar de imam alle moskeegangers bereikt, geeft hij ook dagelijkse lezingen aan mensen en lessen in het weekend voor de kinderen. De imam is ook dagelijks aanwezig in de moskee waardoor hij ook dichtbij de moskeegangers staat. Hij staat open voor iedereen en is aanwezig bij elke activiteit binnen de moskee.

"Normaal is het heel druk in de moskee en valt er wel altijd iets te organiseren voor kinderen, vrouwen en mannen, hij staat er altijd om ons te ondersteunen. We zijn ook steeds in contact met elkaar. Dus bereikt hij bijna alle lagen van de gemeenschap."

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imam over- of onder-gekwalificeerd is voor zijn job invulling in België. Alle respondenten vonden hem goed gekwalificeerd, hij moet enkel nog aan zijn Nederlands werken.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakke punten van de imam. Hier waren alle participanten overtuigd dat hij nog enkel aan zijn taal zou moeten werken, maar daarbuiten is hij een heel sterke imam die klaar staat voor iedereen. Hij is heel sociaal, hij komt goed overeen met iedereen, open en heel communicatief,. Hij is overal aanwezig en werkt veel overuren.

"Ik heb in een grote universiteit gestudeerd, ik had al ervaring als imam in ons thuisland, ik ben relatief jong en ik ben beschikbaar voor iedereen. Ik werk nog steeds aan mijn taal".

g) Taal en band met jongeren

De imam begrijpt geen Nederlands, daar werkt hij nog aan.

"Ik spreek enkel mijn moedertaal, maar ik werk hard om de taal te leren".

Iedereen was het er unaniem over eens dat de imam zeer goede banden heeft met de jongeren. De imam neemt het initiatief en geeft dagelijks lezingen. Daarnaast is hij 7/7 in de moskee aanwezig, waardoor hij toegankelijk is voor de jongeren en is hij 24/24 bereikbaar op zijn gsm. De vrouwelijke participanten waren wel van mening dat er wel een soort schaamte barrière bestaat dus de imam en de meisjes.

"Op zich wel, tussen de jongens en de imam is het laagdrempelig, ze hebben goede banden. De meisjes niet echt. "

6. Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten vonden dat het nodig is om een imamopleiding te organiseren in België. Daarbij gaven wel twee respondenten aan dat hun koepelorganisatie die opleiding zouden moeten erkennen. Eén deelnemer poneerde dat er zich veel leerlingen zouden inschrijven. Een andere participant was een beetje sceptisch omdat hij vreest dat de moskeeën verplicht zullen worden om zo'n imam aan te stellen.

"Klinkt goed, het is ideaal om samen te werken met de overheid, Het is onze droom om onze kinderen hier op te leiden als toekomstige imams".

“Niet slecht, maar er mogen geen beperkingen komen, zoals ons verplichten om zo’n imam aan te stellen in onze moskee”.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust op wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo’n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten gevonden, namelijk: het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, moskeeverenigingen, islamitische organisaties van de verschillende etniciteit in ons land en academische instellingen. Eén respondent poneerde dat hun koepelorganisatie ook van de partij moet zijn.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten voorzien worden, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. De meerderheid van de participanten verkozen minimum een bacheloropleiding. Voor deze keuze werd geen specifieke reden opgegeven. De deelnemers die opteerden voor een masteropleiding gaven als argument dat zij ook keken naar een masterdiploma als voorwaarde bij het aanstellen van een imam. Zeven van de acht participanten vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit zijn van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kan me iedereen op dezelfde lijn krijgen. Eén deelnemer vond dat iedereen aan de opleiding zou kunnen starten.

“Universiteit omdat dit ook onze voorwaarde was toen we onze imam zochten”.

“Ja een ingangsexamen, om alles nog eens na te checken”.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen is het er wel unaniem over eens dat er zowel aandacht moet gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijke vakken. De imam gaf de volgende opsomming: Koran, aqida, fiqh, goed gedrag en juiste lezing van de Koran. Hij opteerde voor een analoge opleiding zoals in het thuisland.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo’n imamopleiding. Hierbij was er een rode draad te vinden bij de antwoorden van de respondenten. Het zou een specialist moeten zijn die we eerst en vooral hier moeten proberen te vinden. Als alternatief zou er gezocht kunnen worden in het buitenland naar gekwalificeerde lectoren die de Engelse taal machtig zijn. Eventueel kan er ook een samenwerking zijn met buitenlandse universiteiten. De imam van de moskee was van mening dat hij ook gekwalificeerd is om de lessen te kunnen geven.

“Ik zou dat kunnen doen, kijken in het buitenland, kijken naar ervaringen van buitenland en samenwerken met hun. Engelssprekende lectoren sturen”.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) moeten zijn of zich slechts moeten focussen op de activiteiten in de moskee zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden. Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze later eventueel een job zouden aanbieden. Op voorwaarde dat hij goedgekeurd wordt door de koepelorganisatie en hij de moedertaal kan spreken.

Daarnaast vonden ook alle respondenten dat imams multifunctioneel moeten zijn, waarbij alle deelnemers van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder is en meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt dan in het thuisland.

Een opvallende opmerking van één van de respondenten was dat hij de imam die hier zijn opleiding heeft genoten samen zou laten werken met de bestaande die zijn opleiding heeft genoten in het buitenland. Op die manier kan de eerste imam zijn ervaringen doorgeven aan de nieuwe imam.

“Ja, maar ik heb een voorwaarde; want hier een imam aanstellen als 21-jarige is veel te jong, ik zou hem eerst als 2de imam aanstellen zodat hij tijdens zijn job nog veel kan bijleren van de 1ste imam. Hij moet natuurlijk ook onze taal kunnen.”.

7. Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliseringstrajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Drie van de acht respondenten vonden dit een goed idee, zeker op vlak van “omgang met kinderen”. Ze vonden niet dat er daar een beloning aan gekoppeld hoefde te worden. Opvallend in deze bevraging was dat de meerderheid van de deelnemers vonden dat dit niet nodig was voor de imam, tenzij het gepaard ging met een erkenning.

“Niet echt nodig, maar dit moet gepaard gaan met een erkenning. Wij zijn niet zoals andere koepelorganisaties die imams sturen voor slechts 4 jaar, wij willen onze imam hier voor altijd”.

Bijlage 9: Algemene samenvatting onderzoeksresultaten

1 Het officieus islamonderrichtinstituut

a) Doelstelling

In de eerste plaats stond de vraag centraal wat de doelstellingen zijn van het officieus islamonderrichtinstituut. Uit de interviews blijkt dat alle moskeeën zich focussen op het leren lezen van de Koran, de Arabisch taal, deels memoriseren van de Koran, leren bidden en de basisregels van de islam. Bij sommige etniciteiten werd ook het belang onderstreept van het aanleren van de moedertaal. Het is duidelijk dat zowel ouders, als de moskeeën zelf de focus plaatsen op het kunnen reciteren van de Koran in het Arabisch, waardoor dat Arabisch leren lezen prioritair is. Daarbij moeten ze een aantal kleine hoofdstukken van de Koran van buiten kennen (voldoende om het gebed te kunnen verrichten). Dit wordt beschouwd als de belangrijkste praktische aanbidding dat een moslim zou moeten verrichten. Enkele moskeeën van niet-Arabische origine vinden het ook belangrijk om de eigen taal onder de knie te krijgen. Ze zijn immers van oordeel dat het essentieel is om hun identiteit te bewaren. Eén moskee poneerde dat ze via het islamonderricht ook de leerlingen inzichten gaven over de maatschappij.

b) Capaciteiten van de leerkrachten

Tijdens het onderzoek werd er gepeild naar de capaciteiten van de leerkracht. Drie van de acht moskeeën vonden dat de leerkrachten de Arabische taal machtig moeten zijn en kennis moeten hebben van de Koran. Dit waren dan ook moskeeën met een Arabische etniciteit. In tegenstelling hiervan vonden drie andere niet-Arabische moskeeën dat het gebruik van de moedertaal belangrijk is bij de leerkracht. Drie moskeeën die verbonden waren aan een internationale koepelstructuur hebben toestemming nodig van deze laatste vooraleer ze een leerkracht kunnen aanstellen. Toestemming kan verkregen worden door een test af te leggen. Wat opvallend is binnen dit onderzoek is dat er bij twee moskeeën met dezelfde etniciteit het de imam zelf is die de lessen verzorgde. Vervolgens vonden twee moskeeën het ook belangrijk om een pedagogisch diploma te kunnen voorleggen. Verder poneerden twee moskeeën dat de docenten een diploma en ervaring zou moest hebben van het thuisland. Tot slot was het ook heel opvallend dat er slechts drie moskeeën waren die het belangrijk vonden dat de leerkrachten Nederlands konden spreken. Hierbij waren het moskeeën met een niet-Arabische etniciteit die noch kennis van de Nederlandse taal, noch van de Arabische taal als voorwaarde stelden bij de aanstelling van een leerkracht. Uiteraard moet de docent wel Arabisch kunnen lezen. Het stellen van hoge eisen aan leerkrachten is natuurlijk een zeer moeilijk gegeven voor de moskeeën aangezien ze met allemaal vrijwilligers werken. Als er met vrijwilligers wordt gewerkt kunnen er immers niet altijd te hoge eisen gesteld worden, waardoor dit soms ten kosten gaat van de kwaliteit van het onderwijs. Binnen de erkende moskeeën was het wel de imam die het lesgeven voor zijn rekening nam.

c) Doorstroom naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut

Alle participanten van alle moskeeën vonden het een goed idee om de leerlingen van hun moskee te laten doorstromen naar een erkend officieus islamonderrichtinstituut per provincie of gemeente. Hierdoor zouden de leerlingen immers een goede vooropleiding genieten voor een verdere studie als imam. Eén participant plaatste wel de kanttekening dat ze wel moesten weten wat er precies wordt geleerd in die erkende scholen en wie er de leerkrachten zouden zijn. Een andere participant uitte zijn zorgen over een eventuele geheime agenda, waarbij de overheid een bepaalde vorm van islam zou willen opleggen. Eén moskee eiste een erkenning van hun internationale koepelorganisatie. Het opstarten van een islamitische secundaire school vonden sommigen een beter idee. Een andere deelnemer vond dat er weinig toekomstperspectief is om imam te worden, waardoor er eerst zou moeten gefocust worden op het meer aantrekkelijk maken van het statuut van de imam. Om dit te kunnen doen zouden er alvast meer moskeeën moeten erkend worden. Tot slot vreesde één respondent dat er weinig of geen interesse zou bij jongeren.

d) Belang

Alle participanten en moskeeën waren het er unaniem over eens dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk is om de Koran in het Arabisch te kunnen lezen, om enkele kleine hoofdstukken te memoriseren en vervolgens de dagelijks gebeden uit te voeren. Daarnaast vonden de meeste moskeeën het ook belangrijk om de basiskennis over de islam mee te geven aan de kinderen. Drie moskeeën gaven aan dat ze zich vragen stelden bij de betrokkenheid van de ouders. Ze hadden immers de indruk dat sommige ouders de moskee zien als een soort opvang waar ze hun kinderen kunnen droppen en waardoor de eigen verantwoordelijkheid om hun kinderen islamitisch op te voeden, wegvallen. Daarnaast waren er ook drie moskeeën die het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk vonden zodat de kinderen op het rechte pad zou blijven. Hierbij was er zelfs een vrees vanuit één moskee dat “onze” kinderen zullen eindigen zoals de christenen in ons land, waarbij ze hun religie links zullen laten liggen. Vervolgens poneerden twee moskeeën dat het officieus islamonderrichtinstituut belangrijk was om de juiste normen en waarden mee te geven aan de kinderen en om de levenswijze van de profeet te leren. Tot slot was het opvallend dat er twee moskeeën van dezelfde etniciteit veel belang hechten aan de kennis van de moedertaal, dit vanuit de idee dat dit tot hun identiteit behoort.

e) Materiaal

Tijdens het onderzoek werd er gevraagd of de moskeeën nood hadden aan didactisch materiaal en leermateriaal. Volgens de bevragingen was er geen nood aan leermateriaal, aangezien alle moskeeën gebruik maken van bestaande boeken die overal te verkrijgen zijn. Eén moskee was momenteel wel aan de slag om eigen leermateriaal te maken. . Vijf van de acht moskeeën geven trouwens nog traditioneel les zonder beamer en smartbord. Zij gaven aan dat ondersteunend materiaal meer dan welkom was. Drie moskeeën gaven aan zelf geen klaslokalen te hebben. Een reden hiervoor is de grote van de gemeenschap. Hoe groter de gemeenschap hoe meer donaties om te investeren in ruimte en didactisch materiaal. Erkenning kan hierbij uiteraard ook soelaas bij bieden. De moskee die het beste uitgerust was en organisatorisch heel sterk stond, gaf aan dat dit mogelijk was omdat ze erkende moskee waren.

f) Sterktes/zwaktes van het officieus islamonderrichtinstituut

De respondenten hebben de vraag gekregen wat de sterkste punten waren van hun officieus islamonderrichtinstituut en wat er beter zou kunnen in de toekomst. Zes van de acht moskeeën antwoordden dat hun sterkste punt hun leerkrachten zijn. Bij drie moskeeën was het de imam zelf die de lessen verzorgt binnen het officieus islamonderrichtinstituut. Van deze drie moskeeën waren er wel twee erkend, waardoor dit behoort tot het takenpakket van de imam. De respondenten vonden het uitstekende imams. Twee grote moskeeën (met een grote gemeenschap) spraken over het feit dat ze een heel goede organisatie en grote klaslokalen hadden. Eén ervan was erkend waardoor ze dan ook meer hun middelen konden gebruiken voor ruimte en ondersteunend didactisch materiaal. Deze twee moskeeën maakten ook gebruik van leerkrachten met een pedagogisch bekwaamheidsbewijs. Organisatorisch en qua ruimte waren deze twee moskeeën (moskee 4 en 6) echt wel uitstekend. Opvallend was dat er één moskee poneerde dat hun sterkste punt was dat ze de ware islam doorgeven aan de leerlingen. De leerkrachten zijn hier duidelijk de draaischijven van het officieus islamonderrichtinstituut.

Op gebied van werkpunten vonden zes van de acht moskeeën dat ze meer ruimte nodig hadden. Zelfs diegene die al veel ruimte hadden, wensten nog meer ruimte. Het probleem ligt hem hier ook duidelijk dat er te weinig middelen zijn. Daarnaast vonden drie moskeeën dat ze meer gekwalificeerde leerkrachten nodig hadden. Sommige moskeeën hebben 6-8 leerkrachten en anderen slechts één, waardoor dat ze extra geschikte mankrachten zeker kunnen gebruiken. Tot slot kwamen ook de volgende zaken aan bod: ouderbetrokkenheid, betere communicatie, beter didactisch materiaal en meer focus op begrip van de Koran.

g) Taal en band met andere moskeeën

De talen die gebruikt worden tijdens de lessen in het officieus islamonderrichtinstituut zijn volgens de helft van de moskeeën Nederlands en Arabisch. De andere helft spreekt de moedertaal tijdens de Koranlessen.

De moskeeën die behoren tot een internationale koepelvereniging hebben banden met alle moskeeën behorende tot diezelfde koepelorganisatie. Ze gebruiken allemaal dezelfde boeken en leerplannen.

2 EMB

a) Relatie EMB en raad van theologen/communicatie

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar de relatie en communicatie tussen de moskee en EMB/raad van theologen. Vijf van de acht moskeeën (niet erkende) hadden geen relatie en weinig of zelfs geen communicatie met de EMB. Meer zelfs, een aantal moskeeën gaven aan dat de EMB geen meerwaarde biedt voor de moslimgemeenschap. Men heeft de indruk dat er weinig respons van hun kant uit is en dat hun eigen belangen primeren. Ze werken op een passieve manier en ze zouden meer verantwoordelijkheden moeten opnemen om serieuze werkende structuren te organiseren. De moskeeën hadden heel veel twijfels over de rol van de EMB en gaven aan hun vertrouwen erin kwijt te zijn. Daarentegen hadden twee erkende moskeeën wel een goede relatie en communicatie met de EMB. Opvallend was dat er één niet-erkende moskee ook een goede band had met de EMB, maar dit kwam omdat de voorzitter van die moskee de voorzitter van de EMB persoonlijk kende. De communicatie over de coronamaatregelen liepen wel heel positief volgens de meeste moskeeën.

Geen enkele moskee gaf aan dat ze een band hadden met de raad van theologen. De meesten wisten het bestaan er zelfs niet van. Sommige moskeeën gaven aan er ook geen nood aan te hebben, aangezien ze zelf een imam hadden die voldoende gekwalificeerd was en al hun theologische kwesties zelf konden beantwoorden.

b) Koepelstructuur

Er werd gevraagd aan de bestuursleden of ze ooit gedacht hadden om een vereniging te starten met alle moskeeën van de buurt om zo een betere samenwerking met de stad te starten. Tijdens de interviews bleek dat vijf van de acht moskeeën al in zo'n koepelstructuur zaten. De overige drie moskeeën staan daar zeker voor open maar in praktijk blijkt het niet altijd een evidentie. Zo is er een moskee die als enige moskee fungeert van zijn stad, waardoor dat ze eigenlijk een koepel moeten gaan vormen met moskeeën van andere steden. Dit zou dan op provinciaal niveau zijn, maar dit acht men niet haalbaar. Drie van de laatste genoemde vijf moskeeën behoren tot een koepelstructuur waarbij alle moskeeën betrokken zijn van de stad, ongeacht hun etniciteit. Elkeen was tevreden over deze structuur. De overige twee moskeeën zaten in een andere soort koepelstructuur waarbij er rekening gehouden wordt met de etniciteit van de moskee.

Hierbij was er een participant die het reilen en zeilen heel goed kent binnen de moskeeën, met veel ervaring, met veel theologische kennis en veel aanzien bij de moskeegangers. Hij was van mening dat de bestaande koepelstructuren een gebrek hadden aan gekwalificeerde, competente en redelijke mensen. Waarbij bovendien favoritisme vaak aanwezig was binnen de bestaande structuren. Persoonlijk als onderzoeker en als jarenlange moskeeganger sta ik wel achter deze verklaring. Er zijn vaak mensen die aan het stuur staan binnen zo'n koepelorganisaties die geen affiniteit hebben met de moskee.

c) Strategische allianties

Tijdens de interviews hebben de respondenten de vraag gekregen of er bepaalde strategische allianties binnen of buiten de islamitische geloofsgemeenschap aangegaan konden worden ter ondersteuning van de te ontwikkelen initiatieven van de Vlaamse overheid inzake de lokale geloofsgemeenschap. Zes van de acht moskeeën beweerden dat alles welkom was, maar dat de erkenning van de moskee van primair belang was. Eén moskee had er weinig vertrouwen in dat dit er ooit nog van zou komen. Een andere moskee wenste enkel het behoud van hun huidige imam aangezien hij op ieder moment

teruggestuurd kon worden naar hun thuisland, omdat zijn papieren niet in orde waren. Twee moskeeën vonden dat er een gezamenlijk leerplan gemaakt moest worden die door alle moskeeën gevolgd konden worden. Op die manier zou elke moskee dezelfde leerplandoelstellingen hebben. Deze vraag werd moeizaam beantwoord door de meeste respondenten aangezien ze aangeven te komen met hun eigen problemen.

3 Maatschappelijke relevantie

a) Rol

Tijdens de interviews werd de maatschappelijke relevantie van de moskee onderzocht. Hierbij werd er enerzijds gekeken naar de rol van de moskee tegenover de moslimgemeenschap, en anderzijds voor de bredere samenleving. Bij deze bevraging werd het duidelijk dat alle moskeeën zichzelf zagen als een ontmoetingscentrum waar er religieuze activiteiten plaatsvinden voor jong en oud. Waarbij er steeds aandacht was voor het mentale welzijn van de moskeegangers. Drie moskeeën focusten zich vooral op de jeugd en de opvoeding. Ze wilden dat de jongeren opgroeien tot voorbeeldige burgers met hoge ethische principes waarbij ze kunnen bijdragen aan onze maatschappij. Alle moskeeën wilden deel uitmaken van de maatschappij en zich positief profileren binnen hun stad door zicht ten dienste te stellen van de maatschappij. Hierbij was er één moskee die hieraan toevoegde dat zij de echte islam wilden tonen en dat ze het negatieve beeld dat bestaat binnen onze maatschappij wilden ontcrachten. Een andere moskee poneerde dat ze een brug wilden zijn tussen de oudere moslims (vooral 1ste generatie moslims die de taal nog niet machtig zijn) en onze hedendaagse samenleving.

b) Communicatie

Gedurende de interviews werd gekeken hoe de communicatie verloopt van de moskee naar de buitenwereld en naar de moskeegangers toe. Alle moskeeën gaven aan dat de communicatie naar de moskeeganger via de volgende kanalen verloopt: vooral tijdens de vrijdagpreken, facebookpagina, dagelijkse gebeden en soms via informatiepaneel aan de ingang van de moskee. Naar de buitenwereld toe gaat het vaak via mail naar de lokale besturen.

c) Ondersteuning

De participanten hebben de vraag gekregen of de moskee op een bepaalde manier zou kunnen worden ondersteund in het versterken van hun management, informeel onderwijs, transparantie en communicatie. Alle moskeeën die nog niet erkend zijn, waren het er unaniem over is dat ze eerst en vooral erkend wilden worden als moskee. Hierbij was er wel één respondent die redelijke sceptisch was en die van mening was dat de overheid al veel valse beloften had gedaan. Daarnaast vonden de meeste moskeeën dat ze zeker middelen en ondersteuning welkom zou zijn voor hun informeel onderwijs. Hierbij dachten ze aan een verloning van hun onderwijspersoneel, grotere ruimtes en betere uitgeruste lokalen. Twee moskeeën waren van mening dat hun leerkrachten zowel inhoudelijk als didactisch nascholing zouden kunnen gebruiken. Vervolgens waren er nog twee andere moskeeën die een SharePoint, waar leerkrachten en moskeeën hun lesmaterialen op zouden kunnen plaatsen en delen, een goed idee vonden. Hierbij kwam de suggestie om de huidige SharePoint van de islamleerkrachten (die veel positieve feedback heeft ontvangen) door te trekken en uit te breiden. Tot slot was één moskee van oordeel dat het nodig was om elke moskee te verplichten om één persoon per moskee workshops te laten volgen over moskeemanagement, boekhouding en wetgeving vzw's.

4 Bestuur

a) Samenstelling

In dit onderzoek werd er ook onderzocht hoe de samenstelling van de raad van bestuur er uitzag binnen de moskee. Vijf van de acht moskeeën beschikken over een gezonde tot zeer gezonde mix binnen hun bestuur. Het bestuur bestaat immers uit zowel jonge als oudere mannen en vrouwen. De opvallendste moskeeën met een zeer gezonde mix waren moskee 4 en 8 aangezien ze daar bestuursleden hadden van zeer jonge leeftijden (25 jaar). Moskee 7 viel ook op omdat ze een bestuur hadden bestaande uit veel verschillende etniciteiten. Drie van de acht moskeeën hadden geen

vrouwen in hun bestuur. Opvallend hierbij was moskee 3 die sprak over een ongezonde mix tussen jong en oud, omdat er een generatiekloof bestaat binnen hun bestuur die voor wrijvingen zorgt.

b) Jeugdwerking

Gedurende de interviews werd gepeild of er een jeugdwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Slechts binnen twee moskeeën van de acht is er een jeugdwerking aanwezig. Twee andere moskeeën hadden pré-corona eveneens een jeugdwerking. Via de jongerenwerkingen worden activiteiten georganiseerd voor jongeren. Enerzijds zijn er islamitische activiteiten zoals Koranlessen, taalwedstrijden en een vorming of een lezing door een imam. Die lezingen hoeven niet altijd religieus te zijn. Anderzijds zijn er ook leuke activiteiten zoals: bowling, paintball, feestjes, winterpoets van de stad, uitstappen en sportactiviteiten. Bedoeling is om de gemeenschap bij elkaar te brengen en hun tijd goed door te brengen. Tot slot zijn ze ook bezig met humanitaire hulp in binnen- en buitenland. Moskee 4 heeft zelfs een speciale ruimte binnen hun moskeegebouw voor de jongeren waar ze gezellig kunnen vertoeven. Deze moskee is weliswaar wel erkend waardoor ze ook financieel sterker staan tegenover de rest van de moskeeën. Vier moskeeën hebben geen jeugdwerking. De voornaamste reden daarvoor is dat ze te weinig ruimte hebben en dat er niemand is die zich daarmee wil bezighouden. Vele moskeeën klagen ook dat het zeer moeilijk is om de jongeren te betrekken binnen de moskeeën.

c) Vrouwenwerking

Tijdens het empirische onderzoek werd er gekeken of er een vrouwenwerking aanwezig is in de moskee en wat hun activiteiten zijn. Drie van de acht bevraagde moskeeën hebben geen vrouwenwerking. Vijf van de acht moskeeën hebben wel een vrouwenwerking die zelfs in sommige gevallen beter werkt dan bij de mannen. Ze voeren volgende activiteiten uit: vergaderingen, bijeenkomsten, activiteiten voor kinderen, organisatie van reizen, eten voorbereiden, kuisen van de moskee, religieuze lessen, inzamelingen organiseren ten voordele van de moskee, zorgen voor iftarmaaltijden en voedselpakketten.

5 Huidige imam

a) Erkend/betaling

Tijdens het empirisch onderzoek werd de huidige imams onderzocht in de moskeeën. Op die manier hoopten we om enigszins een beeld te schetsen van de huidige imams in ons land. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat de meeste imams niet erkend zijn en dus afhankelijk zijn van de financiële steun van de bestuursleden van de moskeeën. Slechts twee moskeeën hadden erkende imams (één moskee had zelfs 3 erkende imams) die betaald worden door de overheid. Wat heel opvallend was tijdens dit onderzoek was dat er drie moskeeën zijn die zonder imam zitten. Twee ervan zijn wanhopig op zoek naar een imam, maar laten wel optekenen dat ze een fulltime imam niet kunnen betalen. Dus kijken ze naar imams die het vooral vrijwillig willen komen doen. Voor de vrijdagpreken komt er wel een imam die daarvoor een vergoeding krijgt. Eén moskee zou in principe een imam gestuurd krijgen vanuit het thuisland door hun koepelorganisatie, maar de imam krijgt geen visum van de overheid. Nochtans zou de koepelorganisatie instaan voor de financiële vergoeding van deze imam. Daarbovenop is deze moskee de grootste moskee van zijn stad met een heel grote geloofsgemeenschap en die moeten het doen met gepensioneerde islamleerkrachten die de vrijdagpreken komen verzorgen.

Opvallend tijdens de bevraging was de getuigenis van een imam die poneerde dat sommige moskeeën geen erkenning willen omdat ze vinden dat een imam geen al te groot loon mag ontvangen. Zij mogen volgens hen niet materialistisch zijn en dus niet te welvarend zijn. Echter, dit brengt het neveneffect met zich mee dat sommige imams zich genoodzaakt voelen om nog praktijken tegen betaling te doen zoals magie en geestenuitdrijving.

b) Opleiding

Er werd gepolst tijdens het onderzoek waar de imams hun opleidingen genoten. Vijf van de acht imams behaalden hun master islamitische theologie uit het buitenland. Opvallend was dat er twee imams zijn die een doctoraat behaalden in het buitenland. Bij één imam was er geen sprake over een diploma, maar wel dat hij ook van het buitenland kwam. Opvallende vaststelling is dus dat er geen enkele imam is die een opleiding in België of in Europa heeft genoten.

c) Rol moskeebestuur

Tijdens de bevraging werd gepolst of de imams een rol hebben in het moskeebestuur. Bijna alle imams hadden of zouden een rol krijgen in het bestuur van de moskee. Frappant was dat er één moskee poneerde dat een imam nooit een rol kreeg binnen het bestuur. Opmerkelijk was ook de bemerking van een imam die zei dat vele moskeebesturen zich vaak willen moeien met theologische zaken, waardoor ze de imams vaak een passieve rol geven binnen het bestuur. Soms gaan bestuursleden dit ook strategisch aanpakken door de imam uit het bestuur te houden wegens zijn houdbaarheidsdatum.

d) Bereik moskeegangers

Er werd gekeken tijdens het onderzoek in hoeverre de imams alle of slechts een deel van de moskeegangers (jong, oud, vrouwen) bereiken. Hier waren alle participanten het erover eens dat de imams vooral mensen bereiken die aanwezig zijn tijdens de vrijdagpreken. Naast de vrijdagpreken waren er vier imams die open stonden voor iedereen en die vaak aanwezig waren in de moskee, waardoor ze dichtbij de moskeegangers stonden. Twee onder hen gingen zelfs dagelijks lezingen verzorgen en lessen geven in het weekend voor de kinderen. Een andere onder hen, die net nieuw aangesteld was, was van plan om wekelijks thuis gezinnen te gaan bezoeken. In één moskee bestond er een discrepantie tussen de bestuursleden (inclusief de imam) en de moskeegangers. Volgens de bestuursleden bereikte de imam alle moskeegangers, terwijl een andere, vrouwelijke respondent vermeldde dat de imam geen vrouwen bereikte en waarbij een jonge participant van mening was dat de onderwerpen dat de imam gebruikte vaak ver liggen van de realiteit waarin de jongeren zich bevinden. Hierdoor bereikte hij ook geen jongeren, aldus de respondent.

e) Kwalificatie

Bij de bevraging werd er getoetst in hoeverre de imams over- of onder-gekwalificeerd zijn voor hun job invulling in België. In drie moskeeën waren er onenigheden tussen enerzijds de bestuursleden en de imam en anderzijds de moskeegangers. In 1 moskee werd een imam geïnterviewd die nog maar net af en toe aanwezig was in de moskee, waardoor de moskeegangers hem niet kenden. De respondenten vonden dat de imams onder-gekwalificeerd waren en ze vaak een salafistisch discours hanteerden. Bij moskee 3 waren de bestuursleden van mening dat hun imam goed gekwalificeerd is, maar de moskeegangers daarentegen vonden dat hij niet bezig was met de maatschappij, niet met de jongeren en te weinig aanwezig was in de moskee. Aangezien hij slechts op vrijdag aanwezig was in de moskee. Vervolgens poneerden de bestuursleden van moskee 6 dat de plaatsvervangende imams goed gekwalificeerd zijn, terwijl de moskeegangers vonden dat ze niet de realiteit kenden van de jongeren en niemand konden motiveren. Vervolgens vonden drie moskeeën dat hun imam goed gekwalificeerd was. Tot slot waren er twee moskeeën die van mening waren dat hun imam overgekwalificeerd waren.

f) Sterkte/zwakte

Tijdens het empirisch onderzoek werd er gekeken naar de sterke en zwakte punten van de imams. Hier waren alle participanten en moskeeën overtuigd dat het grootste werkpunt van de imams de Nederlandse taal was. Bij moskee 3 was er volgens de moskeegangers sprake van een terughoudende opstelling en weinig-initiatief-nemende imam. Vervolgens vonden drie moskeeën dat hun imams goede predikers waren en steeds openstonden voor iedereen. Tot slot poneerden vier moskeeën dat hun imams sterke theologische kennis hadden.

g) Taal en band met jongeren

De helft van de imams spraken enkel Arabisch en de andere helft sprak enkel de eigen moedertaal. Enkele imams poneerden dat ze basiskennis hadden van de Nederlandse taal. Maar de preken gebeurden sowieso in de Arabische taal of in de moedertaal. In dit onderzoek sprak geen enkele imam vlot Nederlands. Ook gebruikte geen enkele imam de Nederlandse taal bij hun preken. De meesten vonden dit wel belangrijk en probeerden er daarom ook aan te werken. Eén imam was van mening dat de taal niet het belangrijkste was maar wel de theologische kennis. Hierbij gaf hij naar analogie met wat er in Nederland gebeurd, waarbij er jonge predikers die de taal machtig waren soms verkeerde informatie meegaven aan de jongeren omdat ze geen grondige theologische studies hadden gedaan. Er waren slechts twee moskeeën waarbij alle participanten aangaven dat de imam een zeer goede band had met de jongeren. Weliswaar ging het hem hier over jongeren die dezelfde taal en etniciteit hadden als hun imam, want anders zou de taal een spelbreker zijn. In deze moskeeën namen de imams het initiatief en gaven ze dagelijks lezingen. Eén ervan was wel erkend, waardoor dit tot zijn takenpakket behoorde. Daarnaast waren ze 7/7 in de moskee aanwezig, waardoor ze toegankelijk waren voor de jongeren en ze 24/24 bereikbaar waren op hun telefoons. Volgens een aantal vrouwelijke participanten bestond er wel een soort schaamte barrière tussen de imams en de meisjes. Eigenlijk zou er ook theologisch geschoolde vrouwen moeten zijn, die het woord zouden kunnen bieden en die banden zouden kunnen scheppen met de meisjes. Vervolgens zijn er twee moskeeën waarin er een discrepantie was tussen de bestuursleden (en imam) en de moskeegangers. Waarbij de bestuurders van mening waren dat de imams wel banden hadden met jongeren, terwijl de moskeegangers stelden dat er geen band was. Deze laatste beargumenteerden dit met de vaststelling dat er slechts weinig jongeren kwamen naar de imams wegens de taalbarrière. Hierbij poneerden een aantal respondenten dat de jongeren het zelfs taboe vonden om naar de imam te gaan en dat er een bepaalde schaamte heerste. De imams namen geen initiatief en de jongeren gingen daarom liever op zoek naar een islamleerkracht of iemand in de familie met wat kennis over de islam. Als dit laatste niet aanwezig was, werd gesteld dat ze een zoektocht startten op het internet met alle gevolgen van dien. Eén participant zei dat het behoorde tot hun cultuur dat imams zich bezighielden met de ouderen in hun gemeenschap. Tot slot waren er nog drie andere moskeeën die unaniem overeenkwamen dat de imams geen banden hadden met de jongeren, aangezien de imams in deze moskeeën enkel en alleen aanwezig waren tijdens de vrijdagpreken, waardoor er zelfs geen mogelijk bestond om een band te creëren met de jeugd. Hierbij gaf wel één moskee de opmerking dat de het ook lag aan de jongeren zelf, aangezien ze zelden naar de moskee kwamen. Eén moskee had net een nieuwe imam aangesteld, waarbij hun bedoeling was om een goede band te scheppen met de jongeren.

6 Imamopleiding

a) Nood

Tijdens het empirisch onderzoek werd ook gepeild naar verschillende aspecten van een toekomstige imamopleiding. Alle participanten en moskeeën vonden dat het nodig was om een imamopleiding te organiseren in België. Op die manier konden hier imams opgeleid worden die opgegroeid zijn in onze context, de taal machtig zijn en de juiste theologische kennis bezitten. Dit zou voor iedereen het ideale scenario zijn. Hierbij zouden de hoger geschetste problemen grotendeels verdwijnen en zouden niet zonder imams zitten. Uiteraard kwamen er veel vragen en voorstellen naar boven tijdens het onderzoek. Zo waren er twee moskeeën die zich de vraag stelden of er wel de juiste islam zou worden gedoceerd. Vier andere moskeeën hadden als voorwaarde dat hun koepelorganisatie deze opleiding zou moeten goedkeuren. Eén moskee vond dat men beter zou werken aan het oprichten van een erkende islamitische middelbare school in vergelijking met hun thuisland. De vrees bestond ook dat de moskeeën verplicht zouden worden om zo'n imam aan te stellen. Volgens één moskee ging het ook een uitdaging zijn om de interesse op te wekken bij de jongeren. Tot slot poneerde twee moskeeën dat er eerst en vooral moest gewerkt worden aan een toekomstperspectief en aan het statuut van een imam vooraleer te starten met een imamopleiding. Hierbij gaf een respondent de vergelijking met de huidige islamleerkrachten: voor hen is er veel werkgelegenheid waardoor er nu ook meer inschrijvingen zijn voor zowel de bachelor – als de masteropleiding.

b) Organisatie

Vervolgens werd er gefocust op wie zich allemaal zou moeten ontfermen over de organisatie van zo'n opleiding. Hierin werd er ook een rode draad bij de participanten en moskeeën gevonden. Het moet een samenwerking zijn van verschillende instanties zoals: de overheid, EMB, moskeeverenigingen, islamitische organisaties van de verschillende etniciteit in ons land, comité van imams en academische instellingen. Maar vooral bekende geleerden en koepelorganisaties van bepaalde etniciteiten. Eén moskee vond dat de EMB niet betrokken hoefde te zijn binnen zo'n organisatie. Een andere moskee vond dat het netwerk van islamexperten en cirra ook van de partij moesten zijn.

c) Ingangsexamen en onderwijsinstituut

Daarna werd de vraag gesteld of er eeningangsexamen zou moeten worden voorzien, of dat een certificaat van een erkende moskee voldoende zou moeten zijn. Vervolgens werd er gepeild in welk onderwijsinstituut dit best zou plaatsvinden. Alle participanten verkozen minimum een bacheloropleiding. De meerderheid van de respondenten stelden echter als voorkeur een masteropleiding. De deelnemers die opteerden voor een masteropleiding gaven de volgende argumenten: bij het aanstellen van een imam komende uit het buitenland wordt er ook steeds gekeken naar een masteropleiding, het moet een stevige opleiding zijn, in het thuisland is het ook een master en het geeft een betere indruk. De meerderheid van de participanten en moskeeën vonden het sowieso nodig om een ingangsexamen te doen, zelfs als de studenten in bezit waren van een certificaat van een erkende moskee. Op die manier kon men iedereen op hetzelfde niveau brengen.

d) Lesinhoud

Waar vele respondenten het moeilijk mee hadden tijdens het empirisch onderzoek was de vraag welke de lesinhouden zouden moeten zijn in een effectieve imamopleiding. Iedereen was het er over eens dat er zowel aandacht moest gegeven worden aan theologische, als aan maatschappelijke vakken.

e) Professoren

Een belangrijke en moeilijke vraag in dit onderzoek was, wie de ideale lesgever zou zijn voor zo'n imamopleiding. Hierbij was er een rode draad te vinden in de antwoorden van de respondenten. Het zou een specialist moeten zijn die we eerst en vooral hier zouden moeten proberen te vinden. Iemand die onze of minimaal de Europese context kent. We zouden moeten op zoek gaan naar imams hier in België met een specialisatie in een bepaald vak, op die manier creëren we sterke studenten. Wat ook tot de mogelijkheden zou kunnen behoren is om mensen met een master in theologie te laten doctoreren, op die manier zouden we zelf docenten kunnen opleiden. Enkele respondenten vonden het ook belangrijk dat er docenten aanwezig waren van verschillende stromingen, op die manier voelt iedereen zich vertegenwoordigd binnen de opleiding en krijgen de studenten een brede waaier aan informatie van de verschillende stromingen. De meerderheid vond wel dat de islamitische lessen moesten gegeven worden door moslims. Als alternatief zou er gezocht kunnen worden in het buitenland naar gekwalificeerde lectoren die de Engelse taal machtig zijn. Eventueel kan er ook een samenwerking zijn met buitenlandse universiteiten. Eén participant vond dat online lessen in samenwerking met bekende universiteiten ook als oplossing zou kunnen dienen. Eén moskee vond dat hun koepelorganisatie zich hierover moest ontfermen. Sommige imams van moskeeën waren van mening dat zij zelf ook gekwalificeerd waren om de lessen te kunnen geven.

f) Multifunctioneel/stagiairs/job

Ten slotte werd er gekeken of moskeeën open zouden staan om stagiairs te aanvaarden en werd er ook de vraag gesteld of imams multifunctioneel (lessen geven, bemiddelen bij familiegeschillen, bezig zijn met de jeugd, maatschappelijk actief zijn, ...) zouden moeten zijn of zich enkel zouden moeten focussen op de activiteiten in de moskee (zoals gebeden en vrijdaggebeden voorleiden). Alle participanten waren het er over eens dat ze zeker stagiairs zouden aanvaarden en ze later eventueel een job zouden aanbieden. Sommige moskeeën verbonden hier wel voorwaarden aan: drie van de acht moskeeën moest eerst de goedkeuring hebben van hun koepelorganisatie vooraleer ze een imam

zouden kunnen aanstellen. De helft van de bevroegde moskeeën hadden de moedertaal ook als voorwaarde verbonden aan een eventuele aanstelling. Een opvallende opmerking van enkele respondenten was dat ze de imam die hier zijn opleiding had genoten zouden laten samenwerken met de bestaande die zijn opleiding genoot in het buitenland. Op die manier zou de eerste imam zijn ervaringen kunnen doorgeven aan de nieuwe imam. De nieuwe imam kon zich dan zo focussen op de jongeren en zou zijn preken dan in het Nederlands kunnen geven. De bestaande imam zou zich dan verder kunnen focussen op de oudere moskeegangers en zo zou de taal- en jongerenproblematiek opgelost geraken.

Daarnaast vonden ook bijna alle respondenten en moskeeën dat imams multifunctioneel zouden moeten zijn, waarbij ze van mening waren dat de job als imam hier in België zwaarder was en meer verantwoordelijkheden met zich meebracht als in het thuisland. Hierbij gaf een imam een getuigenis van hoe zwaar en hoe ondraaglijk het statuut van een imam is. Hij vermeldde dat de imam te veel taken heeft binnen als buiten de moskee zoals: geboortes zegenen, huwelijken voltrekken, begrafenis-ceremonies begeleiden, geschillen oplossen, enz. Daarnaast wordt de imam verwaarloosd. Er bestaat geen kader waarin hij dit allemaal doet, hij kan bij niemand ten rade waardoor hij er volledig alleen voor staat. In de thuislanden bestaan er ministeries van religieuze zaken die zich ontfermen over zulke zaken. Hier vertegenwoordigt de imam op zichzelf deze ministerie. Weliswaar zonder kabinet en zonder medewerkers. Tot slot waren de bestuursleden en imam van moskee 3 van mening dat de taak van de imam zich beperkt tot de moskee, door enkel de vrijdagpreken te geven en de gebeden voor te leiden. Zij vonden ook dat er geen verschil was tussen de job-invulling hier in België en het buitenland.

7 Professionaliseringstrajecten

Tijdens het empirisch onderzoek werd er tot slot ook gepeild naar de nood aan professionaliserings-trajecten voor huidige imams en of er daar een beloning mee gepaard zou moeten gaan. Vijf van de acht moskeeën vonden dit een goed idee mits er een erkenning aan zou worden verbonden, want zonder toekomstperspectief zouden de meeste imams hier niet op in gaan. Enkel de twee erkende moskeeën vonden dat er geen beloning tegenover hoefde te staan. De meeste moskeeën waren van mening dat de imams zeker op gebied van taal, cultuur en maatschappij extra vormingen konden gebruiken. Vervolgens poneerden enkele participanten dat we ze best met rust moesten laten en ons moesten focussen op de imamopleiding en/of hen inschakelen om de nieuwe imams te begeleiden. Tot slot meenden ook enkele respondenten dat de imam die trajecten zou moeten volgen voor hun eigen ontwikkeling en dus zonder verloning.

Bijlage 10: bijkomende info m.b.t. Duitsland, Frankrijk en VK.

Het oorspronkelijke opzet was om ook deze luiken, net als Nederland, dieper uit te werken. Echter Corona zorgde er voor dat de geplande lokale contacten niet verder konden uitgebouwd worden.

Duitsland

In Duitsland beschikken de protestanten, de katholieken en de joodse eredienst over universitaire instellingen of faculteiten waarvan de titels erkend worden en die openbare financiële steun genieten. Zowel bedienaren van erediensten als leerkrachten worden uitsluitend opgeleid aan universiteiten waardoor een meer praktisch georiënteerde opleiding voor religieuze voorgangers niet aan de orde kan zijn. In Duitsland zijn er in totaal vijf faculteiten waar studenten een masteropleiding islamitische theologie kunnen volgen. Het betreft een opleiding van 5 jaar waar op dit ogenblik een 2.500 studenten voor ingeschreven staan. Met dit diploma kan je aan de slag als theoloog in de zorg, het onderwijs, bedienaar... Wil men imam worden, dient er volgend op deze masteropleiding een postgraduaat-opleiding van 2 jaar gevolgd te worden. Op dit moment staan er reeds 20 studenten ingeschreven om met deze opleiding op 1/9/2020 van start te gaan. Volgend schooljaar is het eerste jaar dat deze opleiding zal georganiseerd worden. Er zal in totaal vanuit de overheid 500.000 euro in de opleiding worden geïnvesteerd. Los van dit initiatief dat door de overheid werd opgezet en ingebed werd in bestaande universiteiten, bestaan er ook nog andere imamopleidingen in Duitsland, zo heb je bijvoorbeeld de imamopleiding in Keulen die werd opgezet vanuit Diyanet. Omdat deze laatste opleiding gefinancierd wordt vanuit het buitenland/Turkije distantieert de overheid zich van dit initiatief.

VK

Religieuze gemeenschappen genieten het statuut van “liefdadigheidsinstelling” in het VK. Geen enkele eredienst wordt rechtstreeks gesubsidieerd. Indirect worden er wel middelen gegeven voor bvb onderhoud van de gebouwen, fiscale voordelen,... Het VK kent enkele instituten (oa. in Londen, Ealing, Leicester en Middlesex) die opgericht zijn met de bedoeling om zowel academische opleidingen in het domein van islamitische wetenschappen als vormingsprogramma’s met een religieuze inslag voor imams, consulente, ... aan te bieden. Deze opleidingen kwamen niet voort uit initiatieven van de overheid, maar werken wel samen met bestaande en erkende universiteiten, waardoor de opleidingen wel een officiële legitimatie genieten en diploma’s kunnen uitgereikt worden. Een deel van hen werken nauw samen met andere landen: zo wordt bijvoorbeeld een deel van het programma georganiseerd in Iran en Damascus (dit laatste vnl voor het perfecteren van de Arabische taal). Een deel van de opleiding wordt op niveau van het middelbaar onderwijs gegeven.²⁶

Frankrijk

In 2008 werd een gedeeltelijk publiek gefinancierde imamopleiding van 2 jaar, onder toezicht en financiering van het ministerie van Binnenlandse Zaken, opgezet. Voor het theologische gedeelte van de opleiding kan men terecht in de Grand Mosquée van Paris, terwijl de module “Interculturalité, laïcité en religions” met specifieke aandacht voor de Franse cultuur en wettelijke orde gegeven wordt aan het Institut Catholique de Paris. Men vertrok hierbij voor een stuk van een bestaand iets, aangezien De Grand Mosquée hun opleidingsonderdeel ook al eerder aanbood (sinds 1994), maar verfijnde en de inhoud van het curriculum versterkte.²⁷

²⁶ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, parlementair stuk 1227 (2010-2011) ingediend op 7 juli 2011, pag. 29-30.

²⁷ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, parlementair stuk 1227 (2010-2011) ingediend op 7 juli 2011, pag. 27-28.